

Тывагай уран зохёолшотой уулзалга

Маадар ХОВАЛЫГ: «ЭВЕРЕСТ, КИЛИМАНДЖАРО, ПАМИР, ЭЛЬБРУСАЙ үндэрнүүдтэ хүрэжэ...»

13 н.

ИТГЭЛИЙН ХАМБЫН ЗАХЯАНУУД

23 н.

1921 оной декабриин 21-нээ гарана

Эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

Буряад ҮНЭН

Бүгэдэ арадай сонин

2013 оной
апрелиин 18
Четверг

(21914)
№ 15 (829)

Гарагай 5
www.
burunen.ru

Буряад Үнэн

Владимир ПУТИН: «БУДДЫН ШАЖАНАЙ НАНГИН ШҮТӨӨНТЭЙ УУЛЗААНДАА ЕХЭ БАЯРТАЙБ»

Россиин Президент Владимир Путин Улаан-Үдэ ерэмсээрээ, Бандида Хамба лама Дамба Аюшеевэй үргөө - Ивалгын дасан ошоо. Россиин буддын шажантан Владимир Владимировичай ерэхые олон жэлэй түршадэ хүлээхэн юм гэжэ хануулая. Юуб гэбэл, Россиин президентнүүд сооһоо Путин лэ гүрэнэймнай Буддын шажанай түбтэ хүрөөдүй байгаа.

Россиин буддын шажантан Владимир Путиние аяар 12 жэл хүлээгээ. Владимир Владимировичай дасан хүрэхэдэ, Бандида Хамба лама хүндэтэ айлшаниие хадагаар золгоо. Удаань Хамба лама Россиин Президентые Цогчен дуган руу урижа, Будда бурханай хургаалнууд тухай, мүн эрын гурбан нааданда ородог бүхэ барилдаан, хур харбалга болон мори урилдаан тушаа хөөрөжэ үгөөд, шатар нааданда зоной хонирхол татахын тула бэелүүлэгдэдэг ажалтай танилсуулаа.

“Годлинуудые өөхэдөө хэнэбди. Энэ годли 60 метр зайда хүрэхэ аргатай. Харин бүхэ барилдаанда бэеынгээ тэнсүүри оложо, хүл дээрээ тогтохо шухала”, - гэжэ Хамба лама хэлээ.

Россиин Буддын шажантанай толгойлогшо ута наһа үршөөдэг Сагаан Дара эхын дүрсэдэ Президентын анхарал хандуулаа. Росси гүрэнэй императорнууд энэ бурханай хубилгаанууд байһан юм.

“Сагаан Дара эхэ долоон нюдэтэй, та долоон федеральна тойрог тогтоогоот”, - гэжэ Буддын шажанай заншалта Сангхын толгойлогшо зэргэсүүлгэ хээ.

Удаань Россиин буддын шажантанай толгойлогшо гүрэнэй Президенттэй суг хамта XII Бандида Хамба лама Даша-Доржо Итигэлөвэй ордон орожо, эндэ Владимир Путин Этигэлэй Хамба болон эрдэнтэ мүнхэ бэе тухайн хөөрөө шагнаа.

Этигэлэй Хамбын ордондо хүрэнэйнгөө удаа үндэр айлшан Бандида Хамба лама Дамба Аюшеевэй гэртэ ороо. Тиин буддын шажанай санаартантай уулзалгын үедэ Россиин Президент иигэжэ онсолон хэлээ: “Буддын шажантан ехэ даруу зантай байнат – хамаг юумээ өөхэдынгөөл хүсөөр бэелүүлхээ оролдонот. Тиибэшье гүрэнэй дүүрэн дэмжэлгэдэ хүртэхэ аргатай. Би Россиин Буддын шажанай түб -Ивалгын дасан ерэнхэндээ, гүрэнэйнгөө буддын шажанай нангин шүтөөнтэй уулзаһандаа ехэ баяртайб”.

Буда ДУГАРЦЫРЕНОВ.

**ОФИСНАЯ
МЕБЕЛЬ**

СКИДКА
10%
НА ВСЕ

В НОВОМ САЛОНЕ

ул. Сахьяновой, 9 (Фабрика мебели) Т. 43-90-10

Магазин «Богатырь»
Мужская одежда
больших размеров
от 60 до 84 р.

с 60 до 84

ТЦ «Магнат»,
ул. Трубочеева, 61"а", 2 этаж

Магазин «ПЫШНАЯ КРАСАВИЦА»

Одежда и белье
для женщин больших
размеров
от 60 до 84 р.

с 60 до 84

ул. Столбовая, 56. ост. Химчистка
Тел.: 45-69-66

ОЙ МОДОНОЙ АЖАХЫН ҮЙЛЭДБЭРИ ЯПОН ЭЛЬГЭЭГДЭНЭ

“БАЙКАЛЬСКАЯ ЛЕСНАЯ КОМПАНИЯ” гэхэн эмхиин ажалтай федеральна засаг түрын түлөөлэгшэд танилсаба. **Россиин президент Владимир Путин энэ эмхидэ ерэхэ гэжэ хүлээгдэбэшье, тэрэ ерээгүй. Харин Гүрэнэй Дүүмын байгаали ашаглалгын Комитедэй түрүүлэгшэ Владимир Кашин, Россиин Федерациин экономикаса хүгжэлтын министрэй орлогшо Андрей Клепач болон ондоо регионуудай губернаторнууд ба республикын засаг түрын түлөөлэгшэд гээд ерэнэн байха юм.**

Модоной үйлэдбэрийн заводтой танилсуулха үедөө ажахын генеральна директор **Евгений Пруидзе** үйлэдбэрийн онсо ажаябуулганууд тухай мэдээсээ. Арендэдэ абтаһан бүхы ойн дэбисхэрые шалган хаража байха космическа фото-зурагуудые хэжэ шалгах технологин шэнэ аргуудтай танилсуулба.

Энэ ажахы аяр миллион гектар дэбисхэрэй ой модо арендэдэ абанхай. Байгал нуурай шадархи газарай дэбисхэрэй табан лесничествэ болон республикын зүүн талада оршодог Яруунын аймагай газарта талмайтай юм. Эндэхи газарые Россиин Правительство энэ ажахыда үнэгүйгөөр, оройдоол хахад хубиение түлэхэ арга боломжотойгоор, ямаршые конкурсно хабаадалгагүйгөөр үгэһэн байна. Иимэ ехэ хүнгэлэлтэйгөөр ой модо отолдог эмхи оройдоол найма миллион тухариг арендын мүнгэ түлэдэг байна.

Энэниение ехэтэ гайхаж, Гүрэнэй Дүүмын байгаали ашаглалгын Комитедэй түрүүлэгшэ **Владимир Кашин:**

- Миллион шахуу гектар газар эдлэжэ байгаад, оройдоол найма

миллион жэл соо түлэдэг “бэрхэл” компани ха, - гэжэ ёгтолон хэлээ, - найман миллион гээшэ гүрэндэ юншые бэшэ. Харин ой модон гээшэ арадай баялиг ха юм.

Ажахын мүнөөдэрэй тон орёо асуудал хадаа инвестициин “ута” мүнгэнэй үгы ушар болоно. Энэ ажахы нэгэ миллиард 502 миллион түхэригэй урьһаламжа, кредит абаад, ажаллажа эхилээ. Байгша апрель харын түрүүшын 10 үдэрэй туршада нёдондоной май нара соо тайраһан модоной хэмжүүр отолһон байха юм. Шэнэ техникын хүсөөр хэрэггүй үлдэсэ үлөөнгүй модо тайраха, үйлэдбэрлэхэ, ашаглалга эрхилжэ, гурба дахин ажалай ябасын эрьесэ дээшлүүлһэн байна. Хуурай тайрагдаһан модоной зүйл илгалга эрхилдэг болон пиллет – био-түлишэ гаргадаг завод баригдаха түсэбтэй.

Энэ ажахын гаргаһан үйлэдбэри хэлсэндэ табигданхай.

- Бүхы үйлэдбэрийн зүйлэй 100 процентнь Япон гүрэн руу ошодог. Харин үйлэдбэрийн зомгооно Сэлэнгын картонно комбинат руу эльгээгдэнэ. Модо монсогороор худалдадаг үгыбди. Хитадтай модо үйлэдбэрийн харилсаа хэдэггүйбди. Ажалдамнай

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото

45 хүн хүдэлдэг, - гэжэ Евгений Пруидзе мэдүүлбэ.

Генеральна директорэй тэмдэглэлээр, Росси гүрэн дотор иимэ асари томо 4 ажахынууд Архангельскда, Эрхүүгэй областьдо, Хабаровскын хизаарта болон Буряад орондо гээд бии. Манай эндэ энэ эмхидэ зүрилдөөтэ ажахы үгы, ори ганса юм.

Россиин Федерациин Гүрэнэй Дүүмын экологи, байгаали ашаглалгын ба нөөсэлэлгын Комитедэй түрүүлэгшэ Владимир Кашин энэ ажахы тухай иигэжэ тайлбарилла:

- Бидэ мүнөө ажалай хайн бүтээсэ жэшээ болгон харуулан эмхиин ажябуулгатай танилсабабди. Модо отолжо, бултыень гүнзэгы ашаглалга хэжэ,

үйлэдбэри эрхилжэ байһан эмхи. Анхан бог боложо хаягдадаг үлдэсэ нэгэшые үлөөнгүй хэрэглэгдэдэгынэ найшаалтай, - гэжэ Владимир Кашин тэмдэглээ.

Федеральна засагай түлөөлэгшэ Росси гүрэн доторхи ойн ажахын шийдхэгдэжэ асуудалнууд тухай мэдээсэбэ.

- Ойн ажахыда бүгэдые нэгэдүүлхэ Ойн министерство бии болгохо хэрэгтэй болоод байна. Мүнөө ойн ашаглалгы үйлэдбэри ба наймагай министерство эрхилнэ, шалган хинаха үйлэ ондоо эмхиин мэдэлдэ. Байгаали нөөсэлэлгын министерство хуули тогтоолго хэдэг, харин Рослесхоз бултыень эрхилнэ, - гэжэ Владимир Кашин тэмдэглээд, - ойдо ажалладаг эмхинүүдэй ханаа

зобоодог асуудалнуудые шийдхэхэ саг ерээ, - гэжэ найдаһанаа тодорхойлбо.

-Мүнөөдэрэй байдлаар харабал, ойн ажахын эгээл шухала албанай хүл гар хүлээтэй гэжэ хэлэмээр ха юм, - гэжэ тэрэ мэдүүлээ.

- Ойн ажахын үйлэдбэридэ ойн түймэр, браконьернүүд, хулгайгаар модо отологшод, ойн ажахын байгуулалта үгы, инвестицинуудэй “ута” мүнгэн үгы, шэнэ ойн дэбисхэртэ инфраструктура байгуулалтада гүрэнэй засаг түрэ хабаадалсанагүй гээд хэдэн орёо асуудалнууд шийдхэлгээ хүлээжэ байна, - гэжэ Гүрэнэй Дүүмын депутат онсолбо.

Цырегма САМПИЛОВА.

ҮЗЭСХЭЛЭН-ЯАРМАГ БЭЛЭГҮҮДЫЕ БЭЛДЭНХЭЙ

Аяншалгын талаар республиканска агентствын хүтэлбэрилэгшэ **Людмила Максановагай хэлэхээр, Арбадахияа үнгэргэгдэжэ байһан энэ хэмжээ ябуулга Аяншалгын жэлэй шухала үйлэ хэрэгүүдэй нэгэн болоно. Тэрэ жэлһээ жэлдэ хүгжэһөөр, аяншалгын талаар нилээд ехэ форум болотор ургаа гэхэдэ, алдуу болохогүй.**

Мүнөө жэлдэ Буряадай болон Эрхүү можын түлөөлэгшэдһөө гадна Забайкалийн хизаарһаа, Санкт-Петербургһаа, Хитад болон Солонгос гүрэнүүдһээ айлшад хабаадаха юм. Тиин турсоператорнууд, турагентнүүд, гарай бэлэг үйлэдбэрилэгшэд, гостиница болон музейнүүдэй түлөөлэгшэд болон аяншалгада хабаатай бусад эмхинүүд – бүхыдөө 80-яад хабаадагшад хараалагдана.

Үзэсхэлэн-яармагай нээлгэ үглөөдэр 11 сагта ФСК-да болохо.

Зүгөөр мүнөөдэр республикын аймагуудай толгойлогшоной орлогшод нютаг нугадаа аяншалга хүгжөөлгын асуудалда зориулагдаһан семинарта хабаадаха. Апрельин 19-20-до Буряадай турсоператорнууд, тиихэдэ 15 аймагуудай түлөөлэгшэд аяншалгын газарнуудтай, арга боломжоннуудтай танилсуулха. Гадна үзэсхэлэн-яармагта ерэнэн хүнүүд элдэб янзын конкурс болон викторинануудта хабаадажа, аяншалгын пүтэвконуудта болон бу-

садшые үнэтэй сэнтэй бэлэгүүдтэ хүртэхэ аргатай. “Мүнөө жэлдэ үзэсхэлэнэй үедэ турсоператорнууд ехэ һонин хэмжээ ябуулгануудые олоор үнгэргэжэ. Тэдэндэнь хэншые хабаадажа, хайн шангудта хүртэхэ болоно. Тиимэһээ апрелиин 19-дэ болон 20-до бултанни ФСК уринабди”, - гэжэ Людмила Максанова хэлээ.

Мүн тиихэдэ Буряадай һуралсалай болон эрдэм ухаанай министрствын Залуушуулай политикин талаар хороон заншалта ёһоороо үзэсхэлэн-яармагай хэмжээндэ “Хүүгэдэй амаралта-2013” гэхэн республикын хүүгэдэй элүүржүүлгын лагерьнуудтай танилсуулха юм. Нютагай үйлэдбэрилэгшэдшые бүтээлнүүдэ зоной үзэмжэдэ

дэлгэхэ. Тиин апрелиин 20-до үзэсхэлэн-яармагай хаалгын баяр ёһололой үедэ конкурснуудай, тэрэ тоодо “Буряадта аяншалга үхибүүдэй нүдөөр” гэхэн хүүгэдэй зурагай II республиканска кон-

курсын илагшад шагнагдаха. Апрельин 21-дэ Ивалгын аймагай захиргаан айлшадые нютагайнгаа үзэсхэлэн гоё газарнуудаар ябуулха.

Дьжит МАРХАДАЕВА.

Республикымнай хүдөө ажахыда

ЯРУУНЫН АЙМАГ

ЯРУУНЫН аймагта малай үбэлжэлгэ бараг үнгэржэ байна. Энэ жэл ехэ шэрүүн, саһатай үбэл болобшые, хүдөө ажахынууд тэжээл элбэгээр бэлдэһэнэй ашаар ядамаггүй үбэлжэлгэ дабажа байна гээд, энэ аймагай хүдөө ажахын управлениин дарга **Абида Жамсуев мэдээсэбэ.**

Саһан үшөөл хайлаадүй. Үбһэ хулһан ехээр гаргашалагдаа. Гэбэшье ногооной гаратар адуу малда хүрэхэ гээд тэрэ хөөрөбэ.

- Үбһэ хулһамнай ехэшгээр гарана. Зарим үлүү гаран тэжээлээр хажуудаха аймагуудта хамһалсанабди. Хори, Хэжэнгын фермернүүд Яруунаһаамнай үбһэ зөөжэ эхилэнхэй. Үбһэниинь багадажа эхилээ, тэдэндэ худалданабди. Үхэр түрэхэ эхилэнхэй. Нёдондо жэлэйхиһээ

200-гаад тугал үлүүе абаад байнабди. Хониной түрэлгэ ехээр эхилээдүй. 150-яад лэ хурьга аймагаараа абанхай байнабди. Хониной түрэлгэ апрелиин 15-һаа эхилбэ. Унагад һаял гаража эхилжэ байна.

Мүнөө Яруунын аймагай хүдөө ажахынуудта харай тарилгада хабаадуулагдаха техникэ 85 процент заһабариллагдаа. 85 трактор, тарилгын комплекс болон бусад техникэ тарилгада гаргагдаха гээд Абида Жамсуев хэлэбэ:

-Плуг, сеялка, борной заһабариллагдаа. Саһанай хайлаһан хойно тарья юмэ гаргажа, сэбэрлээд лэ, тарилгадаа бэлдэхэбди. СПК «Победа» шэнэ комплексно техникэтэй. Механизаторнууд тэрэ техникэ ехэ найхашаагаа. хайн техникэ нэгэ доро малтаха, ашаглаха, үтэгжүүлгэ хаяха, тариха гээд 4 үйлэ дүүргэнэ. Орооһо 3 мянга 500 гектарта тарихабди. Аймагта хүрэхэ үрэнэн бии.

МУХАР-ШЭБЭРЭЙ АЙМАГ

МУХАР-ШЭБЭРЭЙ аймагай хүдөө ажахынууд үнгэрэгшэ зунай сагта малайнгаа тэжээл элбэг нөөсэлһэнэй ашаар гэмгүй үбэлжэлгые дабажа байна.

Ногооной гаратар адуу малда хүрэхэ үбһэ хулһан бии юм гээд, энэ аймагай хүдөө ажахын управлениин дарга Гэндэн Генинов дуулгаба.

- Үхэр малай түрэлгэ эхилжэ байна. Хонид түрэхэ эхилбэ. Мүнөөдэрэй байдлаар хонин ажалда 10 процент хурьгаяа абаад байнабди. Ехэ түрэлгэ апрелиин 15-20-доор хүлээгдэнэ. 50 процентһээ дээшэ сохом абахабди. Май болотор дүүргэжэ ёһотойбди, - гэжэ тэрэ мэдээсэбэ.

Цырегма САМПИЛОВА.

Арадай Хуралай депутатууд - Ивалгын аймагта

«ЕДИНАЯ РОССИЯ» ГЭНЭН ФРАКЦИИИНХИД НУНГАГШАДТАЯА УУЛЗАБА

Бурядай парламентын спикер Матвей Гершевич "Единая Россия" гэнэн партиин фракциин депутатуудтай хүүлэй үедэ республикын аймагуудаар ябажа, элүүрые хамгалгын болон эрдэм нуралсалай халбаринуудта үнгэргэгдээн модернизациин дүн шалгана. Мүнөө үедэ хэлсэгдэжэ, удаань Арадай Хуралда баталагдахаяа байһан хуулиин проектүүдые зүбшэлгэ нунгагшадтаяа эмхидхэнэ. Энэ удаа депутатууд Ивалгын аймагай Оронго, Гильбэрэ, Поселье, Сотниково нууринуудай багшанар, эмшэд болон наһатайшуултай уулзаба.

Республика дотор "Элүүрые хамгаалга" болон "Эрдэм нуралсал тухай" гэнэн хоёр шухала хуулинуудай проектүүд зүбшэгдэжэ байна гэжэ мэдээжэ.

"Элүүрые хамгаалга тухай" хуулиин проект нэгдэхэ уншалгаар баталагдаа. Апрель нарада үнгэрхэ Арадай Хуралай сесси дээрэ баталагдаха юм. Харин хоёрдохи проект мүнөө дээрэ бэлдэгдэжэ, июнь нара соо баталагдаха ёһотой.

Республикын ажаһуугшадтай, олоониитын ханамжа бидэндэ шухала. Эдэ социальная талаар амин шухала хуулинууд гээшэ. Тиимэһээ ажаһуугшадтай байдал найжаруулха зорилготой энэ хуулида тон нарин, болгоомжотой хандаса хэрэгтэй. Хуули бэлүүлгэ болон тэрэниие зүбшэлгын ажал шухала удхатай, гэжэ Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ **Матвей Гершевич** тэмдэглээ.

Эрдэм нуралсалай халбарид гурбан жэлэй туршада нэбтэрүүлэгдэһэн модернизациин ашаар Оронгын дунда нургуулида ехэ шэнэлэлтэнүүд хэгдэнхэй. Тухай кабинетүүд, компьютерна техник шэнэлэгдээ, шэнэ бараан абтагдаа. Энэ хэрэгтэ 2 миллион 400 мянган түхэриг гаргашалагдаа.

Хэдэн жэлэй туршада нургуули соо ехэ хүйтэн байжа, хүүлэй 2 жэлэй туршада сонхонууд шэнэлэгдээд, нургуулиин байшан хойто талаһаань заһабарилгаданай ашаар нэгэ бага дулаан болоо. 3 миллион түхэригээр сонхонууд шэнэлэгдээ, 6 миллион түхэриг заһабарилгын хэрэгтэ гаргашалагдаа. Мүнөө жэл нургуулиин заһабарилга түгэсэхэ бээ гэжэ найданабди. Бүхы хэгдэхэ ажалай проект зохёогдонхой, 5 миллион 200 мянган түхэриг хэрэгтэй, гэжэ нургуулиин директор **Валентина Будаева** мэдээсэбэ.

Ивалгын түб больницын ахамад врач **Александр Цыдыпов** аймагай элүүрые хамгаалгада ехээн туһа

Сергей СОГОЛОВОЙ фото-урагуу

хэгдэһые онсолон тэмдэглээд, гол шийдхэгдэхэ асуудалнууд тухай мэдээсээ:

-Модернизациин урда жэлнүүдтэ иимэ ехэ туһа хэгдэдэггүй байгаа ха юм. Мүнөө шэнэлэлтын хүсөөр аймагай эмнэлгын эмхинүүд найжаруулагданхай. Зүгөөр шухала шийдхэгдэхэ асуудал хадаа үдэр хүнигүй ажалладаг стационар үргэдхэлгын асуудал болоно. Мүнөө ажалладаг 85 нууритай стационар аяар 50 мянган ажаһуугшадтай аймагыг хүсэд ханганагүй. Городто дүтэ ха юмта гэжэ бидэндэ хэлэдэг. Зүгөөр хотын ба республикын эмнэлгын газарнуудые хараад үзэбэл, тэндэ даб гээд үбшэнтэн орожо шададаггүй, ехэ ээлжээн тогтонхой. Хүн ээлжээгэ хоёр нара шахуу хүлээдэг юм.

Ахамад врачай тэмдэглэнээр, аймагай үбшэнтэдые бүрин хангахада, 120 зоной хэбтэхэ нууритай больница баригдаха ёһотой.

Бүхыдөө Буряад Республикада ажаһуугшад эдэ хоёр хуулиин проектүүдые дэмжэнэ. Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ Матвей Гершевич элүүрые хамгаалгын хуули тухай иигэжэ хэлэбэ:

- Элүүрые хамгаалга аймагуудай харгалзалга дорой байгаа. Тэрэнэй түлөө аймагай толгойлогшод харюусадаг һэн. Харин мүнөө эмнэлгын эмхинүүд министерствын харюусалга дор абтахань. Гэбэһе энэнь аймагай толгойлогшонорые уялганаань сүлөөлнэгүй. Гэр байраар хангалга, эмшэдтэ газар үгэхэ болон бусад асуудалнуудые шийдхэхэ бшуу. Гурбан шатаар эмнэлгын туһа үзүүлэлгын аша үүргэ тэмдэглэхээр. Хүн зониие эмнэлгын шухала үүргэ зүбөөр шийд-

хэгдэхэ ёһотой, - гэжэ Матвей Матвеевич тэмдэглээ.

БУРЯАД ХЭЛЭ ҮЗЭЛГЭ ТУХАЙ

Хэрбээ «Элүүрые хамгаалгын» хуулиин проект бүгэдэндэ нэгэн дуугаар дэмжэгдэбэл, харин "Эрдэм нуралсал тухай" хуулиин проектын зүбшэлгэ олон асуудалтай. Эндэ салин хүлһэнэй нормативна хэмжээнһээ эхилээд буряад хэлэ үзэлгэ тухай асуудалнууд табигдана.

- Июнь нара соо үнгэргэгдэхэ Арадай Хуралай сессидэ нормативна финансова хангалга тухай асуудалнууд харагдахагүй, - гэжэ депутат **Александр Стопичев** мэдээсээ. - Хүүгэдэй сээрлигүүдэй ажаруулга республикын бюджет руу оруулагдаха. Ямар нормативта табигдаха гээшэб? Зарим нотагуудта сээрлигүүд үгы, зарим тээ нэгэн-хоёр сээрлигүүд бии ха юм. Эдэ асуудалнуудые шийдхэхэдээ, алдажа болохогүй. Мүн буряад хэлэ нургуулида үзэлгэ тухай баһал шухала асуудал табигданхай.

Александр Трофимовичай мэдээсэһээр, ород яһатанай ажаһуудаг нууринуудта буряад хэлэ хайн дураар үзэлгэ дурадхагдана. Харин Захаминай аймагта буряад хэлэн гүрэнэй программа оруулагдаха, заабол үзэгдэхэ хэшээл болоод, ЕГЭ тушаадаг болохые дурадхаа.

- Үгы наань, үхибүүд буряад хэлэ үзэхэе ханахагүй. Республика дотор гүрэнэй хоёр хэлэтэй хадаа энэ асуудалаар зүб шийдхэбэри абтаха ёһотой, - гэжэ Александр Стопичев тэмдэглээ.

Мүн лэ "Эрдэм нуралсалай" хуулиин хараада үхибүүдые халуун эдеэгээр хангалга, хүүгэдэй сээрлигүүдэй

түлбэри тухай асуудалнууд оруулагданхай.

ЗОНОЙ БАЙДАЛ НАЙЖАРУУЛХА

Арадай Хуралай депутат **Цыденжаб Батуев**, хуули гээшэ арад зоной байдал хүшэр байдалда ажаллажа байһан найжаруулха үүргэ дүүргэхэ ёһотой, гэжэ тэмдэглээ.

- Бидэ Гильбэрын дунда нургуулиин найхан байшан үзөөбди, Оронгын нургуулиин үрэ дүнтэй ажал хараабди. Зүгөөр Ивалгын аймагай нүгөө талада хүшэр байдалда ажаллажа байһан багшанар болон эмшэлэгшэдые хаража үзэбэбди. Поселье, Хойто Бэе нууринуудта хүүлэй жэлнүүдтэ ехэ олон зон нүүжэ ерэнхэй. Эдэ газарнуудта онсо анхарал табижа, федеральная ба республикын бюджетһээ һомологдон мүнгэн зөөри зүб хэрэглэжэ, ажаһуугшадтай байдал найжаруулха шухала ха юм, - гэжэ тэрэ тобшолбо.

Поселье нууриной эхин шатын нургуулида 54 нургагшад гурбан халаанда нурадаг. Хуушан модон гэр соо хоёр лэ таһаг: ном үзэдэг болон эдеэлдэг газартай. Үхибүүдэй наадаха, амарха газар үгы. Мүнөө энэ байшан заһабарилха бэшэ, харин ондоо газарта томо нургуули баригдаха болоно бшуу. Нютагай захиргаан шэнэ нургуули барилгада 7 гектар газар үгэнхэй.

Иимэл адлихан шахардуу байдалда фельдшерскэ түб оронхой. Багахан модон гэр соо аяар 6 мянган ажаһуугшад эмшэлэгдэнэ.

- Иимэ олон зоной ажаһуудаг энэ газарта ФАП бэшэ, харин олон врачудай ажал эрхилхэ томо офис хэрэгтэй. Нёдондо энэ нотагайхид Россиин Президент Владимир Путинда хандалга хээ. Тэрэ мэдүүлгэнь анхаралда абтагданхай. Эндэ юрэнхы арга эрхилдэг эмшэдэй томо офис баригдаха тухай асуудал шийдхэгдэжэ байна. Энэ нуурин анхаралда абтанхай, - гэжэ Буряад Республикын элүүрые хамгаалгын министрэй орлогшо **Виктория Нихланова** мэдээсэбэ.

"Хойто Бэе", "Поселье" нууринуудай асуудалнуудаар хэгдэхэ хэмжээ ябуулгануудай протокол "Единая Россия" гэнэн фракциин депутатууд бэлдэжэ, Бурядай Правительствын ба Арадай Хуралай ажаябуулгануудай хараада табигдаха.

Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ Матвей Гершевич «Единая Россия» фракциин депутатуудтай хамта Сотниково тосхойно бюджетнэ эмхинүүдэй ажалшадтай, партиин эдэбхитэдтэй уулзажа, нууриной ажаһуугшадтай байдалай шухала асуудалнуудые зүбшэбэ.

Цырегма САМПИЛОВА.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮДЭЛМЭРИЙН ТҮСЭБ

2013 оной апрелин 15-19

I. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ЗҮБЛЭЛЭЙ ЗҮБЛӨӨН

18.04 10.00 Бага танхим

II. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТҮРҮҮЛЭГШЭ М.М.ГЕРШЕВИЧЭЙ ДЭРГЭДЭ

ҮНГЭРГЭГДЭХ ТҮСЭБЛЭЛГЫН ЗҮБЛӨӨН

15.04 9.00 Бага танхим

III. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДАЙ ЗҮБЛӨӨНҮҮД

Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджетэй, налогуудай болон сан жасын талаар хороон

(түрүүлэгшэнь Ц.Э.Доржиев)

Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэ гушан гурбадахи сессидэ зүбшэн хэлсэгдэхэ асуудалнууд тухай

17.04 14.00 Бага танхим

Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нютагай өөһэдэн хүтэлбэрийн, хуули ёноной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай

талаар хороон

(түрүүлэгшэнь А.С.Скосырская)

Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэ гушан гурбадахи сессидэ зүбшэн хэлсэгдэхэ асуудалнууд тухай

17.04 10.00 Ехэ танхим

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэлын

дэлгүүрэй талаар хороон

(түрүүлэгшэнь В.А.Павлов)

1. "Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ ажаһуудат Россин Федерациин үндэһэн бага арадууды гүрэнэй талаһаа дэмжэлгын хэмжээнүүд тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай

2. "Буряад Республикын хуурин газарнуудай ахалагшанууд (старостанууд) тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай

3. "1928 оной январьһаа 1945 оной декабрь болотор хугасаада түрэнэн эрхэтэдэ гүрэнэй талаһаа дэмжэлгын хэмжээнүүд тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай

4. "Буряад Республикын гүрэнэй засагай зургаануудай зарим бүрин этигэмжэнүүд тухай" Буряад Республикын хуулин 23-дахи болон 27-дохи статьянуудта хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай

5. "Егоров Вадим Николаевичы Россин Федерациин Федеральна Суглаанай Гүрэнэй Дүүмын Хүндэлэлэй грамотаар шагналгада дэбжүүлхэ тухай" Буряад Республикын Арадай Хуралай тогтоолой түлэб тухай

6. "Буряад Республикын гүрэнэй шагналнууд тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай

17.04 10.00 каб.119

Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай,

үндэһэ яһатануудай асуудалнуудай, залуушуулай политикын, нийтын болон шажан мүргэлэй нэгэдэлнүүдэй талаар

хороон

(түрүүлэгшэнь В.Р.Булдаев)

Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэ гушан гурбадахи сессидэ зүбшэн хэлсэгдэхэ асуудалнууд тухай

16.04 10.00 каб.212

Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон

(түрүүлэгшэнь А.Т.Стопичев)

1. "Буряад Республикада ажаһуугшадай социальна хангалга тухай" Буряад Республикын Хуули бэелүүлгын ябаса тухай (үндэр наһатай эрхэтэдэи социальна хангалгын байшангууд болон энэ талаар хубин-гүрэнэй суг хүдэлмэрийн арга боломжонуудта хабаатай)

2. Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэ гушан гурбадахи сессидэ зүбшэн хэлсэгдэхэ асуудалнууд тухай

17.04 10.00 Бага танхим

IV. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ АППАРАДАЙ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЭ В.Б.ЭРДЫНЕВЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХ ХҮДЭЛМЭРИЙН ЗҮБЛӨӨНҮҮД

15.04 13.30 Бага танхим

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДА

Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджетэй, налогуудай болон сан жасын талаар хороон

(түрүүлэгшэнь Ц.Э.Доржиев)

"Буряад Республикын Тоололгын палатын 2012 ондо эхэн хүдэлмэри тухай тоосоон тухай" Буряад Республикын Арадай Хуралай тогтоолой түлэб тухай

16.04 10.00 каб.235

"Россин Федерациин Налогово кодексн 2-дохи хубида хубилалтанууды оруулха тухай" федеральна хуулин түлэбы Россин Федерациин Федеральна Суглаанай Гүрэнэй Дүүмын зүбшэн хэлсэгдэхэ оруулха тухай Марий Эл Республикын үүсхэл тухай

18.04 10.00 каб.235

Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нютагай өөһэдэн хүтэлбэрийн, хуули ёноной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар

хороон

(түрүүлэгшэнь А.С.Скосырская)

Хүдэлмэрийн бүлэгэй зүблөөн: "Буряад Республикын Арадай Хуралай Регламентта хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын Арадай Хуралай тогтоолой түлэб тухай

15.04 14.00 Бага танхим

"Буряад Республикын хуушан хуурин газарнууд тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай

16.04 14.00 каб.323

"Муниципальна албанай байгуулгада эдилгэ абалгада эсэргүүсэлгын аргууды

нэбтэрүүлгын дүй дүршэл тухай" асуудалаар "дүхэриг шэрээдэ" бэлдэхэ тухай

18.04 11.00 каб.323

Буряад Республикын Арадай Хуралай дэргэдэ Нютагай өөһэдэн хүтэлбэрийн түлөөлэгэтэ зургаануудай зүблэлэй зүблөөндэ бэлдэлгэ тухай

19.04 14.00 каб.323

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэлын

дэлгүүрэй талаар хороон

(түрүүлэгшэнь В.А.Павлов)

"Нютагай өөһэдэн хүтэлбэрийн зургаануудта хүдөө ажахын үйлдбэрлэгшэдые дэмжэхэ талаар Буряад Республикын гүрэнэй зарим бүрин этигэмжэнүүдые олгохо тухай" Буряад Республикын Хуули бэелүүлгын ябаса тухай" Буряад Республикын Арадай Хуралай Зүблэлэй зүблөөндэ бэлдэхэ тухай

15.04 14.00 каб.119

"Россин Федерациин зарим хуули ёноной актнуудта хубилалтанууды оруулха тухай" 233026-6 дугаарай федеральна хуулин түлэб тухай (Россин Федерациин Улаан ном (Красная книга) соо оруулагданан эрлиг амитадые агнаһанай болон наймаалһанай түлөө харюу-салга шангадхалгада хабаатай)

16.04 10.00 каб.119

"Хүдөө ажахы хүгжөөхэ тухай" федеральна хуулин 7-дохи болон 11-дэхи статьянуудта хубилалтанууды оруулха тухай" 222564-6 дугаарай федеральна хуулин түлэб тухай

(хүдөө ажахын үйлдбэрлэгшэдтэ үйлдбэриез найжаруулха хэрэгтэн мүнгэн туһаламжа үзүүлхэ асуудалда хабаатай)

18.04 10.00 каб.119

Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, үндэһэ яһатануудай асуудалнуудай, залуушуулай политикын, нийтын болон шажан мүргэлэй нэгэдэлнүүдэй талаар

хороон

(түрүүлэгшэнь В.Р.Булдаев)

"Буряад Республикада гүрэнэй залуушуулай политика тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай

15.04 14.00 каб.212

"Физическэ культура болон спорт тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай

19.04 14.00 каб.212

Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон

(түрүүлэгшэнь А.Т.Стопичев)

1. "Эрдэм ухаан болон гүрэнэй эрдэмэй-техническэ политика тухай" федеральна хуулида хубилалтанууды оруулха тухай" 230553-6 дугаарай федеральна хуулин түлэб тухай

2. "Ветеранууд тухай" федеральна хуулида хубилалта оруулха тухай" 219079-6 дугаарай федеральна хуулин түлэб тухай

3. "Россин Федерацида һуралсал тухай" федеральна хуулида хубилалтанууды оруулха тухай" 211537-6 дугаарай федеральна хуулин түлэб тухай

15.04 14.30, 15.00, 15.30 каб.218

"Хүүгэдтэй гэр бүлэнүүдые гүрэнэй талаһаа дэмжэлгын нэмэлтэ хэмжээнүүд тухай" федеральна хуулида хубилалтанууды оруулха тухай" федеральна хуулин түлэбы Россин Федерациин Федеральна Суглаанай Гүрэнэй Дүүмын зүбшэн хэлсэгдэхэ оруулха тухай" Буряад Республикын Арадай Хуралай тогтоолой түлэб тухай

"Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгаалин нөөсөнүүдые ашагалгын болон орон тойронхы хамгаалгын талаар хороон

(түрүүлэгшэнь В.Г.Ирильдеев)

1. Буряад Республикада гэр байрын-коммунальна хангалгануудай тарифуудай үргэлтын үндэһэ баримта тухай

2. "Тушаагданан автотранспорты тухай байрада абаашалгын, харууһалгын болон эзэндэн бусаалгын, эдэ бүгдэн гаргашанууды түлэлгын дүрим тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай

16.04 10.00, 11.00 каб.211

1. "Буряад Республикын хуулин газарнуудта ногоон тарималнууды хамгаалха тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай

2. "Буряад Республикын гүрэнэй зөөриэ зонхилгын юрэнхы дүримүүд тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай

19.04 14.00, 15.00 каб.209

V. "ДҮХЭРИГ ШЭРЭЭ"

Арадай Хуралай "Справедливая Россия" фракци

(хүтэлбэрлэгшэнь С.Г.Мезенин)

Буряад Республикада гэр байрын-коммунальна хангалгануудай тарифуудай үргэлтын үндэһэ баримта тухай

19.04 10.00 Бага танхим

VI. ЭРХЭТЭДЭЙ ХҮЛЭЭН АБАЛГА

М.М.Гершевич – Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ

17.04 9.00-12.00 каб.118/327

Ц.Б.Батуев – Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшын орлогшо

15.04 14.00-17.00 каб.118/323

А.С.Скосырская - Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нютагай өөһэдэн хүтэлбэрийн, хуули ёноной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хороон

17.04 14.00-17.00 каб.118/323

В.Р.Булдаев - Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, үндэһэ яһатануудай асуудалнуудай, залуушуулай политикын, нийтын болон шажан мүргэлэй нэгэдэлнүүдэй талаар хороон

18.04 14.00-17.00 каб.118/323

Организатор торгов - конкурснй управляющий должника ООО «Амега» Вампилов Анатолий Викторович (670002, г. Улан-Удэ, а/я № 2357) сообщает о проведении 4 июня 2013 г. в 10-00 торгов по продаже имущества ООО «Амега» на электронной площадке – Аукционный тендерный центр на сайте: www.atcgrade.ru в форме аукциона.

На торги выставляется следующее имущество:

- Лот №1: - здание склада, условный номер: 03:23:000000:61/2004-000497;

- административное здание, условный номер: 03:23:000000:61/2004-000480;

- здание склада, условный номер: 03:23:000000:61/2004-000481;

- здание склада - гаража, условный номер: 03:23:000000:61/2004-000479;

- земельный участок, категория земель: земли населенных пунктов – для размещения зданий, строений, сооружений, кадастровый № 03-03-01/054/2009-085, принадлежащие должнику ООО «Амега» г. Улан-Удэ, ул. Домостроительная, 30.

Начальная цена лота №1 составляет 5 182 200 (пять миллионов сто восемьдесят две тысячи двести) руб. Шаг аукциона: 5 (пять) % от начальной стоимости. Размер задатка: 5 (пять) % от начальной стоимости.

Для участия в торгах заявитель (участник) должен зарегистрироваться на сайте: www.atcgrade.ru в любое время с 09 часов 00 минут 22 апреля 2013 года до 17 часов 00 минут 31 мая 2013 года. Для участия в аукционе юридические и физические лица в срок не менее 25 (двадцати пяти) рабочих дней с момента публикации информационного сообщения о проведении аукциона в газете «Коммерсантъ» отправляют оператору

электронных торгов и организатору торгов следующие документы: заявку на участие в аукционе в произвольной форме на русском языке, содержащую в себе: наименование, организационно-правовую форму, место нахождения, почтовый адрес (для юридического лица) заявителя; Ф.И.О., паспортные данные, сведения о месте жительства (для физического лица) заявителя; номер контактного телефона, адрес электронной почты заявителя; выписку из ЕГРЮЛ (для юридического лица), выписку из ЕГРИП (для индивидуального предпринимателя) – срок действия выписки – 30 дней; копии документов, удостоверяющих личность (для физического лица); подписанный договор о задатке, платежный документ, подтверждающий оплату задатка; документ, подтверждающий полномочия лица на осуществление действий от имени заявителя, при этом заявка должна соответ-

ствовать законодательству о банкротстве. Для участия в аукционе дополнительно оператору электронной площадки должны быть представлены документы и сведения, предусмотренные оператором торговой площадки. Документы, прилагаемые к заявке и направляемые оператору торгов, представляются в форме электронных документов, подписанных электронной цифровой подписью заявителя, документы и заявка, направляемые организатору торгов, должны соответствовать требованиям законодательства о банкротстве и подписаны заявителем (его представителем).

К участию в торгах допускаются юридические и физические лица, своевременно подавшие заявку на участие в аукционе с приложением необходимых документов и заключившие с организатором торгов договор о задатке и внесшие задаток на участие в торгах.

Внести задаток необходимо-

мо в срок не позднее 17:00 31 мая 2013 года на расчетный счет ООО «Амега», ИНН 0323337481 / КПП 032301001, р/с 40702810914000000589, в филиале «АТБ» (ОАО) г. Улан-Удэ, к/с 3010181070000000744, БИК 048142744 или в кассу должника.

Победителем торгов признается участник, предложивший наиболее высокую цену за выставленный на продажу Лот.

Победитель торгов обязан заключить с Продавцом договор купли – продажи в течение 5 (пяти) дней и оплатить стоимость имущества, установленную по результатам торгов, не позднее 30 дней со дня подписания договора купли-продажи. Время проведения итогов торгов – 4 июня 2013 г. в 10-00.

Дополнительная информация, запись на ознакомление с имуществом, заключение договора о задатке по предварительной записи по тел.:

8-950-384-35-44.

Буряадай Правительство: хүгжэлтын шэглэл

УЛААН-ҮДЭДЭ ТҮРҮҮШЫНХИЕЭ ВАГНЕРАЙ “ЛЕТУЧИЙ ГОЛЛАНДЕЦ” ХАРУУЛАГДАХАНЬ

Улаан-Үдэ хотын оперо болон баледэй театрай, филармонин, циркын нонин хэмжээ ябуулганууд тухай Буряадай соёлой министр Тимур ЦЫБИКОВ правительствын брифинг дээр хөөржэ үгөө.

НИИСЛЭЛ ХОТЫН ТУБЫЕ БОГ ШОРОЙН СЭБЭРЛЭХЭ ШУХАЛА

Улаан-Үдэ хотын мүнделһөөр 350 жэлэй ойн баярта дашарамдуулан, Линховоиной, Коммунистическэ, Куйбышевай, Банзаровай болон Ленинэй гудамжануудаар хизаарлагдаһан хотын түүхэтэ квартал байгуулха тухай асуудал мүнөө хэлсэгдэжэ байнхай. Илангаяа Линховоиной гудамжаар түүхэдэ хабаатай гэрнүүд тон олон. Тэдэнэй ехэнхиенэ эмхи зургаанууд эзэлнэ юм. Эдэ байшангууд нэльбэн шэнэлэгдэхэ болоно, харин хандарха туйлдаа хүрэнүүдынэ задалагдажа, орондонь XIX зуун жэлэй үеынхидэл гэрнүүд бодхоодохо. Тэдэн соо кафе, ресторан, магазин, аяншалгын офис болон аяншалгын халбариде хабаатай бусад эмхинүүд байрлаха. Зүгөөр бүхы хуушан гэрнүүд “түүхын гэршэнүүд” гэжэ ханаха хэрэггүй. “Юундэб даа манай хүн зон хотын хуушан хуушин бүхы гэрнүүдые түүхэдэ хабаатай гэжэ буруу бододог. Үнэн дээрээ иимэ объектүүд үсөөн юм. Жэшээн, Смолиной үйлсэдэ оройдоол 6 гэр бии. Бусад хуушан гэрнүүд Улаан-Үдын Захиргаанай даашын болоно, - гэжэ Тимур Цыбиков ойлгуулаа. - Нэн түрүүн хотынгоо түбье бог шоройноо сэбэрлэхэ шухала. Ондоо хотонуудай түбүүдэй гоё найхан, сэбэр, баян наань, манайхи обоо хүбөө ношодоо дарагдашанхай. Мүнөө дээрээ энэ талаар зорилго тусэбүүд табигданхай, нилээд ехэ ажал ябуулагдаха”.

Гэбэшье Улаан-Үдэмнай түүхэтэ шэг шарайгаа алдаагүй Россиин үсөөхэн хотонуудай тоодо ородог юм гэжэ соёлой министр онсолоо. Зүгөөр түүхын талаар сэнтэй байшангуудай эзэдэй зариманинэ эдэ баялигуудта хайра гамгүй хандаагын шаналмаар. Хуулиин ёһоор, Соёлой министерство тэдэндэ ехэдээл наа 1500 түхэриг яла ашажа шадаха. Байдалай найн тээ-

шэ хубилхын тула мүнөө федеральна хэмжээндэ тус хуулида хубилалтануудые оруулха талаар ажал ябуулагдана.

БУРЯАДАЙ ГҮРЭНЭЙ ЦИРК ЗАЛУУШЬЕ БАА, ҮНДЭР АМЖАЛТАНУУДАЙ

Манай басагад дэлхэйн эгээл мэдэжэ, тон хүндэтэй Дю Солей циркдэ хүдэлдэг юм. Энэнь Буряадай артистнарай нилээд бэлиг шадабаритайе гэршэлнэ. Эдэл басагад Монакын Гран-придэ, циркын артистнарай тон үндэр шагналда хүртөө нэн гэжэ мэдэнбди. Зүгөөр шийдхэгдээгүй асуудалнуудшые баһа бии ааб даа: артистнар дуталдана. “Энэ асуудалые яһала шийдхэнбди, - гэжэ Тимур Цыбиков хэлээ. - Буряадай циркын бии болохоһоо урид циркын хургуули нэгдээ бэлэй. Уян нугархай басагаднай урзанда олон конкурснуудта илаа, “Минута славы” гэхэн шоудо, Владивостогто үнэргэгдэнэ АТЭС-эй самидай соёлой хэмжээ ябуулгануудта хабаадаа. Гадна Чайковскиин нэрэмжэтэ искусствын колледждо циркын таһаг бии. Эдэ бүгэдэ Майдари Жапхандаевай аша габьяа гэжэ хануулаа.

ОПЕРО БОЛОН БАЛЕДЭЙ ТЕАТРАЙ ТАЙЗАН ДЭЭРЭ ВАГНЕР ТАБИГДАХАНЬ

Мүнөө жэлдэ Рихард Вагнерай түрэнһөөр 200 жэлэй ой тэмдэглэгдэнэ, мүн Россида Германиин жэл үнэргэгдэнэ. Тиймэһээ Соёлой мини-

стерство “Летучий голландец” Байгал дээрэ” гэхэн ехэ проект бэлдэнхэй. Апрельин 19-20-до оперо болон баледэй театрта тус оперо харуулагдаха. Энэ хэмжээ ябуулгада Эрхүү можын филармонин Эрхүү хотын симфоническа оркестр, Германиин мэдээжэ дуушад хабаадана.

“Тус оперо хараха зорилготойгоор Новосибирск хотодо Германиин консул Буряадтамнай ерэхэ юм. Республикын Толгойлогшо Вячеслав Наговицынай нэрэдэ эльгээһэн хандалга соогоо тус оперо Россида Германиин жэлэй тон шухала үйлэ хэрэгүүдэй нэгэн болоно гэжэ онсолоо”, - гэжэ соёлой министр тэмдэглээ. Вагнерай оперо манай тайзан дээрэ түрүүшынхиеэ табигдахань. “Летучий голландец” немец хэлэн дээрэ гүйсэдхэгдэхэ хадань, манай дуушад нилээд ехэ бэлдэлгэ хээ. Тус проект бэлүүлгэдэ Москвагай Гётын институт туһа үзүүлээ.

“БАЙКАЛ ОПЕРО” БУРЯАДАЙ ЗАЛУУ ОПЕРНО ДУУШАДАЙ ХАРГЫ ҮРГЭДХЭХЭ ЗОРИЛГОТ

“Байкал оперо” хадаа Байгалай уласхоорондын дуушадай конкурссын промотур болоно гэшэ. Тийн оперо болон баледэй театрайнай залуу дуушад апрелин 23-наа 30 болотор Новосибирск, Томск, Якутск, Красноярск, Абакан болон Кызыл хотонуудта концертнуудые табиха юм. Энэнай залуу бэлигтэй дуушад мэдээжэ болгохо гэхэн удхатай хэм-

жээ ябуулга гэшэ. “Бүхы хотонуудта оперно театруудайн болон филармонинуудайн уран найханай талаар хүтэлбэрилэгшэдые болон дирижернуудые концертнүүдтээ уринхайбди. Тийгэжэ тэдэ манай артистнарые таниха боложо, жүжгүүдтээ хабаадыень уридаг болохо”, - гэжэ Тимур Цыбиков хэлээ.

“ПИЦЦИКАТО” ЮРЭ БУСЫН ХҮГЖЭМДЭ ДУРАТАЙШУУЛЫЕ УРИНА

Апрелин 10-наа 27 болотор Буряадай гүрэнэй филармонидо камерна хүгжэмэй “Пиццикато” гэхэн фестиваль үнгэрнэ. Тус хэмжээ ябуулга хүн зоние шэнэ, юрэ бусын хүгжэмтэй танилсуулха үүргэтэй. Жэшээн, апрелин 10-да Давид Ойстрахай нэрэмжэтэ квартет концерттээ табяа. “Үнэхөөрөө, нонин, гоё найхан концерт болоо даа. Оройдоол дүрбэн хүгжэмшэд бүхэли оркестрһээ дутуугүй хүгжэм наадаа”, - гэжэ соёлой министр онсолоо. Мүнөөдэр Иван Почекин болон Филипп Копачевский гэжэ залуу бэлигтэй хүгжэмшэдэй концерт хараха аргатайт. Апрельин 24-дэ Владимир Ткаченко болон Павел Райкерус хүгжэмөө дурадхаха. Харин фестивалин түгэсхэлэй үдэр гүрэнэйнай эрхим оркестрүүдэй нэгэн болохо Москвагай “MUSICA VIVA” гэхэн камерна оркестр шагнашаддаа баярлуулха.

Дыжит МАРХАДАЕВА.

БУРЯАДАЙ БЭЛИГТЭЙ ХҮҮГЭД ЭЭЛЖЭЭТЭ АМЖАЛТАЯА ТУЙЛАБА

Апрелин 8-12-то Москвада Бүхэроссиин эдир шэнжэлэгшэдэй конкурс – В.И. Вернадскийн нэрэмжэтэ XX уншалганууд үнгэрөө. Россиин бүхы регионууднаа, тийхэдэ Великобритани, Иран, Энэдхэг, Филиппины, Чехи болон бусад гүрэнүүдһээ дүн хамта 489 хурагшад хабаадаа. Буряадые түлөөлһэн 12 хүүгэд дүрбэн үдэрэй туршда элдэб янзын туршалгануудые дабажа, нилээд үндэр амжалтануудые туйлаа. Тийн Александр Цыбикжапов (Оёрой дунда хургуули) болон Анна Жукова (Танхойн лицей-интернат) Россиин Президентын стипендидэ хүртөө. Харин Баясхалан Банзаракцаев (Загарайн дунда хургуули), Намжилма Санжиева (Бу-

ряадай Үндэһэтэнэй 1-дэхи лицей-интернат), Елена Бороева (Улаан-Үдын 51-дэхи хургуули) болон Аюр Чойндонь (хэлэ бэшгэй 3-дахи гимнази) тус конкурссын хэмжээндэ үнэргэгдэдэг олимпиадада илаа. Эдэ хүүгэд ЕГЭ-гэй 100 баллтай сертификадуудта хүртэжэ, гүрэнэйнгөө гуманитарна шэглэлтэй ямаршые дээдэ хургуулида орохо эрхэтэй болоо.

Зохёохы багшанарай “Исследователь” гэхэн ниитэроссиин хүдэлөөнэй Буряадай таһагай түрүүлэгшэ Марина Цыреновагай тэмдэглэнээр, найн дэмжэлгэтэй наа, бүри олон шаңда хүртэхөөр нэн. “Мүнгэнэй дуталдан ушарһаа боложо, регионална шатада илаһан хүүгэд булта Москва ошохо аргагүй. Энэнь тон харамтай”, - гэжэ тэрэ хэлээ. Юуб гэбэл, бэлигтэй

хүүгэд өөһэдэнгөөл мүнөөр тус конкурсдо ошохо баатай хадаа, булта илагшад мүнэ оложо шаданагүй. Жэшээн, мүнөө жэлдэ зарим хүүгэд гэртэхинэйнгөө мүнөөр ошоо, зарим хурагшадые хургуулинуудын хангаа, Буряадай Үндэһэтэнэй 1-дэхи лицей-интернада болон 51-дэхи хургуулиин хурагшадта Арадай Хуралай депутат Вячеслав Ирильдеев туһалаа. Мүн “Синар” магазин баһал мүнэ үгэһэн байна.

Манай делегациин хүтэлбэрилэгшэ, 51-дэхи хургуулиин даргын орлогшо Дарима Санжиевагай ханамжаар, бэлигтэй хүүгэдые дэмжэлгын тусхай жаса тогтоохо хэрэгтэй. “Манай хуралсалай министерство туһалаашые наа, тэрэн буланда хүрэнгүй, - гэжэ тэрэ хэлээ. - Зарим

регионуудта бүхы гаргашануудые хуралсалай министрство даажэ абаад, тон эрхимүүдэй конкурсдо эльгээнэ ха юм”.

Үнэхөөрөөшье, мүнэһэнэй дуталданһаа боложо, конкурсдо ошоогүй хурагшад нилээд ехэ юмэнһээ гээгдэнэ. Жэшээн, мүнөө жэлдэ хүүгэд Курчатовай институттай Эрдэм-шэнжэлгын түбэй дарга Михаил Ковальчугтай, профессор, геолого-минералогийн эрдэмэй доктор Георгий Наумовтай харилсаа. “Вернадскийн нэрэмжэтэ уншалгануудай” онсо шэнжэ гэхэдэ, хүүгэд миил элидхэлнүүдээ уншаад дүүрэдэг бэшэ, шэнжэлгэнүүдээ тусхай стэнд дээрэ харуулан хөөрэдэг юм. Тэдэндэакадемигууд, Москвагай хургуулинуудай хурагшад, оюутад, сэтгүүлшэд – хэншые дүтэлжэ, асуудал табиха ар-

гатай. Гадна конкурссын хэмжээндэ олимпиада, хүүгэдэй хамтын проектүүдэй конкурс эмхидхэгдэдэг.

Манай хурагшад геологи, вулканистика, агробиологи, орнитологи болон агрохимидэ хабаатай хүдэлмэринүүдые бэлдэнэ. Тийхэдэ залуушуулай ажалгүйдэлгэ, эрэмдэг бээтэй хүүгэд, аяншалга хүгжөөлгэ тухай шэнжэлгэнүүдые хээ. Жэшээн, Александр Цыбикжапов Зэдын аймагай музейн баримтата мэдээнүүдые хэрэглэн, 20-ёод онуудаар Забайкалида алба гарахадаа, барон Унгернын добтолгые сараһан, буряад-монгол совет морин сэрэг тогтоон элитэ полководец Константин Рокоссовский тухай ехэ нонин шэнжэлгэ хэһэн байна.

Дыжит МАРХАДАЕВА.

Манай хөөрөлдөөн

Тимур ЦЫБИКОВ:**“БУРЯАД ХЭЛЭН УЯЛГАТА ЁНООР ШУДАЛАГДАХА ЁНОТОЙ”**

-Тимур Гомбожапович! Буряад хэл хургуулида үзэлгэ тухай асуудал хаа-хаанагүй зүбшгэгдэж байна. Миний ханахдаа, энэ асуудал зүб мурөөр шийдхэгдээгүй хаа, буряад хэлэн халажа, үндэһөөрөө үгы хэгдэж магад.

- Саашанхи ерээдүйдэ тиигэжэшые магад. Харин мүнөө сагта Буряад орондоннай уһан түрэлхи хэлээрээ дуугардаг, хэлэээ хүгжөөдөг, үри хүүгэдтөө дамжуулдаг аймагууд, нотагууд бии ха юм. Зүгөөр эндэ хэлсэгдэхэ асуудал хадаа буряад хэлэ ажабайдалдаа хэрэглэхэ тухай орёо болонхой гэжэ хананаб. Нотагтаа үхибүүд буряад хэлэндэ нураад, томо болоходоо, саашанхи ажабайдалдаа тэрэнээ хэрэглэхэ газарын үсөөрнэ. Буряад хэлэ хүгжөөхэ зорилготойгоор табигдаһан программын ёһоор хэблэгдэһэн номууд, буряад хэлэн дээрэ табигдаһан зүжэгүүд гээд энэ үүргэ хүсэд дүүргэнэгүй. Хэрбээ үхибүүд хара багаһаа буряад хэлэ үзөөгүй хаа, буряад зүжэг харахаяа театр ерэхэгүй, илангаяа буряад хэлэн дээрэ бэшгэгдэһэн ном гартаашые барихагүй гэжэ эли.

-Тээд энэ ушарта юун абарха гэшэб?

- Энэ ушарта эгээл бүрин туһалхаар арга бии. Буряад хэлэн дунда хургуулинуудта, хүүгэдэй сээрлигүүдтэ заабол заагдаха хэрэгтэй. Эңэл асуудал орёо. -Тиимэ эрилтэтэй хүдэлхэ хэр олон багшанар олдохо гэшэб? Хэр хэмжээндэ үзэгдэхэ гэшэб? Олон арадуудай ажаһуудаг республика хадаа бүгэдэ нурагшад үзэхэ ёһотой гэшэб гү? -Эдэ гурбан асуудалда харюу үгэхэ хэрэгтэй.

Мүнөө тохёолдоод байһан ушарта, гүрэнэй 2 хэлэн бии хадань буряад хэлэн хари хэлэнэй программаар үзэгдэхэ ёһотой. Зүгөөр үхибүүдтэ табигдаха сэгнэлтэ ондоо болгожо, зачет табигдабал, дээрэ ха гэжэ ханамаар. Эндэ олонийтын ашаар хэлсэгдэхэ эргэтэй. хүүлшын асуудалда харюу сабал, буряад хэлэ бүгэдэ үзэхэ ёһотой. Буряад Республикын бүхэ ажаһуугшад буряад хэлэн тухай ойлгосо, ямар хэлэн дээрэ үндэһэн арад хөөрөлдэнэб гэжэ мэдэжэ байха ёһотой бшуу. Хоёр хэлэ сүг хэрэглэлгэ Европын гүрэнүүдтэ ехэ дэлгэрэнгы. Жэшээнь, Германида хэдэн хэлэн дээрэ хөөрөлдэдэг. Франци, Голланди, Дани, Швеци гүрэнүүдтэ олон хэлэ мэдэжэ, зэргэлэн хэрэглэдэг.

- Тиихэдэ, танай ханамжаар, буряад хэлэ хайн дуранай бэшэ, заабол уялгата болгохо ёһотой гү?

- Юундэб гэжэдэ, факультативна түхэл хадаа нурагшадай журам нуладуулдаг. Үзэжэшые болохо, үгышые болохо гэхэдэл, шэлэн һунгалгын гури хиналта, шалгалта үгы болгодог. Бүхыдөө үхибүүд хайн дураар, хүхюутэйгээр ном үзэдэггүй ха юм. Бургааһа баряад шахуу гэртэй номынь үзүүлхэ ушар дэлгэрэнги. Алишые хэшээлдэ математика, ород хэлэ, хими, физикэдэ адлил ха юм. хургуулин ажаябуулгада нэгэ жэгдэ захиралтын журам байхагүйдөө, һуралсалай ябаса эбдэрдэг. Энэ намда хүшэр, би энээнине үзэхэгүйб гэжэ болохогүй. Тиимэһээл буряад хэлэ шудалалга заабол уялгата байха ёһотой. Харин "4", "5", "3" гэнэн сэгнэлтэнүүдэ табиха бэшэ, ород үхибүүдтэ буряад хэ-

лэн хүндөөр үзэгдэбэнь, аттестат - үнэмшэлгынь юундэ муудхааха гэшэбиди. Тиимэһээ сэгнэлтэ бэшэ, харин "тушаагаа", "шата дабаа" гэнэн тэмдэгүүдые табихада дээрэл хаш. Харин амжалта туйлаһан үхибүүд заабол хайнаар урмашуулагдаха ёһотой.

- Буряад хэлэн ондоо хари хэлэ шудалалгада хаалта хэнэ гэжэ зарим зон ханана...

- Олон хэлэ мэдэлгэ хадаа хүниие элдэб арга боломжотой болгоно. Зарим газарта, жэшээнь, Бэшүүрэй аймагта буряад хэлэ үзэлгэ бидэндэ хэрэггүй гэжэ мэдүүлһанинь гайхалтай. Ондоо нотаг ошохо, Улаан-Үдэ ерэжэ, театрта зүжэг хараха, буряад дуунай концерт шагнаха, шүлэгэй удха ойлгохо гэшэ хүнэй хүгжэлтэдэ туһа болдог юм. Буряадаар дуугаржа хүсэд шадахашыегүй хаа, хажуудахи зомни юун гэжэ хөөрөлдэнэб гэжэ ойлгожыше ябаханда, хайн бэшэ гү? Бэе бэеынгээ хэлэ ойлголсолго хайн нүлөөтэй. Харин юундэ

үхибүүднай хари хэлэ үзэнэб гэжэ гэртэжин дураа гутанагүй ха юм. Европо ошожо ажаллаха, хари хэлэн дээрэ бүрин харилсаха арга боломжо үсөөхэн лэ зондо туддаг. Харин юундэ эдэ хэлэ үзэжэ, бюджетнэ мүнгэн туһагүйгөөр гаршалагданаб гэжэ хэншые ханаата болоногүй. Тиигээд юундэ буряад хэлэ үзэлгэ ондоо хэшээлүүдтэ хаалта хэнэ гэжэ зэргэсүүлэн табигдаха юм? Эгээл эндэ буряад хэлэ үзэлгэдэ гаргашалагдаһан бюджетнэ мүнгэн тон зүб мурөөр хэрэглэгдэнэ бшуу. Юундэб гэхэдэ, буряад хэлэ шудалһан зон тэрэ хэлээ хэрэглэхэ арга боломжотой. Телевизортэ буряад дамжуулга хараха, радиоогоор буряад дуу, шүлэг шагнаха, зүжэг хараха, хүршэнэртээ харилсаха олон арга олгодоно. Тиимэһээ буряад хэлэ үзэлгэдэ харша хаалта байха ёһогүй.

- Ондоо газарта, жэшээнь, Татарстанда түрэл хэлэн нэгэ үедэ үгы боложо байгаад, эрид шийдхэбэри абтаа. Мүнөө тэдэнэй түрэлхи хэлэн тон хүгжэнги. Гүрэнэй ажалда хүдэлдэг мэргэжэлтэдтэ хэлээ мэдэдэг байһандань, салиндань 16 процент нэмэлтэ хэгдэнэ.

-Татарстан ошоходоо адаглахадань, түрэлхи хэлэ хүгжөөхэ ехэ ажал ябуулагдадаг. Арадай драматическа театрта англи, ород хэлэнүүд дээрэ синхрон оршуулга хэгдэдэг байна. Эрхэтэд түрэл хэлээ, ород, англи хэлэ заабол шудалха уялгатай. Хэдэн FM- радионууд татар хэлэн дээрэ дамжуулагдадаг, телевидениин хүгжэмтэ канал бии, ганса татар хэлэн дээрэ гарадаг. Тэндэ ганса

гүрэнэй бюджетнэ мүнгэн гаргашалагдадаг бэшэ, харин олзын хэрэг эрхилэгшэд хэлэ хүгжөөлгын талаар бизнес-проектнүүдые эрхилдэг байна. Гүрэнэй хэлэ хүгжөөлгэдэ анхарал табигдаха ёһотой. Гэбэшые, буряад хэлэн шахардуу байдалда тон орошоогүйл даа. Зүгөөр хэлээ хүгжөөхэ һэргылэмжын ажал ябуулжал байха шухала. Олон элдэб яһатанай манай эндэ нүүжэ ерэжэ байрлаха гүрэнэй программа ябуулагдана. Буряад үндэһэн арадай хэлэнэй байдал түрүү (приоритетнэ) байха ёһотой.

- Тимур Гомбожапович! Танай үетэн эгээл буряад хэлэ үзэдэггүй хаһада үндыһэн, түүхын хохидогшод болонот. Та буряад хэлэ хайн ойлгодогыше хаа, уһан нугархайгаар дуугаржа шададаггүй байһандаа голхордог гүт?

- Тон зүб хэлэнэт, манай наһанайхидай дээдэхи үе түрэл хэлээ бидэндэ дамжуулаагүй ха юм. Тэрэ үедэ буряад хэлэ үзэгдэдэггүй һэн тула тэрэ үеынхид түүхын урда харюусалга бариха ёһотой. Түрэл хэлээ үе үедөө дамжуулжа байбал, мүнөөдэрэй түрэл хэлээ мэдэхэгүй байдал тохёолдохогүй һэн. Би уһан буряад хэлэн дээрэ дуугаржа шадахагүй байһандаа шаналдагби. Манай үетэндэ хара багаһаань түрэл хэлээ мэдэхэгүй хадаа буруул зон гэшэт гэжэ һанал досоомнай түрүүлэгдээ. Би Буряад оронһоо гадуур түрээ үндыһэншые хаа, наашаа ерэхэдэ, эндэ ходол ажаһууһан үетэнһөө дээрээр хэлээ мэдэдэг байгааб. Мүнөө буряад хэлээ шудалжа, хүгжөөжл байдагби.

Цырегма САМПИЛОВА хөөрөлдэбэ.

"Буряад үнэндэ" хэблэгдэһэнэй һүүлээр**БУРЯАД ХЭЛЭЭ АРШАЛАЯ!**

Буряад хэлэ үзэһэнэй хэрэггүй гэжэ шийдхэбэри абтаад, Бэшүүрэй аймагта буряад хэлэнэй хэшээлнүүд бүхэ хургуулинуудта болигогдоод байна гэнэн сошордомо мэдээсэл Интернетдэ дуулаад, апрелин 11-эй "Буряад үнэн" газетэд Цырегма Сампиловагай «Буряад хэлэн хургуули бүхэндэ заабол шудалагдаха ёһотой» гэнэн толилолго уншаад, юун тухай бодолгото болоубиб гэжэ та олонтой хубаалдахамни.

Буряад Республикын "Хэлэн тухай" хуулин 21-дэхи статья соо буряад хэлэ үзэхэ гү, али үгы гү гэшэ хайн дуранай, тиимэ тула үхибүүнэй эхэ, эсэгэ энээн тухай шийдхэбэри абаха гэжэ бэшээтэй юм ха. Энэ статьяда үндэһэлэн, энэ хуулин зөөлөнине ашаглаад, Бэшүүрэй аймагта буряад хэлэ үзэхээ болибо. Энэ хуули анханда абтаханда, 21-дэхи статья соо буряад хэлэн Буряад Республикада заатагүй үзэгдэхэ гэжэ бэшгэгдэһэн хаа, ондоо байдал байха байгаа. Мүнөө бэшүүрэхид дэдын засаг зургаан руу, Москва руу бэшэжэ, буряад хэлэ үзэнгүй байхада болохо гэжэ ханамжа абаад, ухаан бодолгүй заримашуул түрэл хэлээ мэдэхэгүй, бидээн шэнги шарайтай аад, сэдхэлээрээ ондоо яһатанда эльгэлшэһэн хүнүүд Интернетдээр дүүрэн баярлана, хүхинэ. Буряад хэлэ үзэнгүй үндыһэн үхибүүд хожомоо халаглажа болохо гэжэ хэншые ухаанда ороноггүй даа.

Буряад арадаймнай омогорхол хүбүүд, басагад - Дондог Улзытуев, Цырендондог Хамаев, Валентина Балдахина, Арья

Дашиев, Валентина Цыдыпова, Ольга Аюрова, олон жэлдэ «Буряад үнэнэй» ахамад редактораар хүдэлһэн Цыден Цибудеев болон бусадай түрэлэн тоонто нотагһаа иимэ мэдээсэл абаад байхадаа, гайхамаршые, уйдахааршые.

Хайрата буряад хэлэмнай иигээд хосоржо дүүрэхэнь гэшэ гү, хэдэн жэл болоод, "Абай Гэсэр Хаан" үльгэрые түүрээхэ, Дондог Улзытуевай шүлэгүүдые уншаха, һасаран Линховоиной дууладаг зүрхэ шэмшэрүүлмэ "Үншэн сагаан ботогон" арадай дуу шагнаха, буряад арадай аман зохёол, зан заншалые һонирхохо хүнүүд үгы болохонь гэшэл даа гэжэ ханахандаа, эхын уурагтай адлихан үрэ зүрхэндөө шэнгээһэн, эльгэ зүрхэндөө абаха яһан түрэлхи хэлэмнай хургуулида үзэншыегүй байхада хамаагүй гүүлэжэ байхадань, абыагүй, юуншые болоогүй хэбэртэй нуужа байха аргамгүй. Олон жэлэй саада тээ "Буряад-монгол" гэжэ бүхэли арадай нэрыемнай буляжа абаа һэн. Мүнөө хэлыемнай үгы хэхээ байнал даа. Хэлэгүй арад хэншые бэшэ болохобди.

Буряад арад зон даншые хаа тэнюун тэнигэр зантай, "хэбтэһэн хони бодхоохогүй", Будда бурханда этигэлтэй, хатуу үгэ хэлэжэ шадахагүй, даншые хаа амгалан арад гэшэ гүбди? Али хэн юун гэжэ хэлэгшэ ааб, хэн юун гэжэ ханагша ааб гэжэ айжа үхшөөгүй байдаг, талын тарбагандал булгагад гээд лэ, нүхэ руугаа шургаһадаг улад гүбди? Буряад хэлээ абарха, аршалха сагнай энэхэн хара толгой дээрэмнай буугаад байна!

Апрелин 7-до хэблэгдэһэн "Новая Бурятия" гэжэ газетын хуудан дээрэ "Рав-

ноправие языков" гэжэ толилолго уншаад, энэ һүнидөө ородоор буулгажа тоншоод, Интернет дүүрэн табигаб. Энэ мэдээсэл олонийтын анхарал татаа, олоной сэдхэл доһолгообо, түрэл хэлээ аршалаа гээд олон зон зай забһаргүй минни блогто бэшэжэ байна. Зарим хүнүүд Интернет соо "зүб лэ иимэ шийдхэбэри абтаа", "юу хэжэ буряад хэлэ үзүүлжэ, үхибүүдые зобоохо юм бэ" гэжэшые байжа бэшэнэ даа. Олон бодолгүй хүнүүд буряад хэлэнэй хэшээл үзэхээ болибо гэжэ баясана бшуу даа.

2013 оной июниин Арадай Хуралай сессидэ Буряад Республикын "Эрдэм һуралсал тухай" гэнэн Хуули баталагдахаяа байна. Тус Хуулин буряад хэлэн тухай 21-дэхи статьяе депутатууд зүбшэн хэлсэхэ. Энэ асуудалаар Буряад ороной арад зоной һунгаһан депутатууд хургуулинуудта буряад хэлэ заабол үзэхэ гэнэн нэмэлтэтэй энэ Хуули абаа бол, ямар сэсэн шийдхэбэри абаад, бүгэдэ депутатууд арад зоннойгоо урда ямар ехэ буянтай үйлэ хэрэг бүтээжэ, үеын үедэ мартагдашагүй буян хэшэг олохо гэшэб!

Иимэ Хуулин абтаа бол, буряад хэлэмнай аршалан абарагдажа, арад зоноймнай урма зориг улам бадаржа, түрэл хэлээ хойто үедөө дамжуулжа хүсэл зоригнай бэхижэхэ, буряад хэлээ һэргээхэ бүхэ ажал хэрэгнай улам хүгжэн халбарха һэн!

Буряад Республикын хургуулинуудта буряад хэлэ заабол үзэхэ гэнэн 21-дэхи статьяда нэмэлтэ оруулха гэнэн дурдхалнуудые үргэн олонийтэ бүхэ газетэ, радио, телевидени, Интернеттэ зүбшэнэ. Энэ хандалгануудые депутатууд хэрэгсээнгүй, өөдэ абангүй, "нурагшад

хайн дураараа буряад хэлэ үзэхэ" гэнэн Хуули абабал, ямар ехэ алдуу эндүү хэхэе байна гэшэб. Үргэн олонийтэ, буряад арад зон мэдэнэ гэшэб гү?

Хитад гүрэнине 300 гаран жэлдэ хүсэрхэн зонхилһон, монгол туургатание эзэмдээд, эзэрхэжэ байһан хүрөөтэ манжа үндэстэн түрэлхи манжа хэлэндэ дээрэлхыгээр хандажа, Хитадай бүхэ юумэн гоё гэжэ хариин юумые дээдын ехээр табяад, өөрын юумэн муу муухай гэжэ байтараа, хитад арад соо хайлашоодо, мүнөө болоходо, манжа үндэстэн үгы болошонхой, һүнэн хосоронхой, манжа хэлэ мэдэхэ нэгшые хүн үгы, манжа хэлэ шудалдаг үсөөхэн эрдэмтэн үлэнхэй байдаг тухай жэшээ Хитадай Арадай Республикын арадай артистка Айлтагийн Нумаа абгай хөөрөө һэн.

Энэ бэшэлгын һүүл тээ иимэ бодолнууд толгойдо ороно. Ёһын тэдыдэ бэшэ, иимэ ажал хэбди гэжэ саарһан дансада оруулхын түлөө бэшэ, үсөөхэн хүнүүд хөөрөлдөөд лэ тараха бэшэ, үнэнхэ зүрхэнһөө оролдожо, арад зондоо дам саашан дуулгаал, буряад хэлэ заадаг багшанар, түрэлхид, буряад уран зохёолдо, буряад соёл урлагта дуратайшуул, буряад хүнэй һаруул ухаанда этигэлшэд үргэн олонийтэ зондоо дуулгаал!

Үхибүүднай ород хэлэтэй хаа, эрдэмтэй гэнэн бодол хуушараа, буряад хэлэтэй, буряад сэдхэлтэй, үндэһэн арадаа хүндэлдэгөөр үхибүүдэ хүмүүжүүлэл даа!

Буряад хэлээ аршалхын жагсаалда орогты!

Намжилма БАЛЬЖИНИМАЕВА.

“Буряад үнэндэ”
хэблэгдэнэй һүүлээр

БҮГЭДЭ МОНГОЛШУУДАЙ НААДАН - НЭЭР ШААЛГАН ТУХАЙ

Энэ жэл Сагаалганда зорюулагдажа, арадай наадан – нээр шаалган тухай сонинуудта бэшгдээ. Нэн түрүүн бүхы зонһоо нээр суглуулха тухай соносхобод. Харин гол удха тухайн бэшгдэнэгүй, миин лэ нээр шаалганай мурьсөөн болоод үнгэрхөөр бэшгдэнэ. Энэ огто буруу. Ехэнхидээ Сагаалганай хойто үдэрнүүдтэ үнгэргэдэг нааданууд: нээр шаалган, шагайн олон янзын мурьсөөнүүд тухай Хоца Намсараевай, Цокто Номтоевой, бэшэшье уран зохёолшодой номууд соо бага сага бэшээтэй. Нээр шаалган, шагайн нааданууд нэн түрүүн бүлэг хууһан зоной дунда эхилдэг байгаа. Гол удхань эдэ наадануудай: нютаг, голоо, айл аймагаа суурхуулха. Тэндэ, тиимэ нютагта малшад иимэ суута боди ехэ тамиртай гунан, дүнэн сарнуудые үсхэжэ, ямар элдин уһа ногоогоор элбэг газарта үдэнэн мал бэ гэжэ суурхуулдаг байгаа.

Бадма-Базар Намсарайн “нээр шаалга” гэжэ шүлэг соо иигэжэ бэшгдэнэ:

“Нээр шаалган –
Хэр хүсэтэйн эршэ,
Нээр шаалган –
Хэр дүрэтэйн гэршэ,
Нээр шаалган –
Һөөл шуналта гэгшэл”.

Энэ илажа гараһан нээр тушаагаа нютагайн зон иимэрхүүгээр магтаал үгэ хэлэдэг байгаа:

“Гурба хүрэжэ, гунан сар болотороо,
Хужарта ногоогоор бээ дүнжөө,
Дүрбэ хүрэжэ, дүнэн сар болотороо,
Дайдын элбэг ногоогоор бээ тэнжээ.
Яахаб, ямаршье амитан өөрын заяатай,
Яахаб, наһан дүүрээ иигээд,
Энэл даа, тэрэ сарын нээр.
Эндэ хүсэ шадалаа үзэхэ нээр,
Үзэгты, хухалагты шаагаад...”

Эндэ эмхидхэгшын уялга тон ехэ. Жэшээлбэл, нээр шаалгын эхилхын урда шаахаа байһан хүнэй нэрэ обог, нютаг, габьяа, наһан мэтые соносхобод. Мурьсөөндэ мүнгөө түлэнэн зон хабаадаха. Дабтажа сохиходоо, баһал түлэхэ. Нааданай дүрим: нүсэгэн гараараа шааха, гараа юумээр орёохо тон хорюултай.

Илаһан хүндэ баһал магтаал дуудагдаха: нэрэ обогын, хэды наһатайб, ямар нютагайб, ямар габьяатайб гэжэ мэтэ. Илагша шүүһэн мүнгэнһөө конфетэ, печени г.м. юумэ абжа, зоноо хүндэлхэ ёһотой. Энэнь би гансаараа, өөрынгөө бэрхэдэ энэ амжалта туйлаа бэшэб, харин бүгэдэ танай, олоной хүсөөр гэнэн удхатай. Нютаг голой ёһо заншал булта адли бэшэ, ондо ондоо байжа болохо.

Буряад ороноймнай алишье талаһаа зон сугларжа, засаг түрын түлөөлэгшэдтэй энэ нааданай нэгэ дүрим тогтоохо ёһотой. Үүсээ гаргахандаа, нээрээ зүбөөр, эбдэнгүйгөөр абаха хэрэгтэй. Сагаалган болотор зүбөөр, хатаангүй хадагалха.

Нэн түрүүн нютаг нютагтаа мурьсөө үнгэргэхэ, һүүлээрнь аймагтаа, тиигээд ниислэл хотодоо. Иимэ журам байгуулбал, арад зон эртээнһээ мэдэжэ, энэ наадандаа бэлдэхэ байна ха юм. Телевидени, радиогоор, сонинуудаар энэ наада үргэн олонитэдэ дамжуулха хэрэгтэй.

Арадаймнай шагайн наадан нэгэдэмэл журамаар эмхидхэгдэжэ, саашаа хүгжэхэнь болгогой!

Бимба ПУРБУЕВ,
Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай
ветеран, Буряадай АССР-эй
соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ.

УРГАХАЯАЛ ТЭГҮҮЛДЭГ УРИН БАСАГАНАЙ КОНЦЕРТ

Буряадай гүрэнэй драматическа театрай артист Оюна Тудупова апрелин 24-дэ хубийн проект олоной үмэнэ дурдахань.

Олег Юмовэй «Максар. Шүһата тала» гэжэ зүжэгтэ Долгеоной дүрие гүйсэдхэжэ, олоной урда анха түрүүшынхидэ Оюна бээ мэдүүлэ. Тиихэдээ үшөө оюутан ябаа. Хододоо бэлиг шадабарияа мүлжэ, ургахаяа тэгүүлжэл байдаг залуу артист байгааһаа үгтэнэн сэбэр шарайтай, урин нугархай үндэр бээтэй.

2009 ондо ВСГАКИ түгэсхөөд, Буряад драмын театрай труппын бүридэлдэ абтаһан. Дүрбэн жэлэй турша соо хори гаран зүжэгтэ оролсоо. Владимир Кондратьевтай табиһан «Гроза» гэжэ зүжэгтэ Сы-Фынай дүрэ тон бэрхээр наадаһанайнгаа түлөө «Эрхим дебют» гэнэн шанда хүртэнэн гээд дуулгая.

«Алтан баг» гэжэ Бүхэроссийн фестиваль хүтэлбэрилдэг директор Григорий Тараторкин залуу басаганай бэлигыг анхараад тэмдэглэһэн.

2012 ондо Оюнатай суг хүдэлэгшэдэйн сэгнэхээр, «Шүдэрлэгдэнэн зуун жэл» гэжэ зүжэгтэ хамагайн найнаар эхэнэрэй дүрэ харуулжа шадаа. Ямаршье дүрэ гүйсэдхэхэ аргатай гээд, Российн габьяата артист, труппы хүтэлбэрилэгшэ Дамба-Дугар Бочиктоев мэдүүлэ.

Гадна Оюна Тудупова хари хэлэн дээрэ дуунуудые хамагайн найнаар гүйсэдхэжэ, уласхорондын «Универ Вест Сан» гэжэ мурьсөөндэ шалгарһан. Үшөө тиихэдэ топ-моделээр хүдэлдэг, өөрөөшье хубсаһа эсхэдэг.

Хубийн программадаа шэнэ дуунуудые, мүн өөрынгөө зохёһон шог ёрто номернуудые

оруулаа. Тиимэхэ харагшадта һонирхолтой байха аабза гээд, Оюна дуулгана.

Лариса ЛЫГДЕНОВА.

“БУДДЫН ШАЖАНАЙ” КРОССВОРД

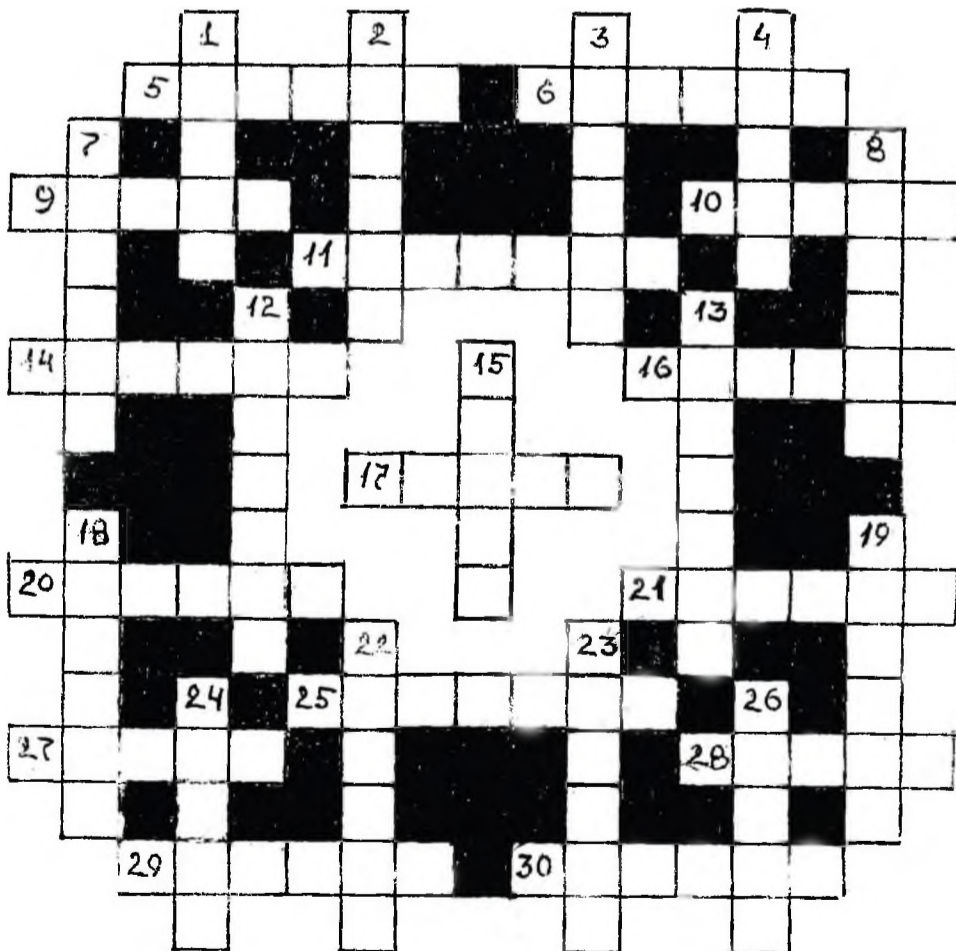
Хажуу тээшээ:

5. Дасанай орой дээрэхи алталмал гоёолто. 6. Шажанай нургаал. 9. Хүнэй хүүр, үхэнэн хүнэй бэе. 10. Сэнгэхэ, жаргаха, баяжаха хүсэлдэ хүнэй абталга. 11. Ульгэр домогто орон. 14. Дайда, дэлхэйн эзэдтэ үргэдэг үргэл. 16. Ламын уридшалан хэлэлгэ. 17. Мүнгэн сангай түлөө харюусага лама. 20. Багша ламанарай ордон. 21. Агваан Доржиевай нютаг. 25. Дасанай толгойлогшо лама. 27. Сэсэн, мэргэн (тиб.). 28. Ламанарай эдеэнэй тусхай гэр. 29. Дайдын эзэдтэ үргэдэг шэнгэн зүйл. 30. Зунай нимгэн хубсаһан.

Доошоо:

1. Бурханда хэгдэнэн үргэл. 2. Бурханай урда табигдадаг эдеэн. 3. Бурхандай байрладаг орон диваажан. 4. Гэгээн, нангин, дээдэ зэргын, ахалагша. 7. Юумэ арьудхыхын түлөө хатаһан, нүдэмэл арса. 8. Дасанай түшэлгэгүй үргэн шэрээ. 12. Буряад зоной анханай эхэ удаган. 13. Ламын һамган. 15. Ламын тушаал. 18. Хада уулын, газар нютагай, уһанай эзэн. 19. Үри хүүгэдые үршөөдэг бурхан. 22. Дээдэ түрэлтэн, амиды бурхан гэнэн удхатай. 23. Шажанай нургаалай түрүүшын үүдэн. 24. Бэеынгээ түхэлөөр хүндэ адли амитан. 26. Талхан, саахар, һү тоһоор бэлдэгдэнэн бурханай эдеэн.

Эрдэни ДАРИБАЗАРОВ.

ХАРИУ
Хажуу тээшээ: 5. Ганжар, 6. Номнон, 9. Шарил, 10. Адаг, 11. Шамбага, 14. Бариса, 16. Аба-бариса, 17. Нарба, 20. Лавра, 21. Асарад, 25. Шэрээтэ, 27. Санид, 28. Жаган, 29. Сэржэм, 30. Тарилт.
Доошоо: 1. Тухил, 2. Лалган, 3. Лотала, 4. Бордо, 7. Санзай, 8. Бандаб, 12. Асуихан, 15. Соржо, 18. Сабдак, 19. Найдаг, 22. Гэрэн, 23. Этигэл, 24. Бишн, 26. Баллин.

МИХЕЙ ЕРБАНОВ

(1889-1938)

Түрымнай түүхын эхи табигшад

ЭРХҮҮ МОЖЫН АЛАЙРАЙ РАЙОНОЙ БАГТАЙ нютагта 1889 ондо түрэнэн юм. Балаганска училищида, удаань Томскдо топографой мэргэжэлдэ нуража гараад, 1913 ондо Барнаул хотодо хүдэлжэ эхилээ. Нютагай социал-демокрадуудай бүлэгэй бүридэлдэ ороо нэн. Колчагай сэрэгүүдтэ эсэргүү тэмсэлэй үедэ РКП(б)-гэй Эрхүүгэй губкомой даабаринуудые дүүргэдэг, губкомой дэргэдэхи буряад таһагай ажалье хүтэлбэрилдэг бэлэй. 1920-1921 онуудта губернска газарай таһагыг даагшаар хүдэлөө.

Буряад-монголшуудай автономии байгуулханда, М.Н.Ербановай эмхидхэлшын бэлиг ялас гэмээр элирээ нэн. РСФСР-эй бүридэлэй Буряад-Монголой автономно областиин ревкомой, удаань гүйсэдхэхэ комитедэй түрүүлэгшэ байгаа, харин 1923 ондо Буряад-Монголой АССР-эй правительствын түрүүлэгшэ болоһон юм.

1928 ондо тэрэниие партиин Буряад-Монголой обкомой нэгэдэхэ секретаряар хүнгаба. Энэ харюусалгатай үндэр тушаалда 1937 оной сентябрь болотор хүдэлөө. Арад зоной урма зоригой, ажалша абьяас хүсэнэйн хэргэн хүгжэлгын жэлүүд. Томо промышленна предприятинууд (ПВЗ, шэлэй завод, мяханай комбинат болон бусад) баригдажа байгаа. Республикада индустриализаци, удаань коллективизаци эршэмтэйгээр ябуулха талаар Буряад-Монголой обком ехэ хүсэл оролдолго гаргаа. Гансал хүдөө ажаылда хамтаралай ябаса, СССР-эй дээдын засагай тухиралтаар, хүсэ хэ-

рэглэлгын, заналта болон хашалтын хатуу шэрүүн аргаар үнгэрһэн түүхэтэй. Нюдарган баяшуулые хэнээлтын политика, хамтын ажахынуудые байгуулалтын үедэ үзэгдэһэн нютаг нютагай партийна болон совет зургаануудай хэтэрмэ хэрээгы ажал ябуулгын арга дүрэнүүд залуу республикын түүхэдэ үлэнхэй...

Буряад арадай соёл хүгжөөлгэдэ М.Н.Ербанов ехэ хубитаяа оруулһан юм. Соёл гэгээрэлэй асуудалнуудаар ехэ олон шэнжэлхы ажал хэблүүлһэн байна.

Партиин XVII съезд дээрэ Түбэй ревизионно комиссиин гэшүүнээр хүнгагдаа. Партиин Сибириин крайкомой, Зүүн-Сибириин крайкомой бюрогой гэшүүн нэн. Сөведүүдэй II съездһээ (1924 он) абан, СССР-эй ЦИК-эй гэшүүн ото байһан. Эхэ оронойнгоо үмэнэ габьяатай байһанай түлөө Лениней болон Ажалай Улаан Тугай орденуудаар шагнагдаһан габьяатай.

1937 оной сентябрь соо М.Н.Ербанов тушаагдаад, 1938 оной февраль соо бу-

удуулаа нэн. Эгээл эршэ түгэс ажаллажа ябаһан үе наһандань амиение таһалаа бшуу. Тэрэнтэй суг хүдэлһэн олон мянган хүнүүд баһал хардалгада орожо, Сталинай түрмэ, ГУЛАГ-ууд соо хосороо.

Михей Николаевич Ербановай ажал хэрэгүүдые шэнжэлхэдэ, ямар эсэхэ сусахые мэдэнгүй, бээ гамнангүй хүдэлдэг хүн байгаа гэжэ гайхахаар. Сэхэ сэбэр зантай, тон түргөөр шийдхэбэри абаад, бүтэхэ тээшэн, шадмар бэрхээр бээлүүлдэг байһыень олон зон гэршэлэн дурсаһан юм. Тэрэниие һайн мэдэхэ хүнүүдэй хэлһээр, ганса хүтэлбэрилэгшэдтэй бэшэ, мүн юрын ажалша зонтой дүтөөр харилсадаг, һуудал байдалаарнь һонирходог, сэнтэй дурдахал оруулһан, эдэбхи гаргаһан ушарнуудта халуунаар дэмжэдэг, сэгнэдэг байгаа.

Бэлигтэй оратор, пропагандист, агитатор М.Н.Ербанов тодорхой ажал бүтээхын хажуугаар политик байгаа. Арад зоной дунда тон ехэ

И.В.Сталин, Геля Маркизова, М.Н.Ербанов

хүндэтэй нэн, буряадууд тэрэниие "зүүн зүгэй бүргэд" гэдэг, дуунууд соогоо магтан түүрээдэг бэлэй.

Хүндэ хүшэр эрхэ байдалда бээ гамнангүй, үнэн зүрхэнһөө Совет засагай аша тухада, арад түмэнэйнгөө жаргалта ерээдүйн түлөө

тэмсэн оролдожо ябаһан баатарлиг үеын түлөөлэгшэдэй гэрэлтэ һайхан дурасхаал хэтэ мүнхэ юм.

Г.БАСАЕВ.
"Выдающиеся бурятские деятели" номһоо
Т.САМБЯЛОВА
оршуулба.

УРАН ЗУРААШАНАЙ ГОМДОЛ

Буряад эхэнэрэй үбэртэ бишыхан бүүбэй. Газаань үбэлэй жэгтэй хаһа. Тээ саана түүдэгэй дэргэдэ хүнүүд обооролдоно - зариманиинь барилдана хэбэртэй, ёхор хатарашадшые бии... Үнгэ бүриин гадартай номуудай дунда иимэ зураг харасыемни гэнтэ буляажархиба. Цыден-Жаб Жимбиевэй уран зохёолнуудай удхаар басаганайн урлаһан үнгэтэ зурагууд гэжэ уншажа мэдээд, Сагалганда зорюулагдаһан гайхалтай гоё откритканууд һанаан соом гансата мүнделшэбэ. Авторын үнөөхил Рыгзэма Жимбиева һэмнай гээд һанажархибаб. Буряадай Уран зураашадай холбооной байгуулагдаһаар 80 жэлэй ойн баярай һайндэрые шалтаг болгоод, гэшүүнтэйн танилсажа, харилсаа һаа гээд шийдэбэб.

- Уран зураашан байхада, хэр зэрэг олзотой бэ?

- Юун олзотой байхаб даа, үгы! Наһанайнгаа амаралтада гаратараа, салин гэжэ мэдээгүйб. Тиимэ һэн тула уран зураашан болохогүйш гээд, бүри багахан ябаханаань хүбүүндээ хэлээб.

- Хүбүүнтэй баһа зурадаг аал?

- Зурадаг, үшөө хүгжэм зохёдог.

- Урлаһан бүтээлнүүдтэй уладта ехэ һайшаагдадаг тула бэлээр худалдаанда ябадаг ёһотой.

- Тиихэшые аад, олонхи бүтээлнүүдыемни хулуужархина. Буряадай Толгойлогшо, Россиин Президентдэ гомдол бариһан бэшг эльгээгээ һэм. Страсбургска сүүд руу гомдолоо ябуулааб. Бодото гэршэлгэ хэрэгтэй гэжэ Франциһаа

харюу ерээ. Эльгээгээб. Зүб шийдхэбэри хүлээһээрби.

- Уранаар зураха, шаажан амһарта шэмэглэхэ онол аргуудые хаана шудалаабта?

- Эрхүүгэй искусствын училищи түгэсхөөд, Москвада С. Строгановай нэрэмжэтэ уран һайханай институтда һуралсалаа үргэлжэлүүлээ һэм.

- Мүнөө ямар бүтээл дээрэ һуунабта?

- Эсэгэдээ зорюулһан музей байгуулха талаар ажал ябуулааб.

- Һанаһан хэрэгтэй бүтээлтэй байг лэ!

Сарюуна ЭРДЫНЕЕВА
хөөрэлдэбэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Угаа залгаһан уран найруулганууд.

Авторын Рыгзэма ЖИМБИЕВА.

Хүн ба үе саг

...БАТА АЖАЛААРАА ШАЛГАРҮАН ГАБЬЯАТА БАГША

...Дүрбэтэйхэн хүбүүн гэрэйнгээ гэшхүүр дээрэ гараад, нажарай наранай дулаан элшэдэ таашаан, номин огторгойдо булжамуурай жэргэн дуулахые шагнан хууна. Баабай хэзээ ерэхэб даа, гэдэһэн үлдэнэ. Гэнтэ нютагай танил хүн хажуудань ерээд, гарһаань хүтэлжэ, гэртээ абаашаба. Нэгэ томо аяга соо сай хэжэ үгөөд, хахад халааша хилээмэ үрдань табяад: "Бата-Ошор, эдөөлэ" гэжэ, гэргэй эзэн эхэнэртэйгээ хожуулан үлдэһэн үхибүүнэй эдөөлхые харан, хайрлажа хуугаа бэлэй.

Үхибүүн наһанайнгаа энэ ушарые Бата-Ошор хүбүүн бүхөөр хадуужа абанан юм. Хорёод жэл үнгэрһэн хойно уулзахадаа, Охор-Шэбэрэй үбгэдэй дунда хөөрэлдэжэ хууһан хүндэтэ Сосор Замаевич Хуригановта баяр баясхангаа мэдүүлээд: "Эхээ алданан минии хооноор хуухадам, гэртээ абаашажа, эдөөлүүлэ бэлэйт, энэниие мартагшагүйб" гэжэ хэлэһэн, хахад шэлтэйгээр бэлэг барюулһан юм. Сосор таабай нүдэнһөө нөлбоһо гарган, "һананагүйб" гэжэ үнэн зүрхэнһөө хэлэһэн.

Энээн тухай "Буряад үнэнэймнай" 1998 оной июниин 6-най дугаарта манай эдэбхитэй авторнуудай нэгэн, Буряад Республикын габьяата багша Бата Жалсанович Бирбаев "һара, наран эхэ эсэгэмни..." гэжэ статья соогоо бэшэһэн юм: "Үхибүүнэй эхые сэлмэг тэнгэрийн наран, эсэгыень һара гээд хэлсэдэг. Юүндэб гэхэдэ, эхэ хүн үхибүүгээ ямаршые хүшэр сагта аргыень олоод, эдэ эблүүлжэ, гэдэһиень дүүргэжэ, һанаагаа ханадаг. Дахуулжа, хүтэлжэ ябаад, эрэ болгодог.

Эсэгэ хүн үхибүүгээ ямаршые аргар үргэжэ, тэжээжэ, гарыень ганзагада, хүлыень дүрөөдэ хүргэжэ табиха хүсэлэнтэй байдаг. Теэд энэ хүсэлынь һанаһан соонь болодоггүй, һамгагүй эрэшүүлэй хүндэ байдалынь мэдээжэ ха юм даа. Эрэшүүлэй ажалынь тэд ондоо, хүнды тайгада, холын бэлшээрэдэ хэдэн һараар гарашадаг гү, али трактор, автомашины жолоо барижа, хэдэн хоногоор гэрһэнь холо ябах, агнуури, командировко гэхэ мэтын хүдэлмэри мундаха һэн гү?

... Арай гэжэ хоёртой болоод байхадан, хайрата эхэмни гэнтын аюулда орожо, һаһа бараһан юм. Эхэмни Захаминай аймагай Мэлэ нютагай һэн. Хүбүүгээ хашалгандан оруулхагүй гэжэ эсэгэмни дахин гэрлээгүй бэлэй. Түрэлэй болон бэшэшые хүнүүд намаар хүбүү хэхээ эриһэншые бай-

гаа. Эсэгэмни "газар дээрэхи ганса хүбүүгээ хүндэ үгөөд, хайшаа ошохо хүнбиб?" гээ бэлэй.

...1942 ондо Түнхэнэй аймагай "Путь Ленина" колхозой дайнда ошоогүй һаһатай эрэшүүл, тэрэ тоодо 70 һаһатай эсэгэмни, барилгын модо, түлээ бэлдэхээ гараа һэн. Нэгэ үдэр соо модо отолоод, балгаан барижа, тэрээн соогоо түмэр улхан табяад байрлабад. Арбаад хоног соо тэрэ хүйтэн гэр соо байлһан эсэгэмни үбдөөд, Долгор аша басаганайдаа ерэхэн юм. Тэрэ үедэ би 11 һаһатай ябааб. Жаахан ябаган шаргада эсэгээ хуулгажа, фельдшертэ абаашаад үзүүлбэб. Гэдэргээ эсэгээ шэрэхэ харгыдаа ядалдаад байхыем хараһан намһаа 4-5 һаһа эгэшэ Ханда басаган туһалжа, эсэгыем гэртэ оруулһаа һэн. Энээнэй һүүлээр уданшыегүй хайрата эсэгэмни һаһа бараа бэлэй. Найман шаргаар арбан хоёр үбгэд хэмтэ газартань хүргэһэн юм.

- Ши, Бата-Ошор, ехэ буян хээш, хожомоо өөртэһни гү, али үхибүүдтэһни һайнаар эрьежэ ерэхэ, - гэжэ нютагайм үбгэд хэлэдэг бэлэй.

Үншэн үрөөһэн үлэхэн Бата хүбүүн дайнай хатуу шэрүүн жэлнүүдтэ үлдэхэ, даарахые һайса мэдээ һэн даа. "Буряад үнэндэ" 2007 оной майн 3-най дугаарта хэблэгдэһэн Б.Ж.Бирбаевай дурсалга сооһоо хэһэг: "Дайнай үеын үхибүүд бага балшар наһанһаа хажуур гартаа барижа, үбһэ сабшаха, газар хахалха, борнойло, хэжэ шадахагүй юумэниинь үсөөн һэн. 13-14 һаһатайшуул морин жаткаар таряа хададаг бэлэй... Үбһэшэдэй звенонуудта гол түлэб үхибүүд хүдэлдэг һэн. һүнийн тэн болотор үбһэ сабшадаг, сомодог, тармадаг һэмди. Хэһэн ажалаараа обёсоой талханда хүртэхэш. 150 граммһаа 1 кг хүртээр талхан үгтэдэг, килограмм талха үсөөн лэ хүнүүд абадаг байгаа. Үхибүүд эгээн ехэнь 500 граммһаа үлүүлдэггүй һэн".

Дархан угтай, уран бэрхэ Бата хүбүүн комбайнерай, электригэй, механигай, слесарийн мэргэжэл шудалжа гараа. 1957 ондо шадмар бэрхэ мэргэжэлтэн Б.Ж.Бирбаев һургуулида ажаллахаар эльгээгдээ һэн. Түнхэнэй аймагай Толтын дунда һургуулида үйлэдбэрийн һуралсалай багшаар хүдэлхэ үедөө район соогоо эгээн эрхим техникескэ ажалай кабинет түхээрһэн юм. Бидэнэй эндэ һураха үедэ Бата Жалсанович техникескэ кружоктоо ехэ һонирхолтой хэшээлнүүдые үнгэргэдэг, элдэб бүтээлнүүдые хэжэ һургадаг бэлэй.

Ахалагша классуудай хүбүүд багшынгаа заабаряар модо хюрөөдэхэ электро-хюрөө, түмэр хайшалха электромеханическа хайша бүтээһэн юм. Бата Жалсановичай кружогой гэшүүд түрэл "Восточные Саяны" ажахынгаа, һургуулиингаа, хүүгэдэй саадай захилнүүдые дүүргэдэг һэн.

1964-1990 онуудай туршада Б.Ж.Бирбаев Хойморой ажахынүүдта хэды олон трактористнуудые, жолоошодые, мастер-заһабарилагшадые бэлдээ гэшэб?!

Эрмэлзэл эхэтэй багша эрдэм мэдэсээ саг үргэлжэ дээшлүүлжэ, СССР-эй Арадай эрдэм һуралсалай министрстын хэблэдэг журналнуудта олон статьянуудта гарһан байна. Аймагай, республикын ажалай багшанарай урда түрүү дүй дүршэл тухайгаа хөөрөжэ, оло дахин элидхэһэн юм. Бата найдамтай ажалайнгаа түлөө гүрэн түрын олон шагналнуудта: "Шэн габьяата ажалай түлөө", "1941-1945 онуудай Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай үедэ шэн габьяата ажалай түлөө", В.И.Ленинэй 100 жэлэй ойн баярай, СССР-эй ВДНХ-гай, Агууехэ Илалтын 50, 60 жэлэй ойн баярай медальнуудта, мүн "РСФСР-эй арадай гэгээрэлэй отличник", "СССР-эй арадай гэгээрэлэй отличник", "Буряадай АССР-эй габьяата багша" (1981) гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэнүүдтэ хүртэһэн алдартай.

Бата Жалсановичай уран дархан бэлигынь үшөө нэгэ талаараа тодорон элирээ. "Саяан" болон "Буряад үнэн" газетнүүдэй эдэбхитэй хүдөө бэшэгшэ болоһоорнь табяад жэл үнгэрбэ. Эдэ жэлнүүд соо үулзаһан, хөөрэлдэһэн хүнүүд тухайгаа саарһан дээрэ бэшэжэ, олоной анхаралда табиха, бүхы республикын уншагшадта хүргэхэ харюусалгаая үндэрөөр сэгнэдэг байһан үндэр һаһатай ахатан Б.Ж.Бирбаев иигэжэ хэлэнэ:

- Хүдөө бэшэгшэ ниитын һанамжа баримталдаг хүн хадаа тэрэнэй бэшэһэн, хэлэһэн үгэ олон зонһоо һабагшатай, ажалтайнь холбоотой байдаг ха юм даа. Тиммэһэ би "Буряад үнэнэй" уншагшадта иигэжэ хандаха хүсэлтэйб: "Хүндэтэ нүхэд, хүдөө бэшэгшэд, түрэл "Буряад үнэндөө" туһалагты. Оршон тойронхи байдалтай, хэжэ байһан ажал хэрэгнай, зон нүхэднай дундаршагүй баян, дууһашагүй һонин намтартай ха юм. Хурсаар хараад, һонороор шагнаад, зоримгой ябаа һаа, бэшэхэ юумэн захагүй олон. Мүнөө үеын, мүн урда үеын зоной ажабайдал тухай бэшэһэнтнай Буряад ороноймнай

түүхэ болон үлэхэ ха юм.

Ехэл зүб даа. Бата Жалсановичай энэ ехэ ажалье сэгнэжэ, баярай үгөөр Д.Лыгденов, В.Семенов, Ж.Юбухаев, В.Тулаев, В.Хартаев, В.Токтохоева гэгшэд дурдан бэшэһэн байна. "Саяан" газетын Л.Цайн нэрэмжэтэ шангай лауреат, "Буряад үнэн" газетын Хүндэлэлэй грамота болон Баярай бэшэгтэ хүртэһэн ахатамнай Мария Галсановна хани нүхэртэйгөө табан алтан үринэрөө хүлынь дүрөөдэ, гарынь ганзагада хүргөө, үргэн уужам харгыда оруулһан юм. Мүнөө 9 аша зээнэртэй, 4 гушанартай болонхой.

Һаяшаг Б.Ж.Бирбаев "Буряад үнэн" Хэблэлэй байшанда орожо ерэхэдэ, газетыннай редактор байһан хүндэтэ Ревомир Баярович Гармаевтай ажалдань уулзааб гэжэ хөөрэбэ.

-Улаан-Үдэдэ зөөжэ ерэхэндэнтнай баяртайб. Мемуарнуудые, дурсалгануудые бэшэгты, Бата Жалсанович. Ганса Түнхэнэй зондо бэшэ, бүхы багшанарта, газетын уншагшадта һонин байха. "Буряад үнэндөө" бэшэжэл байгыт даа, - гэжэ хүсөөд, фото-альбом бэлэг бариһан байха юм.

"Буряад үнэн" Хэблэлэй байшанай ажалшадтай зүгһөө хүндэтэ Бата Жалсанович Бирбаевые ойртожо байһан түрэхэн үдэрөөрнь халуунаар амаршалаад, ута һаһа, удаан жаргал хүсэнэбди. Гуурһантай хурса зандаа байхань болтогой!

Түяна САМБЯЛОВА.

ЭСЭГЫМНИ НЭРЭ МҮНХЭ

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда 1941 ондо мордоод, 1942 ондо Ленинград шадар ехэ байлдаанай үедэ дайсанай хорото һомондо дайрагдаад, баатарай үхэлөөр унаһан эсэгэдээ зориулһаб.

**Мүнөөдэр эсэгээ дурдахам,
Мэлмэрүүлэн нүдэнһөө нөлбоһо дуһан,
Мүнөөдэр би эсэгэдээ хандахам,
Мүнхэ дурасхаал зүрхэндөө бадараан.
Эсэгэ ороноо хамгаалхаяа мордоходоо,
Эсэгэмни, залуу шамбай ябаат!
Эрьежэ нютагаа бусахагүйгөөр зориходоо,
Эрхэхэн хүбүүгээ энхэржэ таалаат!
Газарай хүрһэнэй Ленинград шадар
Галда дүрэжэ байхада,
Хүнэй хүбүүд сэрэгэй журамаар,
Урагшаа даһан бодоол!
Дайсанай һомондо дайрагдан,
Ами табижа унаа һэнта...**

**Эдэгэнгүй шарха, жэлнүүд үнгэрнэ,
Эсэгымни нэрэ эжэл хани нүхэдтэээ
Эльгэн сагаан шулуун дээрэ һиилээтэй,
Элдин һайхан нютагтаа мүнхэрнэ.
Аалихан дүтэлэн, шэмээгүй зогсоноб,
Алтан бэшээтэй нэрэнүүдые уншанаб...!
Анчик Радна, Ампил Санжа,
Базарай Бата, Борбо Жамса,
Баһал саашань уяран шэбэнэнэб...
Жамсын Нанзат. Жанчибай Дамба,
Нэрэнүүд залгалан һубарина...
Табин табан баатарнууд бусаагүй,
Талымни бүргэд шамбай хүбүүд,
Холын дайдада алдалһан таанадаа**

**Хододоол һанан уяран ябанаб.
Шэмээгүй, шэмээгүй зогсоё...
Хурьһэтэ алтан дэлхэйдэ түрэхэн
Хүнэй нангин уялга дүүргээлта.
Огторгойн оёоргүй гүн соохи
Ошотһон мүшэдтэл үнгэрөөлта,
Дүлэтэ сагайнгаа дүхэригтэ үлөөлта,
Дууша, ажалта зонойгоо
зүрхэндэ мүнхэрөөлта!**

Дүгаржап РАДНАЕВ,
ажалай ветеран.

Ярууна. Догно нютаг.

Понедельник, 22

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА', 'ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ'.

«РОССИЯ 1»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', '1000 МЕЛОЧЕЙ', 'О САМОМ ГЛАВНОМ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ', 'СЕМЕЙНЫЙ ДЕТЕКТИВ', 'СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ'.

НТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'НТВ УТРОМ', 'ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА', 'СЕГОДНЯ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА', 'ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ', 'ОБЗОР'.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЕВРОНЬЮС', 'НАБЛЮДАТЕЛЬ', 'Х/Ф ЕРМАК'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СПЕКТАКЛЬ «ТАЙНА ЭДВИНА ДРУДА»', 'ПОЛЬ ГОГЕН', 'МУЗЫКА СОВРЕМЕННЫХ КОМПОЗИТОРОВ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ПЕТЕРБУРГСКИЕ КУКЛЫ', 'АСАДЕМИА', 'ГЛАВНАЯ РОЛЬ'.

ТНТ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'МАРУСИНА КАРУСЕЛЬ', 'МУММИ-ТРОЛЬ И ДРУГИЕ', 'БУДЬТЕ ЗДОРОВЫ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ТИХИМ ГОЛОСОМ. ОЛЬГА ЯКОВЛЕВА', 'ПЯТОЕ ИЗМЕРЕНИЕ', 'СПЕКТАКЛЬ «ТАЙНА ЭДВИНА ДРУДА»'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС', 'ПОГОДА', 'ТАТУИРОВКА В ВИДЕ БАБОЧКИ'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДОМАШНИЙ ЗООПАРК', 'В ТЕМЕ', 'ВЫЖИТЬ В МЕГАПОЛИСЕ', 'ЗУРХАЙ'.

СТС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '18.50, 20.05, 21.55, 23.45, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50, МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ', 'ВОРОНИНЫ', 'НЕРЕАЛЬНАЯ ИСТОРИЯ'.

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕЙЧАС', 'МИФЫ О ЕВРОПЕ. ЕВРОПЕЙСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ', 'УТРО НА 5'.

Вторник, 23

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА', 'ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ'.

«РОССИЯ 1»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', '1000 МЕЛОЧЕЙ', 'О САМОМ ГЛАВНОМ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ', 'СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ', 'ПРЯМОЙ ЭФИР'.

НТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'НТВ УТРОМ', 'ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА', 'СЕГОДНЯ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА', 'ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ', 'ОБЗОР'.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЕВРОНЬЮС', 'НАБЛЮДАТЕЛЬ', 'Х/Ф ЕРМАК'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ТИХИМ ГОЛОСОМ. ОЛЬГА ЯКОВЛЕВА', 'ПЯТОЕ ИЗМЕРЕНИЕ', 'СПЕКТАКЛЬ «ТАЙНА ЭДВИНА ДРУДА»'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ПЕТЕРБУРГСКИЕ КУКЛЫ', 'АСАДЕМИА', 'ГЛАВНАЯ РОЛЬ'.

ТНТ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС', 'УТРЕННЕЕ ШОУ «ТЭЦ-3»', 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ТОЧКА ЗРЕНИЯ', 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС', 'РЕАЛЬНЫЕ ПАЦАНЫ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'НОВОСТИ ДНЯ', 'В ТЕМЕ', 'ВЫЖИТЬ В МЕГАПОЛИСЕ'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'НОВОСТИ ДНЯ', 'ЗУРХАЙ', 'НОВОСТИ ДНЯ', 'КАК ПРИРУЧИТЬ ГОЛОД'.

СТС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '07.00, 09.20, 11.05, 12.05, 13.05, 17.05, 18.50, 20.05, 21.55, 23.45, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50, МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ', 'ВОРОНИНЫ', 'НЕРЕАЛЬНАЯ ИСТОРИЯ'.

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕЙЧАС', 'МИФЫ О ЕВРОПЕ. ВЫСТРЕЛЫ В ШКОЛАХ', 'УТРО НА 5'.

Среда, 24

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА', 'ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ'.

«РОССИЯ 1»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', '1000 МЕЛОЧЕЙ', 'О САМОМ ГЛАВНОМ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ВЕЧЕРНИЙ УРГАНТ', 'НОЧНЫЕ НОВОСТИ', 'ФОРС-МАЖОРЫ'.

«РОССИЯ 1»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', '1000 МЕЛОЧЕЙ', 'О САМОМ ГЛАВНОМ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ТАЙНЫ ИНСТИТУТА БЛАГОРОДНЫХ ДЕВИЦ', 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ', 'СЕМЕЙНЫЙ ДЕТЕКТИВ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ПЕТЕРБУРГСКИЕ КУКЛЫ', 'АСАДЕМИА', 'ГЛАВНАЯ РОЛЬ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ', 'ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА', 'ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЕВРОНЬЮС', 'НАБЛЮДАТЕЛЬ', 'Х/Ф ЕРМАК'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ВЛАСТЬ ФАКТА', 'РОЖДЕНИЕ ОКЕАНА', 'ТАМЕРЛАН'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'МУЗЫКА СОВРЕМЕННЫХ КОМПОЗИТОРОВ', 'АСАДЕМИА', 'ГЛАВНАЯ РОЛЬ'.

Элитэ поэт Даша ДАМБАЕВАЙ 75 жэлэй ойдо

"...АЖАБАЙДАЛ – ЗҮҮДЭН БЭШЭ, АЖАБАЙДАЛ – ДУУН..."

Улаан-Үдэ хотын И.Калашниковай нэрэмжэтэ түбэй библиотекийн уншалгын зал соо "Я в песнях весь и в стихах" гэжэ нэрлэгдэһэн хүгжэмтэ-литературна телевизионно наадан эмхидхэгдэжэ, алдар суута поэт Даши Дамбаевай 75 жэлэй ойдо зориулагдаһан байна. Нургуулийн нурагшадай эрдэм мэдэсые үргэхэ, буряад поэзи, хэлэ хүгжөөхэ үүргэтэй энэ конкурс-нааданда 4 дунда нургуулийн, нэрлэбэл, Улаан-Үдын 37-дохи, 47-дохи, тиихэдэ түрэл тоонто – Сэлэнгын аймагай Харганагай дунда нургуулийн, мүн Загарайн аймагай Первомай дунда нургуулийн команднууд хабаадажа, алдарт поэт, журналист Даши Дамбаевай зохёохы ажал, дуунуудыень мэдэхэ байһанаа гэршэлбэ.

Республикын ветерануудай Со-ведэй түрүүлгшэ, республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ, гүрэнэй, нийтын ажал ябуулагша, анхан "Буряад үнэн" газетимнай бэрхэ редактор ябаһан Р.Б.Гармаев түрүүтэй журиин гэшүүд үхибүүдэй харюунуудые сэгнэжэ, сэгнэлтэнүүдые табяа, эрхимүүдые шэлээ.

Номинацинууд тухай онсолбол, түрүүн танилсалгын, командын капитануудай туршалга, шүлэгүүдын уран гоёор уншалга, дуунай хүгжэм, нэрие таалга, асуудалнуудта харюусалга (зохёохы ажал, номуудаарнь), журналистка хүдэлмэринүүдээр, мүн найхан дуунуудыень гүйсэдхэлгэ, өөһэдүнгөө зохёон үрэлнүүдые хэлэлгэ гэхэн темнүүдээр мурьсөөнүүд боложо, нурагшад уран бэлиггээ харуулба, эрдэм мэдэсээ үргэдхэбэ. Жэшэнь, оройдоол 10 дуу Д.Ц.Дамбаев бэшээ гэхэн первомайхидай харюудань 50

дуун зохёогдоо гэжэ элирээ. Улаан-Үдэ хотынгоо ерээдүйн гимн бэлигтэй композитор Чингис Павловтай бэшэһэн байх юм. Аша габьяатай олон суута артистнууд, дуушад дуунуудынь гүйсэдхөө... Харганагайхидай видеофильм һонирхуулба, тоонто нютаг, поэдэй ажабайдал тухай хөөрбэ. Харин мүнөө 75 наһатай байгаа һаа, мүхэшгүй зоригтой поэт байха хэн гэхэн удхатай эссе бэшэһэн Первомай нургуулийн командын капитан, уран гоёор шүлэгүүдые уншадаг Виктория Дашиева һайшаагдаа. Эндэ бэлигын Эдир журналистнуудай лигын түрүүлгшэ Л.Б.Доржиева үндэрөөр сэгнэбэ. Найхан хоолойтой, нааданда эдэбхитэй хабаадаһан харганагайхид эрхим мэдэсээрэ, уран бэлигээрэ нэгдэхэ һуурида гараба. Харин Первомай нургуулийнхид 2-дохи, 37-дохи нургуулийнхид 3-дахуурида, харин 4-дэхидэ 47-дохи нургуулийн команда

Жюри анхаралтай шагнана

гараһан, дипломуудта, гарай олон бэлэгүүдтэ хүртэһэн байна. Росийн габьяата артистка, журиин гэшүүн Д.Б.Сангажапова бэлигтэй үхибүүдые шагнаба, өөрөө уран гоёор "Байгалай долгинууд" гэхэн шүлэгын ехэ дорюунаар уншаба. Финн яһанай Анита Лепона, солонгос Ли Ян Сон гэгшэд "Хабарай дууень" зохидоор гүйсэдхөө. Улаан-Үдын 1-дэхи лицей-интернадай үхибүүд уран гоёор шүлэгүүдын уншаһан байна.

Росийн габьяата артистнууд Дамба Занданов, Софья Данза-

нэ, республикын арадай артист Тогмит Танхаев (концертмейстерын В.В.Акимов) суута поэдэй мэдэжэ дуунуудые бэлэг болгон баряа. Гэр бүлын зүгһөө зээнэ Л.А.Банзарацзева-Ринчиноваһаа, мүн поэт, багша Н.Т.Артугаева-Ленхобоеваһаа үхибүүдтэ гарай бэлэгүүд, амтан зүйлнүүд нурагшадта дамжуулагдаба, Сэлэнгын гимн болоһон дууниинь эздэлбэ. Энэ найхан дууень анхан дуулаһан журиин гэшүүн, республикын искусствын габьяата ажал ябуулагша, мэдэжэ режиссёр Ж.Д.Дандаров

энэ дуунай мүнделһэн тухай һонёор хөөрөө. Зохёохы ажальыень хүгжэмөөрөө шэмэглэһэн суута композитор Базыр Цырендашиевай нэрэ соло, аша габьяа дурсагдаа, найхан дуунуудынь ханхинаа:

Ажабайдал – зүүдэн бэшэ, Ажабайдал – дуун. Найханаар дуулахаа эрмэлзэ найхан энэ дуу...

Бэлигма ОРБОДОЕВА, Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото.

"Нүхэсэлэй гүрлөө" гэхэн этно-соёлой фестиваль

«АЯЛГАТА НАЙХАН БУРЯАД ХЭЛЭМНИ...»

Иггэжэ нэрлэгдэһэн поэтическэ суглуулбаритаяа (4 хэлэн дээрэ хэблэгдэһэн) танилсуулгынгаа үдэшэ бэлигтэй поэт, Намжил Нимбуевай нэрэмжэтэ Уласхоорондын турнирай Нимбуевтанай гэр бүлын тусхай шанда – нефрит шулууга алим (яблоко) – хүртэһэн, тиихэдэ 2012 оной "Алтаргана-2012" гэхэн Бүгэдэ буряадуудай уласхоорондын фестивалиин одическа поээер мурьсөөнэй алтан дипломоор шагнагдаһан бэлигтэй монгол поэт Болдын Батхуу Үндэһэн номой сангай шэнэ конференц-зал соо эмхидхэжэ, олон зоной, эрдэмтэдэй, багшанарай, уншагшадай, эдир хабаадагшадай һонирхол татаба. "Венок дружбы" гэхэн этно-соёлой фестивалиин үедэ үнгэргэгдэһэн энэ үдэһын урда тээ монгол поэт Болдын Батхуугай нэрэмжэтэ "Аялгата найхан буряад хэлэмни..." гэжэ нэрлэгдэһэн хүүгэдэй поэзийн фестиваль эмхидхэгдэжэ, эрхимүүд шэлэгдэһэн байна...

...Литературна-хүгжэмтэ үдэһынь эхиндэ зохидон видеофильм харуулагдажа, түрэл буряад хэлээ магтан суурхуулаһан шүлэгыень Росийн соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ, республикын Гүрэнэй шангай лауреат Сэсэма Шойдокова (Хэжэнгэ) уран гоёор уншаба. Шэнэ суглуулбарийн эхин алхамууд, бэлигтэй поэдэй оршуулганууд, зохёохы ажал тухай Үндэһэн номой сангай директорэй орлогшо Ж.Ч.Дымчикова удхалан тайлбарилба, шэнэ номоорнь хани халуунаар амаршалба.

Баян удхатай, бахархама мэдэрэл түрүүлһэн шүлэгүүдэйнгээ шэнэ суглуулбаритаяа танилсуулаһан яруу найрагч-уран шүлэгшэн Б.Батхууе Улаан-Үдэдэ Монголой Генеральна консулствын вице-консул Сэр-Од Энхболд, Буряад Республикын Уран зохёолшодой холбооной түрүүлгшэ, мэдэжэ санаартан,

республикын арадай поэт М.Р.Чойбонов, поэт, Росийн габьяата артист Чингис Гуруев, поэт Татьяна Григорьева үнэн зүрхэньөө амаршалба.

Арбаад жэлдэ Б.Батхуугай нүхэсэдэг, Намжил Нимбуевай эгэшэ Л.Ш.Нимбуева дурсахадаа, "бэлигтэй монгол поэт Галсансух илаа, харин Батхуу тусхай шанда хүртөө, найн шүлэгүүдтэй байгаа, түргөөр шүлэгтэй бадагуудые зохёохо конкурсын үедэ һара дээрэхи үлгэрэй туулай тухай шүлэг бэшэжэ, журиин найн сэгнэлтэдэ хүртөө, хас-алим шан шүүгээ хэн" гэжэ тэмдэглээд, баярай үгэнүүдые уншаба. Н.Нимбуевай номуудые бэлэглэбэ.

Болдын Батхуугай поэзи, философско удха, хүнэй шэнжэ шанар, дэлхэйн хуули ёһонууд тухай БГУ-гай профессор, хэлэ бэшгэй эрдэмтэй доктор Е.Е.Балданмаксарова буряадаар элдхэбэ. «Аба эжы хоёрни» гэхэн элшэ хүсэ нэмээдэг найхан дууень (хүгж. Бүрэнбаярай) ехэ зохидоор бэлигтэй дуушан Чингис Раднаев гүйсэдхөө.

Поэдэй хүнгэн бэшэ ашаатай ажал, аха нүхэд поэдүүд, оршуулагшад болохо Лопсон Тапхаев, Рахмет Шоймарданов гэгшэдэй халуун дэмжэлгэ, олон нүхэдэй, монгол найзанарай туһаламжа, ном гаргахын хэсүү хүндэ хэрэг, буряад найхан хэлээ үргэхэ, дэмжэхэ, залуу зондо үлөөхэ уялга тухай зүрхэ сэдхэлээ хүдэлгэн байжа энэ үдэһын автор-герой хөөрөө. "Тиком Пресс" ХХК" гэхэн хэблэлэй директор Ганболд, Буряад Республикын Толгойлогшын болон Правительствын Захиргаанай дэргэдэхи комитетэй ахамад шэнжэлэгшэ Б.В.Гындынцыренов, радиожурналист Б.Н.Гомбоев, багша, поэт, уран дархан В.Д.Цыбиков, поэт Санжай-Ханда Дармаева (Захаамин), бусад нүхэдын халуун амаршалга хүргэбэ, зохёохы амжалта авторта, нүхэртөө хүсэбэ. Бэшэдэг залуушуулые дэмжэхэ лаборатори-һуралсал хэхэ хүсэлтэй найдамтай нүхэрөө дэмжэхые Бадмажаб Ва-

Монголой вице-консул С.Энхболд илагшадтай

лерьевич уряалба. Эгээл хүндэтэй, хайратай эсэгээ басаганиинь, журналист Энхуянга амаршалжа, "Зүрхэн соомни" гэхэн дуугаа бэлэглэбэ. Харин хөөрхэн, заахан Амгалан Балданов ("Алтан жараахай" хүүгэдэй саад) түрэл хэлэн тухай суута шүлэгыень уншаба. Байгалай эрьедэ зундаа эмхидхэгдэхэ эдир поэдүүдэй һуралсалда туһалха үүргэ Ч.Ц.Гуруевта, Б.Батхууда М.Р.Чойбонов даалгаба.

Үдэһын хоёрдохи хубида Багшанарай колледжын нурагшад Инесса Дансаранова ("Тунгалаг оршолон"), Дарима Гуржапова ("Үхэр тэргэ"), Иван Кошкин ("Вернуться к маме") шүлэгүүдые уншаа, тиихэдэ хүүгэдэй поэзийн фестивалда илагшадта шангууд, найхан медальнууд, дипломууд барюулагдаа. "Мир и Бурятия" гэхэн телеканалай редактор, журналист Янжима Ким (Жапова) бэлигтэй үхибүүдые амаршалба, мүнгэн бэлэг дамжуулба. Монгол нүхэдэй бүтээһэн аргагүй гоё медальнуудта, дипломуудта эрхим

шүлэгүүдые зохёон Бато Гармаев (Захаамин) Енгорбойн нургуули), Долгор-Сүрэн Ешиева (Загарайн Асагад), Ариона Гомбоцыренова (Хэжэнгын Могсохон) гэгшэд хүртөө, мүн бэрхэ багшанарын Н.Ц.Очиров, О.Ц.Дондукова, Б.Б.Гомбоцыренов баһал шагнагдаа. Эгээл бага наһатай, Захааминай аймагай Утаатын нургуулийн 1-дэхи классай нурагша Амар Дыльков, тиихэдэ Санагын нургуулийн 6-дахуу классай нурагша Александра Цыденова гэгшэдэй шүлэгүүд тэмдэглэгдээ. Үхибүүдэй шүлэгүүд "Үнэндэмнай" хэблэгдэхэ. Түрэл хэлээ үргэхэ, дэмжэхэ, ерээдүйн үетэндөө хүргэхэ гэхэн нангин үүргэтэйб, гол уялгатайб гэжэ сэдхэдэг, бододог хурса гуурһатай, һонор ухаатай, бэлиг талаантай Болдын (Хэнтэйн) Батхуу поэт-нүхэртөө һанаһанаа хүсэлдүүлхыень, олон захата-шэнэ номуудые бүтээхыень хүсэ!

Бэлигма ОРБОДОЕВА, Балдан ЖАМБАЛОВАЙ фото.

Тывагай уран зохёолшонтой уулзалга

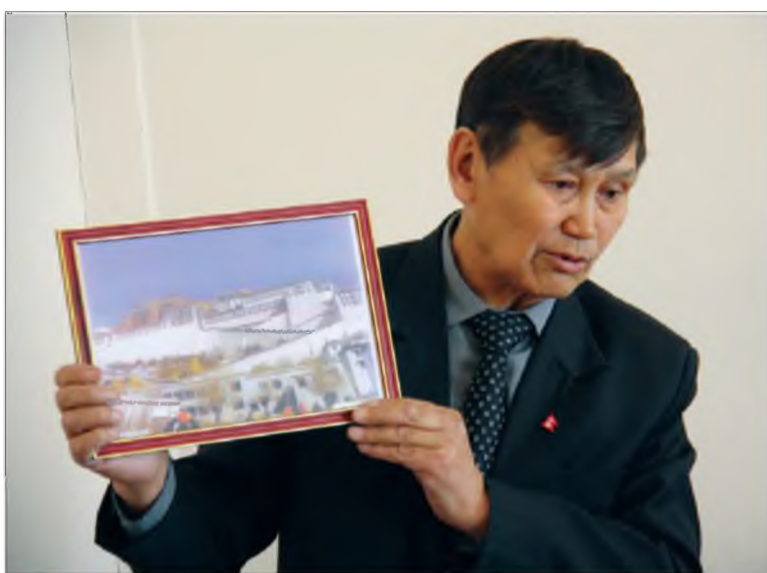
Маадар ХОВАЛЫГ: «ЭВЕРЕСТ, КИЛИМАНДЖАРО, ПАМИР, ЭЛЬБРУСАЙ ҮНДЭРНҮҮДТЭ ХҮРЭЖЭ...»

“Буряад үнэн” Хэблэлэй байшан соо Буряад ороноймнай бүлэг уран зохёолшод, журналистнууд тээ эмэндэ Тыва Республикын мэдээжэ уран зохёолшо, альпинист, аяншалагша, республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ, 66-тай, спортивна хүнгэн бээтэй Маадар Ховалыгтай уулзажа, бүхы дэлхэйгээр ябаһан хүршэ республикын суута уран бэлигтэн-спортсменэй нонин хөөрөө шагнажа бахархаба, гайхаба.

Зохёохы ажалтай нүхэртөө, Тывагай Уран зохёолшодой холбооние хоёр дахин хүтэлбэрилхэн мэдээжэ уран зохёолшодо эб нүхэсэлэй, эб найрамдалай хүлдэ тэмдэг болгон, сагаан хадаг Буряадай Уран зохёолшодой холбооний түрүүлэгшэ, мэдээжэ санартан, республикын арадай поэт М.Р.Чойонов барюулһанайнгаа удаа 3 боти (“Антология бурятской литературы”) бэлэг-нормуудые дамжуулаа, үрээлэй дээжэ хүргөө.

Анха түрүүшынхией Буряад орон ерээжэ, ёһо заншалнуудтайтнай, найхан нютагтайтнай танилсаһандаа баяртайб. Өөрөө 22 номой авторби, ябаһан газарнууд, эгээл үндэр хадануудые махажа гараһан, дабаһан түхайгаа олон ном бэшээб,

экспедицинууд түхайгаа Аляска, Австрали, Африка, бусад газараар ябаһамни, бүхы 6 материгаар аяншалһамни номууд боложо, уншагшадтамнай дурадхагдана. “Сибирские огни” журналай 12-дохи дугаарта “Богач в лохмотьях” гэнэн туужамни хэблэгдэһэн байна. Хамта дээрэ 7 миллиард километр зайда аяншалааб, хүлнүүдээ элээгээб. Нүүдэл байдалтай зонбди гэжэ түрэл арадаа түлөөлэн, “7 вершин мира” гэнэн проект бээлүүлэн, 7 континент, тэрэ тоодо Антарктида, өөһэдыгөө хангажа байжа, 2 дахин Эльбрус, һүүлдэнь Килиманджаро (Африка), Урда Америкэ, Австрали (материк Плоский) гээд эгээл үндэр газарнуудар Тывагайнгаа найн дуранай командаараа (нэгэ эхэнэр мантай ябалсадаг) дээшээ ахин, альпинизмын хүнгэн бэшэ харгыгаар дабшанабди. 6000 метр үндэртэ ехэ юумэ үргөөд, өөдөө аһалдан ябахадашны, гайтай, ехэ хүндэ хүшэр байна: зүрхэн түшэгэнэнэ, амин хаагдана, бэе нуларна... Түбэдөөр болбосон түхэлтэй байдалгүй газараар, хадата эгсэ газарар эди шэдитэ Кайлас хада тээшэ ябаабди. 5400 метрэй үндэртэ бетон харгы, асфальт хэгдэнхэй байха юм. Аргентинээр ябахадаа, гансал мулда ашаагаа ашаад ябаабди. Аляскада ажаһуудаг индейцүүдэй аша туһада агнууриин газар,

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото-зурагууд.

гэрнүүд, нефть, бусад ашагта малтамалһаа мүнгэ зөөри үтгэдэг байна гэжэ мэдэбэбди. Танзанида бидэниие олон

зон (9 хүн) хангадаг, туһалдаг байгаа. Газар бүхэндэ хүн бүхэн байгааһаа гамнана, бог шоройгоо хаяха туламаа

абаад ябана, хада уулаар хаянагүй. Хаа-хаанагүй наранай батарейнүүд хэрэглэгдэнэ. Австралийн Сидней, Мельбурн хотонуудта ерэхэдэшни, гуталаймнай бог шорой хүрэтэр арилгаха юм. Иимэ санитарна зонотой байна. Дэлхэйн эгээл үндэр хаданууд дээрэ республикынгаа, буддын шажанай тугуудые мандуулаабди. Хада уулануудай элшэ хүсэн бидэниие дудана, ходол уряална, - гэжэ понёор хөөрөөн Тывагай мэдээжэ уран зохёолшо-альпинист анхан горняк мэргэжэлтэй байһан байна. Уран зохёолшын, альпинистын хүнгэн бэшэ харгые шэлэһэн Маадар Ховалыгыёе Россиин суута хүтэлбэрилэгшэдэй нэгэн – нютагайн хүбүүн Сергей Шойгу дэмжэдэг юм.

- Эрэлхэг зоригтой, эрмэлзэл зүрхэтэй, үргэн мэдэсэтэй, үндэр хадануудта бүхы наһаараа дурлаһан Рада Дамбаевна нүхэртээ 3 хүүгэдтэй Маадар Ховалыгта шүлэгүүдээ, номуудаа, үрээлэй найхан үгэнүүдые республикымнай уран зохёолшод, поэдүүд бэлэглэбэ, шүлэг, дуунуудтаяа танилсуулба, буряад эдээнэй дээжэ бариба. Владимир Высоцкийин хэлэхээр, үндэр хада уулануудай татаса бүхы наһанай эрмэлзэл болодог гэжэ зүб байна гэжэ энэ уулзалгымнай альпинист-герой гэршэлээ.

Бэлигма ОРБОДОЕВА.

Тоосоото концертһээ тэмдэглэл

БУЛЖАМУУР НАЙХАН ХООЛОЙТОЙ БУТИДЭЙ ДОНДОК-СЭРЭН ДУУЛАНА...

Түрэл республикынгаа байгуулагдаһаар 90 жэлэй ойн баярые үгтуулан, мэргэжэлтэ “Байгал” гэнэн дуу, хатарай театрай коллектив тоосоото концерт-наадануудые, шэнэ зүжэгүүдые табижа, бахархуулжа байнхай. Тээ эмэндэ Баргажан-Түхэмэй түүхэдэ зориулагдаһан үльгэр домогто зүжэг үндэр хэмжээндэ харуулжа, харагшадайнгаа зүрхэ сэдхэл баясуулба.

Нааян Х.Намсараевай нэрэмжэтэ Буряад драмын академическэ театрай тайзан дээрэ Хитадай Шэнээнэ нютагһаа гарбалтай, жэнхэни найхан буряад хэлээ, ёһо заншалаа, арадайнгаа хубсаһа дэлгэрүүлжэ байдаг бэлигтэй дуушанай, булжамуур найхан хоолойтой Бутидэй Дондок-Сэрэн артистын тоосоото концерт боложо, шэнхэнэй шэмэг, нюдэнэй хужар болгон, уран шадбаринь гэршэлэгдэбэ. Чингис Павловай нэрэмжэтэ Буряад арадай инструментнүүдэй оркестртай (дирижеринь Жаргал Токтонов) хамта хүнэй сэдхэлэй хүбшэргэе дайража, уяруул-

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото-зурагууд.

жа, баярлуулжа шадаха онсо шадбаритай, орьёл хадын үндэр тээшэ тэгүүлһэн омог дорюун, арадай аялгануудые дамжуулха абьяас шэдитэй Дондок-Сэрэн аргагүй найханаар дуунуудые дуулажа, “Эжидээ зориулнаб” гэжэ концертээ нэрлэһэн, олон найхан дуу энэрхы найхан сэдхэлтэй эжынэртэ дуулаһан байха юм. Монгол, буряад арадай “Үдэтэй далитай жэгүүртэн”, “Жаахан шарга”, “Аба, эжын захяа” гэнэн

урданай дуунуудһаа гадна Ю.Ирдынеевэй, В.Дамбаевай, С.Манжигеевэй, А.Андреевэй, Ч.Павловай, Шэнэхээнэй композиторнуудай дуунуудые ехэ гоёор гүйсэдхөө. Илангаяа нёдондо “Буряад үнэн” газетымнай “Буряадай түрүү хүнүүд” гэнэн конкурсымнай концертые «Инагай захяа дуугаараа» (хүгжэмын Ч.Павловай, үгэнь М.Самбуевай) шэмэглэһэн, зүрхэ сэдхэл хүдэлгэмөөр дуулаһан Б.Дондок-Сэрэн

артист энэ хубиингаа авторска үдэшэ дээрэ үргэн тала-та Буряад ороноо, үндэр соёлоо, үндэһэн ёһо заншалаа үргэжэ, гүн сэдхэлһээ – толотомо аршаан-хүхюуртэл, уһан шэнги ульгамаар урдаһан, сээжыемнай элбэг талаан бэлигээрээ “эльбэһэн” аялга найхан дуунуудаараа эльгэ зүрхыемнай хайлуулжа шадаа гэжэ тэмдэглэхээр. Дууша нүхэдынь Сэсэг Сандипова, Чингис Раднаев, Сультим Дашиполов, мүн Шэнэхээнэй

Ешигаваа, Дугаржав, суута хүгжэмшэн Б.Баттүвшин, уян бээтэй, хатарша нүхэдынь дэмжэбэ, гоёхонууд хатар, дуунуудаар концертыень шэмэглэбэ. Эльгэ нимгэнтэй, найхан эжидээ зориулһан Б.Дондок-Сэрэнэй тоосоото найр нааданай дуунууд, бэлиг талаан дуунууд, Буряадаймнай 90 жэлэй ой баярта ехэ концертдэнь орохол ёһоороо орохо, шэмэглэхэ байха гэжэ найданабди.

Бэлигма ОРБОДОЕВА.

Үндэһэн буряад урлал

УРАН ЗУРААШАН НАМЖИЛМА ЭРДЫНЕЕВА

«Байгал шадарай хи-заар - үзэсхэлэнтэ дай-да» гэжэ выставкэ Ага хотодо апрелин эхээр үнгэрбэ. «Дали Тэ» гэнэн мүнөө сагай драмын театрай байшанда Намжилма Эрдынеевагай зурагууд олоной анхаралда табигдажа, арад зони-е ехээр хонирхуулһан, гайхуулһан байна. Үзэсхэлэнтэ найхан зурагуудыг хаража, үльгэрэй орон дайдада ороһон шэнги хүсэлдэ абтахаар байгаа гэжэ хүн зонүүд хэлсэһэн байна... Домог түүхын баатарнууд, хатад, дангинанар. «Бальжан хатан», «Баргажан-Түхэм орон», «Бабжа-Барас баатар», «Үльгэршэн» гэжэ агууехэ Абай Гэсэртэ зориулһан триптих, бурядуудай холо дайдаһаа Байгал шадар нютагуудтаа бусажа ябаһаниие харуулжа, гурбалжуулан зурагдаһан «Наян Наваа», «Барга-баатар», «Арын арбан гурбан ноёд», «Хонгоодорнууд», «Хорёодой», «Бурядай» болон үшөөшье олон зурагууд олоной зүрхэ сэдхэл доһолгообо ха.

Урданай үльгэрэй, домогуудай дүрэнүүдыг зурахада бэлэн бэшэ гэжэ уран зураашан тэмдэглэнэ. Юундэб гэхэдэ, гансал талаан бэлигтээ найдажа зураһын аргагүй, зуралгын дүрэ бүтээл тухай тодорхой мэдээсэл хэрэгтэй ха юм. Тиммэһээ Намжилма Эрдынеева зураһынгаа урда тээ ехэ бэлэдхэлгын ажал ябуулдаг, түүхэ домогуудыг гүнзэгыгөөр шэнжэлдэг, архивуудай мэдээсэлнүүдыг үзэдэг юм. Буряад арадай үг, элинсэг хулинсагуудыг харуулһан зурагууд олон. Тэрэ бүгэдэндөө ехэ анхаралтай нарыар хандажа, арадайнгаа хубсаһан, байдал, байра, гоёлто болон зэмсэгүүдыг, оршон тойронхи байгаалин баялигыг, онсо ондоо илгаань гайхама найханаар тэмдэглэн харуулһан байна.

Домог түүхын, үльгэрэй темэнүүдэй хажуугаар уран зураашан Агын бурядай, нютагайнгаа юрэнхы байдал, ёһо заншал харуулһан зурагуудыг бэшэдэг. Урданай заншал, агнуури, эдэ барилган, оёдолшод, дархад, малшадай байдал харуулһан зурагууд ехэ хонирхолтой. Уран зураашан түрэл арадайнгаа онһон үг, шог үгүүлэлнүүд дээрэһээ «Хомхойролго», «Залхуу», «Хулгайшан» гэжэ мэтэ шог

ёгто, хүнэй ажабайдалай дунда дутуе харуулһан зурагуудтай юм. Тэрээнэй хажуугаар хани нүхэд, түрэлнүүдтээ болон мэдээжэ политик болон артистнарта зориулжа, шогтой хухюу шаржнуудыг олоор зурадаг. Арадайнгаа найндэр Сагаалганда зориулһан откриткануудыг гаргаһан юм.

Талаан бэлигтэй хүнүүдэ буряад арадайн дүрбэн тэгшэ талаантай гэжэ магтадаг юм. Намжилма Эрдынеева уран зуралгын хажуугаар бага шангай бүтээлнүүдыг урладаг, уран найханаар хубсаһа оёдог юм. Жэшэнь, үнгэрэгшэ жэлэй Алтарганда «Намчувандан» гэжэ символдэ зориулһан хубсаһанай коллекциин түлөө түрүү нуури эзэлээ һэн. Алталмал утаһаар, мүнгэн туужаар, хээтэ угалзануудаар гоёогдоһон хубсаһад дээдын шанда хүртэһэн байна. Могойто нууриной сүлөө сагаа үнгэрэгшэ түбтэ хүдэлжэ байхадаа, «Дыхание веков», «Степные наездники» болон үшөөшье ондоо хонирхолтой хубсаһанай суглуулбаринуудыг олоор бүтээһэн юм.

Уран зураашан Агын аймагай Урда Аргали нууринда

Цыренжаб Эрдынеев Санданова Сэсэг хоёрой гэр бүлэдэ хүн боложо мүндэлһэн намтартай. Хүнэй шадабари, бэлиг талаан гэжэ миин дээрэһээ хүндэ буушадаг бэшэ, уг угаараа залгалдан эрэдэг. Уран зураашанай нагаса эсэгэнь суута дархашан байһан, мүнгэлмэл хээтэй буряад эмээлнүүдыг бүтээдэг һэн. Харин Сэсэг эжынь ямаршы хубсаһа хунар оёжо, нэхэжэ шадаха, «альганай шэнээн арһаар арбан захатые бүтээдэг, хурганай шэнээн торгоор хорин захатые оёдог», айхабтар бэрхэ, дүрбэн тэгшэ бэлиг талаантай хүн юм. Намжилма бүри жааханһаа ходоодоо эжын-гээ хормойн хажууда хэһэн, бүтээһэн юумыень хаража, туһалжа, оёжо туршажа байдаг һэн.

Хоёрдохи классай һүүлээрнэ тэрэнэй гэр бүлэ станци Ага зөөжэ ерээ һэн. Нургуулин багша Виктор Балданович Баторов жаахан басаганай зураһан зурагуудыг ехэ гоёшоодог, бэлиг таланиень дэмжэдэг һэн. Намжилма Эрдынеева наймадахи классай һүүлээр Улаан-Үдэ хото ерэжэ, багшын мэргэжэлэй

дунда нургуулин уран зуралгын факультеттэ ороһон, наһанайнгаа ажалай нургаал абанан юм. Һүүлээрнэ, арбад жэлэй туршада нургуулин багшаар хүдэлөө. 2002 онһоо эхилээд, Могойтын суута зураашан, дархашан Цыбигжаб Цыдыповтэй хүдэлжэ захалһан байна. Цыбигжаб Цыдыповтэй ударидалга доро «Угалза» гэжэ урлалай түбтэ ханза абдарнуудыг гоёожо, зуража нураа. Эгээл тиихэдэ уран зураашан «буряад зурагай» оншо маяг, удхатай дүтэ танилсаһан байна. Буряад зураг гэжэ монгол арадай зурагай нэгэ халбары болоно гэхэдэ, буруу бэшэ. Арадай эгээн дуратай – улаан, шара, ногоон, хүхэ, сагаан үнгэнүүд тэндэ ехээр хэрэглэгдэдэг. Монгол арадуудта эдэ үнгэнүүд гүнзэгы удхатай. Жэшэнь, ногоон үнгэ удаан ами наһанай һүлдэ тэмдэг. Сагаан үнгэ – найн сэбэр ханаа харуулһан, шара үнгэ – дэлхэйн баялиг... Энэ урлал буддын шажанай дасангуудһаа ерэхэн. Намжилма Эрдынеева буддын шажанай уран зураашадай

бүтээлнүүдыг ехээр үзэдэг болонхой. Жэшэнь, Янжима бурханай дүрэ, Шэтын дуганай захилаар «Сансарын хүрдэ», «Түншэ» танкануудыг зурахадаа, Агын буддын шажанай академиин багшаһаа олон хэшээлнүүдыг абанан байна. Уран зураашан мүнөө хадаа табяад гаран үзэсхэлэнтэ найхан зурагуудтай юм. Олон зурагуудыень хүнүүдэй үмсын суглуулбарида ошоһон байна.

Уран зураашан 2011 ондо Росси гүрэнэй Уран зураашадай холбоондо ороо һэн. «Алтаргана - 2004», «Алтаргана - 2006», «Алтаргана - 2010» фестивальнуудай лауреат, Даши-Нима Дугаровай нэрэмжэтэ ВАРК-ын шагналай лауреат болоо. Монгол ороной Чингисханай нэрын алтан медальда 2010 ондо хүртэһэн, 2012 ондо «Агын дасанда 200 жэл» гэжэ медальаар шагнадаа һэн. Ага, Шэтээр мэдээжэ болоһон уран зураашанай выставкэ Улаан-Үдэ хотодо ерэхэ намар үнгэрэгдэхөөр хараалагдана.

Баира БАЛЬБУРОВА.

Уншагшадаймнай туршалгануудһаа

НАРАН

найхан дулаан хабарай Элдин гоёор ерэхэдэ, Үглөөгүүр эртэ бодожо, Туяа гэрэлээ сасаһаар, Зүүн хадын оройһоо Алтан үнгөөр яларһаар, Бултайн бултайн гарана, Бүхы юумэ нэргээнэ. Налгай урин элшээрээ Тала дайдыг үлгыдөөд, Баруун хадын саана Хоргодон унтана наран.

АБАМНИ

Гушан долоо хүрээбэт, Абынгаа нэрэ дабабат, Амгалан мэндэ нуухынтай Бурхандаа мүргэнэб басагантай. Түрэл хэлэн, түүхын ябадал, Түрэнэн абымни халуун этигэл Эльгэ зүрхыем уяруулан Аршаандал досоом бурьялна. Алтанхан энэ дэлхэй дээрэ Наран шэнги толоржо, Номгохон даруухан зантай Наартай зохид абамни.

НЮТАГНИ

Бууралхан сагаан Санагым Аглаг найхан боориһоо Аршаан булаг бурьялжа, Арюухан нютагни халбарна. Найхан домог түүхыеш Нанан дабтаад уярааб. Бардам алдар сольеш Барлан дуудаад уярааб. Санага аглаг дайдадаа Залуухан эдир наһандаа Заяалан дурлан ябахадам, Зүрхэ сэдхэлни баярлана. Түрэл буряад нютагай Дуунуудынь ямар найхам бэ?

Түрүүшын булжамууртал

Эльгэ зүрхыем уяруулна.

САНАГАМНИ

Ашата сагаан Санагым Аршаан булаг арюухан. Хоншуу хушата дайдым Хангал агаар харуулхан. Халюун Санага нютагайм Удхата домогууд арюухан. Алдар сольеш үргэжэ Манай нодэд харуулхан. Санага аглаг дайдадам Согтой наадан арюухан.

Зүрхэ сэдхэлием баярлуулха Зугаа дуунууд харуулхан. Түрэл Буряад оронойм Булжамуурай аялга арюухан. Бууса тоонто нютагайм Бадма сэсэг харуулхан.

Ольга ЦЫБЕНОВА,
Санагын дунда
нургуулин 8-дахи
классай нурагша.

Хүтэлбэрилэгшэнь
Т.МАРХАЕВА,
буряад хэлэнэй багша.

Table with columns for time and program name under the TNT logo.

Table with columns for time and program name under the ТИВИКОМ logo.

Table with columns for time and program name under the СТС logo.

Table with columns for time and program name under the 5 КАНАЛ logo.

Table with columns for time and program name under the 5 КАНАЛ logo.

Четверг, 25

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with columns for time and program name for the first channel on Thursday.

Table with columns for time and program name for the first channel on Thursday.

Table with columns for time and program name for the first channel on Thursday.

Table with columns for time and program name for the first channel on Thursday.

Table with columns for time and program name for the first channel on Thursday.

«РОССИЯ 1»

Table with columns for time and program name for Russia 1 on Thursday.

Table with columns for time and program name for Russia 1 on Thursday.

Table with columns for time and program name for Russia 1 on Thursday.

Table with columns for time and program name for Russia 1 on Thursday.

Table with columns for time and program name for Russia 1 on Thursday.

Пятница, 26

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with columns for time and program name for the first channel on Friday.

Table with columns for time and program name for the first channel on Friday.

Table with columns for time and program name for the first channel on Friday.

Table with columns for time and program name for the first channel on Friday.

Table with columns for time and program name for the first channel on Friday.

«РОССИЯ 1»

Table with columns for time and program name for Russia 1 on Friday.

Table with columns for time and program name for Russia 1 on Friday.

Table with columns for time and program name for Russia 1 on Friday.

Table with columns for time and program name for Russia 1 on Friday.

Table with columns for time and program name for Russia 1 on Friday.

Суббота, 27

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

- 06.45 X/Ф «В ПОЛОСЕ ПРИБОЯ»
07.00, 11.00, 13.00 НОВОСТИ
07.10 X/Ф «В ПОЛОСЕ ПРИБОЯ»
08.35 «ИГРАЙ, ГАРМОНЬ ЛЮБИМАЯ!»
09.20 М/Ф «ДЖЕЙК И ПИРАТЫ НЕПЛАНДИИ»
09.45 М/С «СМЕШАРИКИ. НОВЫЕ ПРИКЛЮЧЕНИЯ»
10.00 «УМНИЦЫ И УМНИКИ» (12+)
10.45 «СЛОВО ПАСТЫРЯ»
11.15 «СМАК» (12+)
11.55 «ИДЕАЛЬНЫЙ РЕМОНТ»
13.15 «АБРАКАДАБРА» (16+)
15.10 X/Ф «ГУСАРСКАЯ БАЛЛАДА»
17.00 Д/Ф «ЮРИЙ ЯКОВЛЕВ. «ЦАРЬ. ОЧЕНЬ ПРИЯТНО!»
18.00 X/Ф «ИРОНИЯ СУДЬБЫ, ИЛИ С ЛЕГКИМ ПАРОМ!»
19.00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ
19.15 X/Ф «ИРОНИЯ СУДЬБЫ, ИЛИ С ЛЕГКИМ ПАРОМ!»
22.00 «ВРЕМЯ»
22.20 «СЕГОДНЯ ВЕЧЕРОМ» (16+)
00.00 ЧТО? ГДЕ? КОГДА?
01.10 X/Ф «МИЛЫЕ КОСТИ»
03.30 X/Ф «КАК ВЫЙТИ ЗАМУЖ ЗА МИЛЛИОНЕРА»
05.20 Т/С «ГРИММ»
06.10 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»

«РОССИЯ 1»

- 05.50 X/Ф «ЛАРЕЦ МАРИИ МЕДИЧИ»
07.35 «СЕЛЬСКОЕ УТРО»
08.05 «диАЛОГИ О ЖИВОТНЫХ»
09.00, 12.00, 15.00 ВЕСТИ
09.10 «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ»

- 09.20 «ВОЕННАЯ ПРОГРАММА»
09.50 «ПЛАНЕТА СОБАК»
10.25 «СУББОТНИК»
11.05 Д/Ф «ВСЕМИРНЫЙ ПОТОП КАК ПРЕДЧУВСТВИЕ»
12.10 «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ»
12.20 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
12.55 «ЧЕСТНЫЙ ДЕТЕКТИВ» (16+)
13.25 X/Ф «ТОЛЬКО ЛЮБОВЬ»
15.20 «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ»
15.30 ШОУ «ДЕСЯТЬ МИЛЛИОНОВ»
16.30 «СУББОТНИЙ ВЕЧЕР»
18.30 «БОЛЬШИЕ ТАНЦЫ»
21.00 ВЕСТИ В СУББОТУ
21.45 X/Ф «НЕЛЮБИМАЯ»
01.25 X/Ф «ОТДАЛЕННЫЕ ПОСЛЕДСТВИЯ»

НТВ

- 06.40 Т/С «АЛИБИ» НА ДВОИХ»
08.25 «СМОТР» (0+)
09.00, 11.00, 14.00, 20.00 «СЕГОДНЯ»
09.15 ЛОТЕРЕЯ «ЗОЛОТОЙ КЛЮЧ» (0+)
09.45 «ГОСУДАРСТВЕННАЯ ЖИЛИЩНАЯ ЛОТЕРЕЯ» (0+)
10.25 «ГОТОВИМ С АЛЕКСЕЕМ ЗИМИНЫМ» (0+)
11.20 «ГЛАВНАЯ ДОРОГА» (16+)
11.55 «КУЛИНАРНЫЙ ПОЕДИНОК С ОСКАРОМ КУЧЕРОЙ» (0+)
13.00 «КВАРТИРНЫЙ ВОПРОС» (0+)
14.20 Т/С «ПОРОХ И ДРОБЬ»
16.10 СВОЯ ИГРА (0+)
17.00 «СЛЕДСТВИЕ ВЕЛИ...» (16+)
18.00 Т/С «МЕНТ В ЗАКОНЕ»
20.20 Т/С «МЕНТ В ЗАКОНЕ»
22.15 «РУССКИЕ СЕНСАЦИИ» (16+)
23.15 «ТЫ НЕ ПОВЕРИШЬ!» (16+)
00.15 «ЛУЧ СВЕТА» (16+)
00.50 «РЕАКЦИЯ ВАССЕРМАНА» (16+)
01.25 «ШКОЛА ЗЛОСЛОВИЯ»
02.10 X/Ф «ЧЕРНЫЙ ГОРОД»
04.05 Т/С «ЗАКОН И ПОРЯДОК»
06.05 Д/С «КРЕМЛЕВСКИЕ ДЕТИ»

КУЛЬТУРА

- 07.30 «ЕВРОНЬЮС»
11.05 «БИБЛЕЙСКИЙ СЮЖЕТ»
11.35 X/Ф «ДЕТИ ВАНЮШИНА»
13.10 «БОЛЬШАЯ СЕМЬЯ»
14.05 Д/С «ПРЯНИЧНЫЙ ДОМИК»
14.30 X/Ф «ДЕТСТВО БЕМБИ»
15.50 «ОСТРОВА»
16.30 СПЕКТАКЛЬ «НА ВСЯКОГО МУДРЕЦА ДОВОЛЬНО ПРОСТОТЫ»
19.15 «БОЛЬШЕ, ЧЕМ ЛЮБОВЬ»
20.00 Д/Ф «ВАЛЕРИЙ ГЕРГИЕВ И МАРИНСКИЙ ТЕАТР. ПРОДОЛЖЕНИЕ СЛЕДУЕТ...»
21.00 «РОМАНТИКА РОМАНСА»
21.55 «БЕЛАЯ СТУДИЯ»
22.40 X/Ф «ПУРПУРНАЯ РОЗА КАИРА»
00.00 «СМОТРИМ... ОБСУЖДАЕМ...»
02.10 Д/Ф «ПИНГВИНЫ С ФОЛКЛЕНДСКИХ ОСТРОВОВ»
02.55 «ЛЕГЕНДЫ МИРОВОГО КИНО»
03.25 «ОБЫКНОВЕННЫЙ КОНЦЕРТ» С ЭДУАРДОМ ЭФИРОВЫМ

ТНТ

- 07.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА (16+)
08.00 X/Ф «ВОЛШЕБНАЯ СИЛА ИСКУССТВА»
09.10 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ». «НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ» (16+). ПОГОДА
09.30 «МУНГЭН СЭРГЭ» (16+). ПОГОДА
10.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+)
10.30 «ДО И ПОСЛЕ» (6+)
10.40 ЧЕМПИОНАТ РОССИИ ПО ВОЛЕЙБОЛУ: ХАРА МОРИН - ЛЕНИНГРАДКА / СПБ/
12.25 «АФИША» (6+)
12.30 «ХОЛОСТЯК» (16+)
14.00 «ЭКСТРАСЕНСЫ ВЕДУТ РАССЛЕДОВАНИЕ» (16+)
15.00 «СУПЕРИНТУИЦИЯ» (16+)
16.00 «КОМЕДИ-КЛАБ» (16+)
17.00 Т/С «РЕАЛЬНЫЕ ПАЦАНЫ» (16+)
18.30 COMEDI WOMAN (16+)

- 19.30 ВЕЛИКОЛЕПНАЯ ПЯТЕКРКА: ЧЕТВЕРТЬФИНАЛЫ ШКОЛА № 25 - ШКОЛА № 1 П. ОНОХОЙ (6+)
20.00 X/Ф «ЗЕЛЕНый ФОНАРЬ»
22.15 «КОМЕДИ-КЛАБ» (16+)
23.00 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+). ПОГОДА
00.00 «ДОМ-2. ПОСЛЕ ЗАКАТА» (16+)
00.30 X/Ф «КАНИКУЛЫ В ЕВРОПЕ»

ТИВИКОМ

- 06.30 НОВОСТИ ДНЯ (16+)
07.00 «В ТЕМЕ» (16+)
07.30 «СТИЛИСТИКА» (12+). ЗУРХАЙ
08.00 НОВОСТИ ДНЯ (16+). ЗУРХАЙ
08.35 М/Ф
09.00 «В ТЕМЕ» (16+)
09.30 НОВОСТИ ДНЯ (16+)
10.00 «ДОМАШНИЙ ЗООПАРК» (0+). ЗУРХАЙ
10.30 «ВО САДУ ЛИ, В ОГОРОДЕ» (12+)
11.00 НОВОСТИ ДНЯ (16+)
11.30 Д/Ф «ПОТРЕБИТЕЛЬСКИЕ РАССЛЕДОВАНИЯ: ПТИЧЬИ ПРАВА»
12.20 X/Ф «ВТОРАЯ ЖИЗНЬ ФЕДОРА СТРОГОВА»
14.10 М/Ф
14.35 «УТИМАТА» (12+)
15.00 «ЗВЕЗДЫ ЗАЖИГАЮТ» (16+)
16.00 X/Ф «КРОВЬ И ВИНО»
18.00 «ЗАПИСКИ О ШЕРЛОКЕ ХОЛМСЕ» (16+). ЗУРХАЙ
19.00 «ПАРФЕНОВ» (12+)
20.00 Т/С «АНАТОМИЯ СТРАСТИ»
21.00 X/Ф «СПИСОК КОНТАКТОВ»
23.00 X/Ф «НА БЕЛОМ КАТЕРЕ»
01.30 «НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ» (16+)

СТС

- 05.55, 07.00, 09.20, 11.05, 12.05, 13.05, 17.05, 18.50, 20.05, 21.55, 23.45, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50, МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)

- 06.00 М/Ф «НЕОБЫКНОВЕННЫЙ МАТЧ» (0+), «СТАРЫЕ ЗНАКОМЫЕ» (0+), «ВЕСЕЛАЯ КАРУСЕЛЬ»
07.30 М/С «МОНСУНО»
07.55 М/С «РОБОКАР ПОЛИ И ЕГО ДРУЗЬЯ» (6+)
08.10 «ВЕСЕЛОЕ ДИНОУТРО» (0+)
08.30 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)
09.00 М/С «МАКС. ПРИКЛЮЧЕНИЯ НАЧИНАЮТСЯ» (6+)
09.30 РЕАЛИТИ-ШОУ «КРАСИВЫЕ И СЧАСТЛИВЫЕ» (16+)
10.00 М/С «КОРОЛЬ ЛЕВ. ТИМОН И ПУМБА»
10.30 М/С «ТОМ И ДЖЕРРИ. КОМЕДИЙНОЕ ШОУ» (6+)
11.00 Т/С «КУХНЯ» (16+)
13.00 X/Ф «АНГЕЛ ИЛИ ДЕМОН»
15.00 Т/С «ВОРОНИНЫ»
16.00 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)
16.30 Т/С «6 КАДРОВ»
18.40 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ»
19.35 М/Ф «НЕ БЕЙ КОПЫТОМ!» (6+)
21.00 X/Ф «ЧЕЛОВЕК-ПАУК - 2»
23.25 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ»
00.25 X/Ф «БЕГУЩИЙ ЧЕЛОВЕК»
02.20 X/Ф «КАРАМЕЛЬ»

5 КАНАЛ

- 07.15 М/Ф (0+)
10.35 «ДЕНЬ АНГЕЛА» (6+)
11.00 «СЕЙЧАС»
11.10 Т/С «СЛЕД»
19.30 «СЕЙЧАС»
20.00 Т/С «ЛЕНИНГРАД»
23.55 X/Ф «СВОИ»
02.10 X/Ф «СТАРАЯ, СТАРАЯ СКАЗКА»
04.05 X/Ф «ТЕНЬ»
05.55 X/Ф «ТРИ ТОЛСТЯКА»

Воскресенье, 28

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

- 06.45 X/Ф «СОУЧАСТИЕ В УБИЙСТВЕ»
07.00, 11.00, 13.00 НОВОСТИ
07.10 X/Ф «СОУЧАСТИЕ В УБИЙСТВЕ»
08.40 «СЛУЖУ ОТЧИЗНЕ!»
09.15 М/Ф «АЛАДДИН»
09.40 М/С «СМЕШАРИКИ. ПИН-КОД»
09.55 «ЗДОРОВЬЕ» (16+)
11.15 «НЕПУТЕВЫЕ ЗАМЕТКИ»
11.35 «ПОКА ВСЕ ДОМА»
12.25 «ФАЗЕНДА»
13.15 Д/Ф «СРЕДА ОБИТАНИЯ»
14.20, 16.35 «ЕРАЛАШ»
14.50 М/Ф «КАК ПРИРУЧИТЬ ДРАКОНА»
17.05 X/Ф «ЛЮБОВЬ-МОРКОВЬ-3»
19.00 «ОДИН В ОДИН!»
22.00 ВОСКРЕСНОЕ «ВРЕМЯ»
23.00 «КЛУБ ВЕСЕЛЫХ И НАХОДЧИВЫХ». ВЫСШАЯ ЛИГА (12+)
01.00 «ПОЗНЕР» (16+)
02.00 X/Ф «ЦЕНА ИЗМЕНЫ»
04.05 X/Ф «ПОЯВЛЯЕТСЯ ДАНСТОН»

«РОССИЯ 1»

- 06.45 X/Ф «ЦЕЛУЮТСЯ ЗОРИ»
08.20 «ВСЯ РОССИЯ»
08.30 «САМ СЕБЕ РЕЖИССЕР»
09.20 «СМЕХОПАНОРАМА»
09.50 «УТРЕННЯЯ ПОЧТА»
10.30 «СТО К ОДНОМУ»
11.20 «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ». «СОБЫТИЯ НЕДЕЛИ»
12.00, 15.00 ВЕСТИ
12.10 «ГОРОДОК»
12.45 X/Ф «ПРЯНИКИ ИЗ КАРТОШКИ»
15.20 «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ»
15.30 «СМЕЯТЬСЯ РАЗРЕШАЕТСЯ»

- 17.00 Т/С «СВАТЫ-4»
21.00 ВЕСТИ НЕДЕЛИ
22.30 X/Ф «ЛЮБОВЬ ИЗ ПРОБИРКИ»
00.30 «ВОСКРЕСНЫЙ ВЕЧЕР С ВЛАДИМИРОМ СОЛОВЬЕВЫМ» (12+)
02.20 X/Ф «ГОЛОВОКРУЖЕНИЕ»

НТВ

- 07.00 Т/С «АЛИБИ» НА ДВОИХ»
09.00, 11.00, 14.00, 20.00 «СЕГОДНЯ»
09.15 ЛОТЕРЕЯ «РУССКОЕ ЛОТО» (0+)
09.45 «ИХ НРАВЫ»
10.25 «ЕДИМ ДОМА»
11.20 «ПЕРВАЯ ПЕРЕДАЧА» (16+)
11.55 ЧУДО ТЕХНИКИ С СЕРГЕЕМ МАЛОЗЕМОВЫМ (12+)
12.25 «ПОЕДЕМ, ПОЕДИМ!» (0+)
13.00 «ДАЧНЫЙ ОТВЕТ» (0+)
14.20 X/Ф «НАЙДИ МЕНЯ»
16.25 X/Ф «ПРЯТКИ»
18.25 «ОЧНАЯ СТАВКА» (16+)
19.25 «ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ. ОБЗОР ЗА НЕДЕЛЮ»
21.00 «ЧИСТОСЕРДЕЧНОЕ ПРИЗНАНИЕ» (16+)
21.35 ЦЕНТРАЛЬНОЕ ТЕЛЕВИДЕНИЕ С ВАДИМОМ ТАКМЕНЕВЫМ (16+)
22.30 Т/С «МОРСКИЕ ДЬЯВОЛЫ. СМЕРЧ. СУДЬБЫ»
00.15 «ЖЕЛЕЗНЫЕ ЛЕДИ» (16+)
01.05 СОГАЗ - ЧЕМПИОНАТ РОССИИ ПО ФУТБОЛУ 2012 - 2013 «СПАРТАК» - «АНЖИ»
03.15 «ДИКИЙ МИР» (0+)
04.00 Т/С «ЗАКОН И ПОРЯДОК»
06.00 Д/С «КРЕМЛЕВСКИЕ ДЕТИ»

КУЛЬТУРА

- 07.30 «ЕВРОНЬЮС»
11.00 «ЛЕТО ГОСПОДНЕ»
11.35 X/Ф «МОЛОДО-ЗЕЛЕНО»
13.05 «ЛЕГЕНДЫ МИРОВОГО КИНО»
13.35 X/Ф «ЮНОСТЬ БЕМБИ»

- 14.40 Д/Ф «ПИНГВИНЫ С ФОЛКЛЕНДСКИХ ОСТРОВОВ»
15.30 «ЧТО ДЕЛАТЬ?»
16.20 Д/Ф «ЧАРОДЕЙ. АРУТЮН АКОПЯН»
16.45 КОНЦЕРТ «ПЕСНИ О ЛЮБВИ»
17.45 «КТО ТАМ...»
18.15 «НОЧЬ В МУЗЕЕ»
19.00 «КОНТЕКСТ»
19.40 ХРУСТАЛЬНЫЙ БАЛ «ХРУСТАЛЬНОЙ ТУРАНДОТ» В ЧЕСТЬ МАРИИ АРОНОВОЙ
21.00 X/Ф «ЖИЗНЬ ВЕРДИ»
23.50 ОПЕРА «ТРАВИАТА»
02.10 «ИСКАТЕЛИ»
02.55 Д/Ф «ГОРОДСКОЕ КУНГ-ФУ»
03.35 М/Ф «БОЛЬШОЙ ПОДЗЕМНЫЙ БАЛ»

ТНТ

- 07.30 М/Ф «СЛОН И ПЕНОЧКА»
07.40 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ». «НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ» (16+). ПОГОДА
08.00 X/Ф «ДВЕНАДЦАТАЯ НОЧЬ»
09.30 ВЕЛИКОЛЕПНАЯ ПЯТЕКРКА: ЧЕТВЕРТЬФИНАЛЫ ШКОЛА № 25 - ШКОЛА № 1 П. ОНОХОЙ (6+)
10.00 «МУНГЭН СЭРГЭ» (16+). ПОГОДА
10.30 ДАЧНЫЕ ИСТОРИИ-4
11.00 «ТОЧКА ЗРЕНИЯ» (16+)
11.30 «БУДЬТЕ ЗДОРОВЫ!» (12+)
11.50 «МУЗЕЙНЫЕ ТАЙНЫ» (12+)
12.00 Д/Ф «ОТЦЫ - ОДИНОЧКИ-2»
13.00 «ПЕРЕЗАГРУЗКА» (16+)
14.00 «ТНТ MIX» (16+)
14.35 X/Ф «ЗЕЛЕНый ФОНАРЬ»
17.00 X/Ф «ПЯТОЕ ИЗМЕРЕНИЕ»
19.05 «КОМЕДИ-КЛАБ». ЛУЧШЕЕ (16+)
19.30 «ВСЯ БУРЯТИЯ» (16+). ПОГОДА
20.00 «ЭКСТРАСЕНСЫ ВЕДУТ РАССЛЕДОВАНИЕ» (16+)
21.00 «ХОЛОСТЯК» (16+)

- 22.30 НАША RUSSIA (16+)
23.00 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+). ПОГОДА
00.00 «ДОМ-2. ПОСЛЕ ЗАКАТА» (16+)
00.30 X/Ф «15 МИНУТ СЛАВЫ»

ТИВИКОМ

- 07.00 «РАДАР-СПОРТ», (6+)
07.30 «ДОМАШНИЙ ЗООПАРК» (0+)
08.00 М/Ф
09.00 «ВО САДУ ЛИ, В ОГОРОДЕ» (12+)
09.30 «ПРОЕКТ «БОЛЬШАЯ СТРАНА» (16+). ЗУРХАЙ
10.00 «ПАРФЕНОВ» (12+)
11.00 «ШКОЛЬНОЕ ТВ» (6+)
11.25 Д/Ф «ПОТРЕБИТЕЛЬСКИЕ РАССЛЕДОВАНИЯ»
12.15 Т/С «ЧИСЛА»
16.00 «РАДАР-СПОРТ», (6+)
16.25 «ВАШЕ ПРАВО» (16+)
16.45 «ГЕОФАКТОР» (16+)
17.00 Т/С «СПАЛЬНЫЙ РАЙОН»
18.00 «ЗАПИСКИ О ШЕРЛОКЕ ХОЛМСЕ» (16+). ЗУРХАЙ
19.00 «ЕВРОМАКС. ОКНО В ЕВРОПУ» (16+). ЗУРХАЙ
20.00 Т/С «АНАТОМИЯ СТРАСТИ»
21.00 X/Ф «ПОМНИ МЕНЯ»
23.10 X/Ф «ИНОПЛАНЕТНОЕ ВТОРЖЕНИЕ»
00.50 «НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ» (16+)

СТС

- 05.55, 07.00, 08.00, 08.30, 08.50, 11.05 МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
06.00 М/Ф «КРОКОДИЛ ГЕНА» (0+), «ЧЕБУРАШКА» (0+), «ШАПОКЛЯК» (0+), «ВЕСЕЛАЯ КАРУСЕЛЬ»
07.30 М/С «МОНСУНО»

- 07.55 М/С «РОБОКАР ПОЛИ И ЕГО ДРУЗЬЯ» (6+)
08.30 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)
09.00 М/С «МАКС. ПРИКЛЮЧЕНИЯ НАЧИНАЮТСЯ» (6+)
09.30 «ДОМ МЕЧТЫ» (16+). РЕАЛИТИ-ШОУ. ВЕДУЩАЯ - РИТА ЧЕЛМАКОВА
10.00 М/С «ТОМ И ДЖЕРРИ. КОМЕДИЙНОЕ ШОУ» (6+)
10.40 X/Ф «СТЮАРТ ЛИТТЛ - 2 (6+)-»
12.00 «СНИМИТЕ ЭТО НЕ МЕДЛЕННО»
13.00 М/Ф «НЕ БЕЙ КОПЫТОМ!» (6+)
14.25 Т/С «6 КАДРОВ»
16.00 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)
16.30 Т/С «6 КАДРОВ»
16.35 X/Ф «ЧЕЛОВЕК-ПАУК - 2»
19.00 «НЕРЕАЛЬНАЯ ИСТОРИЯ» (16+)
20.00 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ»
21.00 X/Ф «ЖЕЛЕЗНЫЙ ЧЕЛОВЕК - 2»
23.25 ЦЕНТРАЛЬНЫЙ МИКРОФОН (18+)
23.55 «НЕРЕАЛЬНАЯ ИСТОРИЯ» (16+)
00.55 X/Ф «ДЕНЬ СУРКА»
02.50 X/Ф «КАРАМЕЛЬ»

5 КАНАЛ

- 07.40 М/Ф (0+)
11.00 «СЕЙЧАС»
11.10 «ИСТОРИИ ИЗ БУДУЩЕГО» С МИХАИЛОМ КОВАЛЬЧУКОМ (0+)
12.00 Т/С «СЛЕД»
18.30 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ. О ГЛАВНОМ»
19.30 «ГЛАВНОЕ»
20.30 Т/С «ОПЕРА. ХРОНИКИ УБОЙНОГО ОТДЕЛА»
02.25 Д/С «ВНЕ ЗАКОНА. РЕАЛЬНЫЕ РАССЛЕДОВАНИЯ»
05.20 X/Ф «СЕНТИМЕНТАЛЬНОЕ ПУТЕШЕСТВИЕ НА КАРТОШКУ»

Ремонт мебели на дому. Тел.: 621-351

Массаж. Тел.: 662-175

ВОЗРАСТНЫЕ ОГРАНИЧЕНИЯ В ТЕЛЕПРОГРАММЕ

В телепрограмме с 27 августа, согласно ФЗ от 29.12.2010 «О защите детей от информации, причиняющей вред их здоровью и развитию», вступающему в силу с 1 сентября 2012 года, будут присутствовать знаки о возрастных ограничениях:

- 0+ - от 0 до 6 лет
6+ - от 6 до 12 лет
12+ - от 12 до 16 лет

- 16+ - от 16 до 18 лет
18+ - старше 18 лет

МОНГОЛОЙ ТЕЛЕВИДЕНИ ОРОН ДАЯАР

ДДЭШТВ гэнэн компани Ази даяар Монголой телевизийн 40 гаран сувгуудыг, тийхэдэ англи, герман, ород, хятад хэлтэй DW-Asien, Outdoor TV, Bloomberg TV, Yvэр Монгол ТВ, Одон ТВ, SupremeMaster, Australia TV, Дом Кино, Музыка, Телекафе, CCTV-5, Шанхай, Бээжин гэхэ мэтэ каналнуудыг үзүүлжэ байдаг томохон эмхи юм.

Энээхэн компани Буряад Республикада ерэжэ, Монголой телевидениин бүх сувгуудыг, мүн англи,

герман, ород, хятад хэлтэй сувгуудыг харуулжа тоног түхээрэмжэ Улаан-Үдэдэ, Агада худалдажа, угсаржа эхилээ.

Монголой, Үвэр Монголой, Хятадай, Австралин телевидени үзэхэ дуратай хаа, иимэ утахаар холбоо барина: 8-924-396-79-00.

Монголой сансарын телевидениин хүлээн абагшын (приемнигой) үнэ - 5000 түх., танай гэр байшанда угсаржа тохиргоо хэхэ ажалтайгаа (с установкой, настройкой) - 8000 түх.

Үнэгэрхэн зүүн жэлэй агшан зүүр

Аркадий БАТОМУНКУЕВАЙ проект

Урянхайн бөөнэр, Сибирь, 1902 он. (Мүнөө Бурядай Ахын аймагтай нэгэ хилэтэй Тыва Республика).

... Бөөгэй онгондоо орохыень харахада, ехэ һонин, хамаг юумэн юрэ бусынхяар үзэгдэдэг: гэнтэ шулуунууд ниидэжэ ерэшэхэ, хубсаһан галда абташаха, гутал байраһаа хүдэлшэхэ, толгойн пуладууд хиидэшэхэ, дээрэ дээрэхэ дабхасуулагдаһан хүнжэлнүүд унашаха...

Сибириин түүрэг угсаата арадуудай бөө шажанда иимэ ушарнууд үсөөншэгөөр дайралдадаг. Яхадуудта үбшэн бөөгэй нюур дээрэ дээрэхэ гал унабашье, арһыень шатаадаггүй байна. ноёдуудта тэнгэрийн залин бөө угтай хүнэй толгойдо буудаг.

Хэрбээ бөө угтай хүнэй шанар абахаяа арсаа һаа, ехээр хэнээгдэдэг. Тиимэһээ шанар абахаяа арсахын аргагүй шахуу. Жэшэнь, Минусинска хизаарай түүрэг угсаата арадуудай түлөөлэгшэ бөө болохоёо арсахадаа хумхааршадаг. Алтайн арадуудта бөөлэжэ шадаха хүн заримдаа энэ хүсэнэйнгөө ашаар онсо шадабарияа нюужа, шанар абангүй үлэжэ шадаашье һаа, саашадаа ухаа муутай гү, али бэээр эрэмдэг боложо, зобожо үхэдэг гү, али бэээ хороодог.

«Бурят» гэхэн канонерскэ онгосо

Энэ онгосо 1905 оной апрель һарада Сормовско заводто бүтээгдээд, ноябриин 14-дэ Балтийн далайн флотодой судануудай тоолборидо оруулагдаа юм. Тиин 1907 оной май соо уһан дээрэ табигдажа, зунай эсэс багаар Амарай флотилиин бүридэлдэ "албаяа дүүргэжэ" эхилээ.

1914 онһоо 1918 он болотор портһоо холо ошоогүй. 1917 оной декабрь соо Совет засагай тала барилсаад, эрхэтэнэй дайнай үедэ Иман мурэн дээрэ болоһон байлдаанда хабаадаа. 1918 оной сентябриин 7-до Хабаровск шадар японтондо баригдаад, 1920 ондо Сахалин руу абаашагдаа. 1925 оной майн 5-да СССР гүрэндэ бусаагдажа, 1926 онһоо хойшо Алас Дурна зүгэй сэрэгэй флотилиин бүридэлдэ тамараа. 1929 ондо совет-хитад байлдаанда хабаадаа. 1931 оной июниин 27-до Улаан тугта Амарай флотилиин бүридэлдэ ороод, капитална заһабарида ороо. 1944-1945 онуудта зенитнэ автомадуудаар болон ДШК пулемедуудаар тодхогдожо, японтонтой дайлалдаа. Удаань 1958 оной мартын 13-да задалагдаа.

Ажалай Улаан Тугай орденной кавалер Буда Цыденович Намдаков, "Хэжэнгын" совхозой управяющи байһан. Энэ фото-зураг 1936 ондо буулгагдаһан.

Манжуур, 1916 он. Гандан Данзанова, Содном Абидуев.

Рабфагай оюутад. Дундань - Дулма Борбоевна Борбоева, акушер-гинеколог, элүүрье хамгаалгын отличник. 1935 он.

«Орочанин", "Бурят", "Монгол" гэхэн канонерскэ онгосонууд. 1907 он.

Хүндэтэ уншагшад, хэрбээ хоморой фото-зурагуудтай һаа, тэдэнээ редакциямнай эльгээжэ, бүгэдын һонорто дурадхыг гэжэ таанадтаа ханданабди. Айл бүхэнэй хадагалаанда иимэ баялиг олдохол байха. Тэдэнээ ерээдүйнгөө үеынхидтэ дамжуулаял.

Манай хаяг: 670000, Улаан-Үдэ хото, Каландаришвили, 23, каб.26; электрон хаяг: unen@mail.ru Тел.: 21-64-36.

БАЛАГАД ГҮРЭН ТҮРЭ

(Романһаа хэхэг)

1

Оодон арһан дэгэлтэй ород шарайтай хүнэй Хэжэнгын дасанай хашаагай үүдэндэ дүтэлэмсээрнь, урдаһаань эдир наһанай хубараг гаржа ербэ.

- Сандан лама али гэртэ байдаг бэ? - гэжэ тэрэ ород асууба.

Баруун урда зүг руу хүбүүн зангажархёод, тэрэниие аладлан алхалшаба. Хүбүүнэй зааһан руу хаража, тэрэ хүн удаахан зогсобо. Эжэлүүдгүй оршон тойроной дайда шэртэжэ, эн-дэхи зоной орон нютаг анхарба.

Налагай оройтой нубаряа хаданууд... Тэдэнэй боори боложо нэмжыгшэ талье уруудаһан голоор үдхэн шугы бургааһан...

Эдэ бүгэдэ нүдэндэ урихан үзэгдэл боложо, хүнэй зүрхэ сэдхэл дулаахан ольһоор жэгнэнэ. Эндэхи улад зон зулгы найхан дайдадаа зол жаргалтай ажаһууха дээдын бурхадай үршөөлтэйгөө ухаалдижа ойлгодог байгаа бээ даа. Хүбүүнэй заагша һэеы гэртэй үүдэндэ дүтэлэмсээрнь, ута ноһотой халтар хара нохой тэрэниие угтажа, шүдөө ирзайлгаба.

- Ши эндэ хаанаһаа... - гэжэ тэрэ хүн хуушан танилаа хараһандал дуугарба. -Зай,зай... саашаа байлши даа. Шини гарбалтанаар золгоһоор ябаһан хүмби. Саашаа бай! Нохой тэрэнэй үгэ ойлгоһон мэтэ үүдэнһээ зайлабашье, гэртэй ханада бээ шүргөөн хусажа оробо. Эдэ хоёрой иигэжэ дуугаралсахан өөрын удхатай байгаа бээ...

- Яагаад эндэ нютагаһаыеш яһалал тухайлнаб. Орон нютагаһа алдаһан, хөөрхы... Эзэндэ үнэн сэхэ албалха гэшэ дэмбэрэл бэд даа. Иимэ сэдхэлтэн хүндэ ехэтэн байха зэргэтэй. Тиимэ гү? Газарта шаагдаһан бэшэ аад, нэгэл газартаа байшаха гэжэ одоо яахабиди...Тэдэнэй дэргэдэ мүнөөхи хубараг хүбүүн бии болобо.

- Эндэ юундэ юу хэжэ байнат? -Танилтаяа золгоһооб...- Янгарнай танигдаагүй ябуул зондо дурагүй юм... Эбээрэ ойлголсохол байхабди... Эдэмнай саахануур ойлгосотой амитад гэшэ. һану хүниие нохой хазадаггүй гэжэ хэлэдэгшье байха. - Орыт теэд... Юундэ байшоо хүмта. Манайхинш бэшэ, танайхинш бэшэ иимэ заримашуудда ламхай дурагүй юм. - Дэншье тиимэ бэшэл байха... Тамчын дасанда хубараг ябаһадань харалсаһан зомди, - гэжэ, тэрэ хүн гэртэй боһоо алхаба.

Гэр дотор хэншье харагдабагүй. Мэнэл һая эндэ хүн байһан янзатай наһатанууд соо зуланууд бадарна, санзайн хоншуу утаан ууяна. Орогшо хүн гунгарбаатай бурхадай урда наманшалан мүргөөд, үүдэн тээшэ алхалба. Тэрэнэй үүдэндэ дүтэлэмсээрнь, һанагдаа, үзэгдөөгүй юумэн тохёолдобо. Үүдэнэй дээдэ тотто доро хүнэй ялан хоёр хохимойнууд бии боложо, тас-няс мүргэлдэжэ оробо. Гайхажэ гэлһэн аяншан гэдэргэ боложо, гунгарбаа тээшэ эрьбэ. Сандан лама гэртэй бии болошонхой, тэрэниие шарайшалан хаража, уринаар энезбхилбэ: - Энэ ши гэнтэ хаанаһаа? Хуушан танилнуудай хани халуун хөөрэлдөөн эхилбэ.

- Таниба ха юмши даа... Энэ би Санкт-Петербургийн Зүүн Зүгэй университетэй эрдэмтэ профессорэй тушаал даһан хүн энэ ябана гэшэб. Харин ши... Нютагайнгаа дасанда гэбшэ лама һуна гүбши даа. Дасанда... дасанда, - гэжэ хамар дороо профессор гүбэрбэ.

- Ламанар, хубарагууд эгээ мүнөө үглөөнэй уншалгада, харин ши хара гэртээ гансаараа... - һуу наашаа.

Сандан лама хажуудаа олбог хаяба.

- Өөрын гурим заншалаар хариин мүргэлэй газарта огто таарахагүй. Тиимэ бээ, хүндэтэ айлшан? Манай дасан юундэ морилбот? Энэниие мэ-

дэжэ болоно гү?

- Болоно, болоно... Хэжэнгын дасан тусхай өөрсэ түүхэ домогтой ааб даа. Лама, хубарагуудыншье мүн лэ өөрын хурса бэлигтэн. Зүб бээ? Гэр дотор дуугай байдал оршобо.

- Тэдэнэй бэшэ олонтоёо таарахаяа болижо, өөрын зүргөөр дабшагшад бии ааб даа. Тиихэдэ энэ ши...

- Буддын номнол гүн гүнзэгы далай мэтэ хизаарлашагүй, тэнгэрийн одо мүшэдтэл бэлээр таагдашагүй удхатай...- гэбэ Сандан лама.

- Тэрэниие гүйсэд ойлголгодо хүнэй нэгэ наһан богонидохо гэшэ гэшэ. Ганга мурэнэй элһэн мэтэ тоогүй удха өөртөө шэнгээһэн гэжэ хэлэлтэй. Харин тиихэдэнь нэгэ заримашуулнай һарбайһан гарайнгаа хургадһаа алад сааша хаража шаданагүй.

- Дасанайтнай шэрээтэ ябаһан Эрхэтын Рабжуур,- гэжэ, профессор үгээ талдуулба.

- Тиимэ даа, тэрэмнай зоной үльгэр домог болонхой...

- Үльгэр мэтэ наһан, - гэбэ профессор.

- Хэндэ үльгэр, хэндэ бодото байдал...

- Хожомой хожом дууһандаа ард зоной үльгэр домог боложо, үнгэрдэг гэшэ аабзабди даа... - Намтай үльгэр домог хэлсэхэе эрээгүй һаа, эндэ ерһэн хэрэгэ хэлэгтылши.

- Болоно, болоно... Таниие дасанайнгаа ламанартай суг уншалгада байлсаһаа болишонхой гэжэ дуулаад, гэртэтнай орохо гэжэ шиидэһэмни энэ...

- Дэншье тиимэхэн бэшэл ааб даа... хүзэглэл гэшэмнай нэн түрүүндэ хүн бүхэндэ тон өөрын байха зэргэтэй. Үгы бол, тэрэмнай сагаа дэмьдэ гээһэн гү, али бээ мэхэлжэ, зарим зониие һажаалдаһан юумэ гэшэ ааб даа...

- Танай зүб... Теэд һүмэ, дугангуудта хүзэгшэдэй ухаан сэдхэл гэгээрхэ мүртэ зорюулагдаха зэргэтэй.

- Тиимэ. Үгыешни арсахын аргалгүй. Эндэхи нютагайтнай айлууд али нэгэ хүбүүгээ дасанда үгэжэ, номшо лама болгохо хүсэлтэйнэ эли байна. Энэ һайн.

- Энэ наһандаа урагшатай ябахын тула оролдосо хэрэгтэй.

- Теэд ямар тиимэ оролдосо?

Энэл гүб даа... Хүн бүхэн юунэй түлөө энэ түбидэ түрэнһөө балшар баһаһаа ухаалдижа ябаха ёһотой. Эндэ эхэ, эсэгын һургаал сэгнэшгүй. Эхэ, эсэгэ- амиды бурхад гэжэ манай буряадууд хэлэдэг гэшэ.

- Тиимэл бэд даа. Бурхан нэгэн, хүзэг мүргэл олон гэдэгнай энэл бэшэ юм гү даа...

- ... хүзэг мүргэл олон гэнэ гүш? Дэншье тиимэхэн бэшэл ааб даа, - гэбэ Сандан лама.

- Мухар хүзэгтэн гэжэшье байха. Тэдэл хамагые худхуулжа хаяха. Улад зоной ухаа төөрүүлжэ. Тиимэшүүл дасан дугангууд тээшэ дугташаха... олоороо хүрэглэхэ, олзо зөөридэ обтохо.

- Хүн амитадай табисуур хамтаараа амидарха гэгдэһэн ааб даа. Энэ ёһо зайлашагүй...

- хүрэглэжэ һураһан амитадай заршамһаа зайлаха амархан бэшэл ааб даа. Малгайтай малнууд гэжэ үгэшье манда байха...-Танай зүб. Тиимэл юртэмсэдэ түрэнһэн хадаал тэсэбэри дүүрэн ябагданал ха юм даа... Хээээдэшье тэсэбэри дүүрэн ябахые шажан мүргэл захидаг, номнодог гэшэ ааб даа. Гэр дотор дуугай байдал оршобо. Эдэ хоёр өөһэд өөһэдын бодолдо эзэлэгдэнги, бэе бээ шарайшалан харанад. Иимэ үедэ бодото үнэн мүнэдэлдэг гэдэг ааб даа.

- Зай, хүлисэжэ хайрлагты намайе, - гэбэ профессор. - Танда үлүүсэ аһалдабал хаб. Хүн бүхэн тон өөрын һанаа бодолтой байха эрхэтэй ааб даа.

- Барагтай ааб даа... Орожо

ерһэнтнай һайн. Хүнүүд һанаа бодолоо сэдхэлэй гүнһөө хоорондоо хубаалдажа ябаха зэргэтэй.

- Дэн үлүүсэ өөрынхией хүнүүдтэ идхэгшад ехэл хашартай ааб даа. Тиимэ бээ?

- Танай зүб. Тэрэниие ойлгохоёо болидогнай ехэл харамтай юм даа. Шакьямуни Будда иигэжэл захидаг байһан гэшэ.

-Энэниие ойлгохоёо болижо, хоорондоо хөморол хохидолой эхин заха болоно.Теэд суг хамта байжа заншаһан хүнүүд ори гансаараа байжа шадахагүй. Тиигээд лэ... Юрэдөөл, тиимэ даа.

- Дайдын амитадшье хүрэг боложо ажамидардаг ааб даа... Хүн амитадшье энээнһээ холо ошоогүйбди.

- «Малгайтай малнууд» гэгдэһэн даа. Энээнһээ холо ошоогүйшүүл харагдадаг ааб даа. Хайратай...

- «Эхэ зургааан зүйл хамаг амитан хайратай»... Агуухэ нигүүлэсхы... Гуманизм...

- Хөөрэлдөөмнай хайшаа хадуршаба даа. Ши дэншье миин хүн бэшэл хаш. Зай, иигээд бидэ хоерой харилсаан хүрэг даа.

- Намтай харилсаһандатнай баясанаб. Ухаандатнай бүрилдэгшэ дууһан бодото бэлжэ, номой ёһоор мүнэдэлхэн болтогой. Аминь...

- Болтогой, болтогой... Энэ уулзаһамнай саагуур удхатай байһан байгаал бээ. Зай, хойто хүлдөө хориггүй, хүн зондоо аша туһатай ябаарайш даа, хэрээһэ зүүһэн хүнүүдэй ури. Баяртай. Орошо хүн хүл дээрээ бодоод, дуугай зогсобо.

- Хөөрэлдэхэ гэжэ һанаа һэм, теэд...

Нилээд удаан дуугай байдал орошобо.

- Зай, юун байгаа юм даа... Алаха малай шуһын абадаг гэдэг гэшэ.

- Ойлгосотой... Хүлисэгты, бэшэ хэлэхэ юумэн намда үгы. һанаһан, сэдхэхэнтнай номой ёһоор бүтэхэн болтогой...

- Зай, һайн яба. һанаһан, сэдхэхэнтнай мүн лэ урагшатай байгуужан. Баяртай... Улад зондоо зоригоо зорюулаарай, бурхантай, буянтай ябаарай...

- һайнта даа... Тантай уулзаһанаа огто мартахагүйб. Үнэнтэ хүзэгшэ хүнтэй золгоһондоо баясабаб. Доро дохиноб. Иимэ санаартантай тэрэл буридэ уулзагдажа байдаггүй. Орогшо хүн доро дохёод, үүдэн тээшэ гэдэргэ шархааба. Орой болоһон саг. Одо мүшэд тэнгэрийн хаяада бии боложо, энэ түбиие шэртэн, аниб-ониб гэлдэжэ, гансал тэдэндэ өөһэдтэн ойлгосотой зугаа дэлгэнэ янзатай. Хэн мэргэн тэдэнэй хөөрэлдөө хүнүүдэй ухаанда хүргэхэб? Хожомой нэгэ сагта эрдэмтэ бэлигтэн тайлбарилжа, мүнөөдөө саадын нюуса удхыень тодо ойлгуулдаг болохо бээ даа. Хоорондоо үгээ хүсэд ойлголсожо бирадаггүй зоной ухаан үшөөл хүлэр, хүсэ шадалыншье тэрээнэйнгээ зэргэ ахирхан.

Ай, бурхан тэнгери, нүгэл, буян гүйсэд ойлгохогүй үринэрөө үршөөжэ хайрла! Гэгээн ухаанда тэдэнэй хүрэтэрнь үшөөл холохон. Энэ галабай эрьехэ сагаар Шамбалын орондо мүнэдэлхэ үедэнь үльгэр домог мэтэ гэгээн ухаан эдэндэ бии болохо бээ даа. Хэды холын үе саг бэ! Тиимэ даа, һүүдэрнын бөөһөнэ урид бии болошохо гэжэ одоо яахаб...

УХААН УРДА ГҮ, АЛИ МЭДЭРЭЛ?

«Дурлаһан баха далай харайха»
Оньһон үгэ.

Үглөөнэй уншалгын дүүрэхэ хирээ-нээр шэрээтэ лама Сандан ламхай тээшэ нүдөө хюрылгаба:

- Сандан ламхай, гэртээ ябашангүй

Сандан-лама Цыденов (зүүн гарһаа) - шаби. XIII ДЖА-ЯГ Ринпоче - багшань

мантаяа хэдыхэн соо һуулсыта. Хөөрэлдэхэ, зүбшэхэ юумэн бии. Бидэндэ дураа гутаһан мэтэ юундэ манһаа зайсахые оролдодог гэшэбта.

- Дэншье тиимэхэн бэшэл ааб даа... Самади бисалгал дээрэ һуудаг болонхойб. Тэрэмнай тиимэ амархан юумэн бэшэ.

- Бидэ һаалта болонол гэшэ аабзабди даа, - гэжэ хэншьеб эн-гүүрхэбэ.

- Тиимэ даа... Сан хэнгэрэг саашаа, сай мяхан наашаа...

- Тамнай Халхын дасанда ошожо, сангасба болохые һэдэһэн гэшэ ха юмта даа.

- Тэндэ эрдэм мэдэсээ гүнзэгүрүүлхын тула ябагдаа юм даа. Богдо гэгэнтэй бараалхаха золдошье хүртэгдөө...

- Зай даа, тиихэдэ эдэ мухар тархитантай суг һуухатнай таарахагүй сээртэй болонхой юм бы даа...

- Энгэртээ хэрээһэ зүүһэн тэрэ хүнтэй яагаа үни бараалхаба гэшэ һэмта?

- Ябаһан хүн ябаал гүб даа. Уу-жам дэлгэр Орос гүрэнэй эрхэтэд байһанаа мартажа огто болохогүй. Тэрэтнай өөрын тусхай эрдэмтэй хүн.

- Тархийнгаа хазайһан тээшэ тэнгэрлэһэн нэгэн лэ ааб даа. Тиимэшүүл зольбо нохойнуудтал олошороо. Хаан түрэдэ харша амитад толгойгоо үргэжэ, хүн зоной ухаа төөрүүлхэн бүрил дортожо байнхай гэлсэгшэ.

- Юуд гэнэб даа... элдэб эсын нэрэтэйшүүл бии болонхойл ха. Хоорондоо арсалдаа үүсхэжэ, сэсэ һунаажэ, зоной ухаа төөрүүлнэд ха. Сансарын хүрдэ хайшаа шэглэлтэй эрьелдэнэб гэжэ арсалданад ха.

- Хүлгөөтэй үе сагта хатуу шанга сахюусадтаа зальбарха шухала. Ямандагын бүтээл эндэ шухалын шухала, - гэжэ, Сандан лама үүдэн тээшэ шэглэбэ.

Ламанар өөһэд өөһэдынгөө бодолдо эзэлэгдэнги дуугай һуубад. Сандан лама үгэ дуугүй үүдэн тээшэ ябаба.

-Ямандагын бүтээл тиимэ амархан бэшэл ааб даа. Тэрэмнай тусхай шанга сахюусан.

Гэр тээшэ гэшхэлжэ ябаһадаа, Сандан лама хамар дороо гүбэрнэ:

- Ухаан урда гү, али хүнэй мэдэрэл гү? Алинайнь уридшалхан үшөө хэлсээтэйхэн бээ. Тэрэ ород ухаан мэдэрэлээ тэнсэлдүүлэнхэйб гэжэ һанажа ябанал ха. Хай даа... Булта хүнүүд тиимэ гэшэл һаа, бурхантай үринэрбди гэхэн буруу бэшэл һэн ха. Хамаг хөморон эндэһээл үндэһэтэй гэшэл ааб даа.

Михаил БАТОИН.

“ЁОХОРДООН”

Ханаанда ороогүй, юрэ бусын ёохордоон тухай эндэ хэлэгдэхэ байна. Энэ ёохор «холо бэшэ хормойдо, хадада бэшэ хаяада» - Улаан-Үдын центртэ хата-рагдана. Энэ ёохорые хэд хатарна гэжэ ханаха байнат? «Хүнүүд, залуушуул лэ ааб даа» гэхэ байхат. Тэрэмнай тиимэ бэшэ бшуу...

Улаан-Үдэ городой үйл-сэнүүдтэ, ажалшадай эгээн олоороо ябадаг газарнуудта гоё- гоё, томо- томо электро-часынууд табигданхай, электрын гэрэлээр толоржо, арбан табанай нара шэнги малайлдажа, «Ажалһаа гээгдэлэйт, наашаа харагты!»; «Киноһоо гээгдэлэйт, нам руу шагаатгы!» гэжэ байһан шэнги гоёор яларан харагдадаг. Тээд үнэн дээрээ тэдэ часынуудта олон мянган ажалшад мэхэлэгдэнэ. Юуб гэхэдэ, тэдэ гоё часынууд ондо ондоогоор, туд бүридөө өөрынхээрээ, үнгэржэ ерэхэдээ, нэгэ часы аад, хоёр тээгээ хоёр ондоогоор ябана. Тэдээниие хэншые шалгана, тааруулнагүй. Тэдээниие та-бюулашад мүнөө хажуугаарнь гарахадаа, «намһаа саагуур, наранһаа наагуур» гэжэ хамар доро гүнгэнэлдэн, буруу хараад үнгэршэнэ гээшэ ха.

Часынуудта мэхэлэгдэжэ, су-халаа хүрэнэн, дураа гутаһан ажалшадһаа манай «Сатирын буланда» гомдолнууд олоороо ороно. Тиимэһээ эндэ һаяхан шалгалта хэгдээ. Үдэрэй эгсэ 12 часта нэгэ доро шалгахата, Үдын хүүргын тэндэхи часы нэгэ тээгээ 1 час 49 минутые, нүгөө тээгээ 1 час 32 минутые, Горсо-ведэй дэргэдэхи - 7 ч. 21 м. - 7 ч. 10 м., гүрэнэй филармонийн дэргэдэхи - 1 ч. 04 м. - 11 ч. 30 м., сберкассын тэндэхи - 3 ч. 9 м. - 3 ч. 12 м., Госбанкын хажу-удахи - 3 ч. 55 м. - 2 ч. 30 м., «Прогрессэй» дэргэдэхи - 8 ч. 43 минутые заагаад, бултадаа зог-сошонхой, буха ехэ ёохор татажа байлай. Горсоведэй тэндэхинь мохитоогүй ханханадаг бүдүүн хоолойгоороо ёохорлоошодой дунда илгаржа байгаа һэн. Энэ ёохордоонһоо горсоведэйхид залхуураа үды гээшэ ха.

Нэгэдэхи часы:

- Хара мэхэшэн гүүлнэлби. Хараал шэрээл дууланалби. Хэрэгтэй юумэ хаам

заһыта, Үгы юумэ хаам хаяыта! Үхэр һайбан жороолоо һайбанхайдаа һайбарлаан яас!

Хоёрдохи часы:

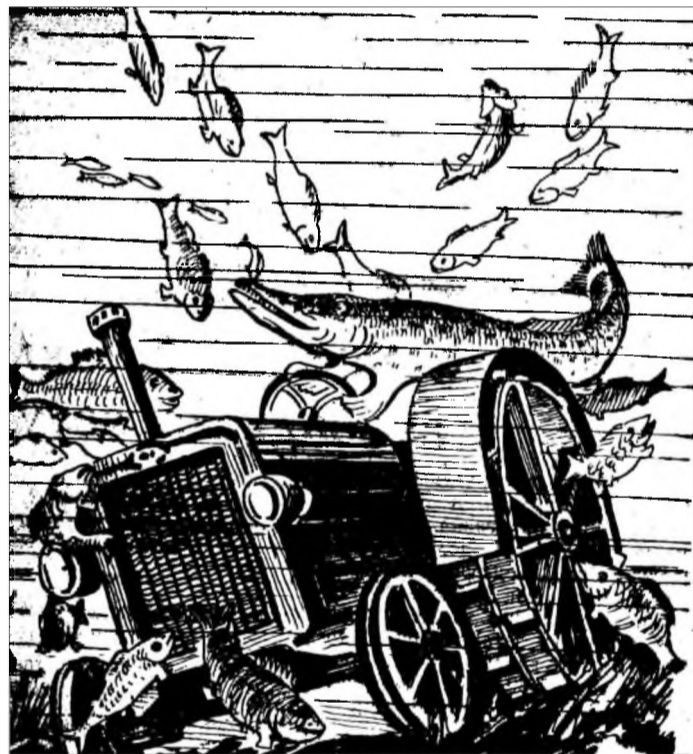
- Зоной наадан болонолби, Зобохыса зобонолби. Хэрэгтэй юумэ хаам заһыта, Үгы юумэ хаам хаяыта! Үхэр һайбан жороолоо, һайбанхайдаа һайбарлаан яас!

Ф.БАЛДАЕВ
зураба,
Ш.НИМБУЕВ
бэшэбэ.

Совет уеын сатирын булан

СУРХАЙН БАЯР

Баргажанай аймагай Күйтунска МТС (директорынь нүхэр Лисицкий, ахамад инженерын нүхэр Анисимов) ба-рилгын материал зөөхыень, малай тэжээл хэршэдэг машинануудые хүдэлгэхынь тулада «Универсал» маркын нэгэ тракторые Уланай сомоной Сталинай нэрэмжэтэ колхоздо эльгээһэн байгаа.

Тэрэ тракторай ноябриин эхээр мультэн дээгүүр модо шэрэжэ яба-тарнь, мультэниинь сүмэржэ, Бүхэтэр гэжэ голой оёор руу унашоо һэн. Тэрээнһээ хойшо тракторые уһанһаа гаргаха эзэн олдохоёо болишоо. МТС-эй ба колхозой хүтэлбэрлэгшэд бэе бээ эзмэлэлсэхэһээ ондоо юушые хэнэгүй. Ажал ехээр хохидожо байна.

Орхигдоһон трактор мүнөө Бүхэтэрэй сурхайн бүрин мэдэлдэ ороод байна.

О.РАДНАЕВ, манай корр.

АЛГАНА:

Манай замые хаажа, Мантайгаашамнай юун гээшэб?

СУРХАЙ:

Бирагүйхэн эзэдэй Бидэндэ эльгээһэн бэлэг ха.

АЛГАНА:

Энэ бэлэгэйнь түлөө Эзэн тэрэ директортэ

Шэнэ жэлэй баярые Шамдууханаар эльгээе.

СУРХАЙ:

Тэрэ ехэ зүбтэй. Түргэн гэгшээр ябуулая, Бэлэг үгэһэнөө ханаа хаа, Бидэнэртэ гомдожо болохо бшуу.

Ф.БАЛДАЕВАЙ зураг,
Б.ГЫЛЫКОВЭЙ шүлэг.

ГААДАДЫН ШОГ

- Үлөө болоһон һүүлшымни шүдэнүүдшые хүдэлшөөл даа!

(“Крокодил” журналһаа абтаба).

“ХҮХЭ ХҮЛЭГЭЙ” БУЛДЯАНДА...

Цырен-Доржи Базаровай нэрин гэхэдэ, үбэлэй нулахан наран баруун сонхоорнь шагаахадажа байба. «Мүнөөхи үсэгдэдэр үдэшэнэйхидэл миин билтаржа, дэлбэржэ, дүтэ хүрэнэн юумые бута биза татахаар хүсэ шадалниш намаяа орхёод, арилшоо гээшэ гү?» - гэжэ Цырен-Доржи бодохотойгоо сасуу үндыжэ, хоёр гурба ехээр эбһээлээд, сүүхатай уһандал сэлхэлзэжэ байһан мэнтыжэ манашарһан тархидаа буулгадаад, дахал хүнжэл руугаа бухашана. Энэ үедэ өөртөнх даалгадаһан харюулсагата ажал хүдэлмэри тухай, дулаан байрагүй олон мал тухай һанал бодол тэрэнэй манарһан толгойдо оройдоошые ороногүй.

Харин ямар аргаар толгойгоо заһахаб, хайшан гэжэ хахадые диилэхэ тоолууртай болохоб гэжэ бодолго тархи соогоо тэрэ бисалгажа, хүбэнтэй хүнжэл соогоо хүльбэржэ хэбтэбэ.

Эгээл энэ үедэ үүдэн нээгдээд, газарһаа нэгэ монсолзоһон залуу бэри орожо ерэхэдэ, мүнөөхи алдартар архинша Цырен-Доржын һамган байба.

- Ши бодохоор болоол хаш. Наран үдэшэ тээшэ тонгойбо. Ажал хүдэлмэрээ архи тамхяар андалдаа юм гүш? - гэжэ зэргын олон табан энгүүтэй үгэ ярижа, һамганиинь үбгэнөө гэмнэхэ хэбэртэй болобо. Иимэ хараал ходо дуулажа хүдэржэшэһэн, эшэхэ гайхаха болишоһон хүйхэр Цырен-Доржи

һамгажаалайнгаа номнолые ухаандаашые оруулнагүй хэбэртэй.

Нээрээшые Цырен-Доржи архида жолоогүй ульгам болонхой. Ходол хатуу хараар зориг ороод, «хүхэ хүлэгэй» бул-дяанда нэгсэрүүлжэ ябаха дуратай юм.

Гэртээшые, айлааршые архидахань, һогтуу галзуу ябахань үшөө багадаад, олон хүн зоной үймэнэн, сугларһан газараар ябажа, хэлээ бүлюүдэхэ, «тур-шалдаад абаха» дуратай тэрэ болонхой.

Базаровай талаан буруулжа, тархьяа зохид соонь заһаха гэхэдэнь, тоолуур дутажа, арба-табые бэдэрхэ гэжэ зайжа ябаһаар, артелиингэе контородо ор-шобо. Тушаан болоходоо, тэрэ үедэнь коммунистнуудай партийна һуралсалай

хэшээл боложо байба. Базаров тэрэ кружогто һуралсаха гэжэ бэшүүлһэн юм.

Цырен-Доржи нэгэ хэды соо зог та-тажа, үүдэндэ зогсоод, тэмтэржэ бай-тараа: «Зүүнэй һүбөөр гарама шуран аад, хурдан ухаатай «дипломат» гүүлдэг хэмнайб», - гэжэ ханаандаа оруулхатай-гаа сасуу кружогой занятида байлсаад халаха юм байна гэжэ шийдээд орхибо.

Хөөрэлдөөндэ нэгэ хэды комму-нистнууд үгэ хэлэбэ. «Дипломатшые» хөөрэлдөөндэ хабаадалсаха гэжэ ехээн оролдолго гаргаба. Үгэ хэлэһэн нүхэр Глазуновһоо «Диалектическэ матери-ализм гэжэ мэдэхэ гүш, юун гээшэб?» гэжэ мэтэ үзэжэ байһан темэдэ хабаагүй, амандаа ороһон үгэнүүдые ээдэлдэшэһэн хэлээр тэрэ нуража, юумэ мэдэхэ хүн хэбэртэй болохые оролдобо. Зүрхэтэй, зоригтойгоо харуулхын тула үгэ хэлэхэ гэжэ хоёр-гурба дахин нэдэбэшье һаань, тэрээнэй архида мэнэржэ зантайшаһан толгойдонь үгүүлэл боложо холбогдохо үгэ олдобогүй.

Кружогой хүтэлбэрлэгшын хөөрэлдөө хэхэдэ, Цырен-Доржи юумэ ойлгохо, уха-андаа хадужа абаха аргагүй байба.

Сээжэ соогоо багтажа ядажа байһан зүрхээе бариха ядахадаа, «дипло-маднай» бодоодшые үзэбэ, һуугаадшые үзэбэ, гартаа ороһон юумые эбэртэлээд-шые үзэбэ, гайхахадаа, үһэй тээшэ хара-адшые туршаба. Теэд эдэ аашануудынь Цырен-Доржидо түһалбагүй.

Кружогто һуралсагшад тэрэнэй элдэ-бээр аашалхые хаража энеэлдэһээр, бэе бээ түлхилсэһөөр, хэшээлээ үнгэргэбэ шахуу.

Зэдын аймагай «Коммунизм» колхо-зой партийна эхин организаци, тэрэнэй секретарь нүхэр Цыренов коммунистын иимэ жэгшүүритэй муухайгаар аашал-хые обёороогүйшэ болоод, хажуугаарнь ходо гарана. Барилгын бригадын брига-дир Базаров партийна һуралсалайнгаа хэшээлдэшье, ажал хүдэлмэридөөшые архи баринхай, аягтай аашатай, сабидар эзэрдэ болонхой ябажа байдаг. Юрэдөө «дэгэл захатай, хүн толгойтой» гэжэ арад зомнай хэлсэдэг. Хэмһээ хэтэрһэн Базаровые нилээдгүй татад гэхээр бо-лоол даа.

ЗУГААЛАЙН Д.

Россиин үндэһэн арадуудай уран зохёол

Алитет НЕМТУШКИН

ДООДО ЗАМБИДА ОРОХО ЗАМ

(Үргэлжлэл. Эхинийн урдахи дугаарнуудта).

Мефодькодо өөрын мүнгэн гэжэ наһан үеэрээ байгаагүй юм.

Үүдэн нээгдээд, хэрэлсээгүй хахинуур гэшүүр дээрэ хүрхээр сүүмхэнүүдтэй хоёр эхэнэр бии болобо. Эдэнэр яаража, иимэ эртэ магазинда юундэ ерээб гэжэ мэдэжэ таажа ядаха юумэн үгы. Ханги набта хүрешэһэн урша-нарша хубсаһаниинь, үнгэ шарайгаа хубиршаһан нюурнуудын эдэ хэд, юуд гэшэб гэжэ сэхэ хэлээд үгэжэ байна.

Пронька эрьелдэжэ байжа, үйлсэ шэнжэлэн хараад, холохоно харагдажа байһан хүүргэ тээшэ ула мүрөө залаба. Хуушан үхээри хүүр соогуур нарийхан зүргэ харгы "Чалбан-Хунахан" гэжэ архиншадай найдал харюулдаг үшөө нэгэ магазинда абаашадаг. Тосхоной заханда, ойн хажуудахана байдаг "Берёзка" ууха дуратайшуудта тон тааруу зохид газарта юм. Найманай ондоо дэлгүүрүүдтэ элдэб янзын яла янха ашагдаһанай, хараал зэмэ тохогдоһоной үүлээр архиин зүйлнүүдые худалдаха дүримүүдые һанажа эхилдэг. Харин "Чалбанда" ямаршые дүрим гурим байдаггүй: үглөөнэй найман сагта үүдэниинь дэлигдэбэл, хэрэг дүүрээ - хайратад, абагты, уугты дуратай ундаа.

Магазинай углуу тойроод ошоходо, багахан зурууд ой соо эрэшүүл архиин хайрсагуудаар "кафе" түхээрэнхэй. Тээ саанахана, үхээриин дунда, "амаралтын парк" соо - "ресторан". Хара үглөөгүүрнээ эхилшэдэг! Хэниинь ябанаб, хэниинь ерэнэб - ойлгохогүйш. Бургаһа мододой узуураар зариманиинь амаараа гаратараа эдээд, хүдэлхышье шэнээгүй юумэд ногоо ургашаһан булашанууд дээрэшые гарашоод, хүнэй ой ухаанда ороогүй абянуудые дээгүүр, доогуураа гаргажа, нюна үһандаа зууралдашоод, хүнэй харахаар бэшэ гэрхэдэнэтэй айбала шэнги юумэд хэбтэжэ. Тэдээнэй нюур, ама хамар дээгүүр томо, жэжэ илаһад, шоргоолзод, үшөөшые юуд бэ даа хүрөөрөө ябуултажа байдаг.

Заримдаа элдэб бүлэгүүд нэгдэдэг, хүхилгэниинь хамтын болошодог. Галзууршаһан ногтуушуулай хашхаралдаан, элдэб янзаар дуулалдаан энэ багахан ой суурятуулжа эхилдэг. Архин халуутай эрэшүүл тэбэрилдэжэ, таалалдажа, үбсүүгээ нюдаргадалдан, энэ наһандаа эбтэй, үнэн сэхэ байхаар тангариглажыше харагдаха. Тиигэбэшье гэнтэл самсаа адха соогоо бажуун, удара таһа таталдажа, энгэр энгэрһээ угзаралдашаха...

Элүүр хүнүүд энээхэн ой холохонуур тойрожо гарахые оролдодог. Пронька зүб лэ ерээ. Нүхэдын "ресторан" соо шууялдажа һууба. Толя гараараа занган, юушыеб даа хөөрэнэ хэбэртэй. Энэнь тэрээнэй нилээн халамгайе гэршэлнэ. Афанас, Рашид, Валерка Богото, танигдаагүй ондоо хүбүүн харагдана. Борька Пустов үгы, Нидымһээ ерээгүй хаш. Тэндэ уран найханай самодяельностиин харалга бэлдэнэ. Харин Василеиэ фрау Эрна "гэрэй хаалтада" баряа бээ даа.

Пронькые тэрэ дороол обёорбод, эндэ тэндэнэе хүхюун абянууд гарашаба:

- Оо, шил дутаад байгаааш!
- Манай полкдо нэмэлтэ ерээб!
Пронька хүхишэбэ. Тэрэ һүүлэй үедэ нүхэд үгы байжа шадахаа болинхой шахуу. Тэдээнэйнгээ үгыда һониггүй аад, уитай. Толя Вотулууд зорюулагдаһан шүлэг сээжээр хэлэбэ. Үнидэ Толин Агатада хүдэлжэ байхада, газетын нэгэ ором дүримгүй корреспондент эдэ мурнуудые зохёожорхиһон юм:
Таанар найнаар хүдэлөөта,

Тиигэжэ мэдээсэл батална.

Нүхэр Вотулу, танда
Нэгэ шэлтэйхэн ундан!

Компани шангаар аад, дүрьсэ энэ хуушанай шогто энеэлдэбэ. Танигдаагүй хүбүүнэй гар адхажа байхадаа, Пронька өөрыгөө нэрлэбэ.

- Нэрээ хэлээшыегүй һааш, хамаагүй байгаа, бэрхэ уран зураашаа бүхы эвенкнүүд мэдэнэ! - гэжэ Толя хэлэбэ. - Энэшни комсомол-залуушуулай бригадын эгээн бэрхэ орошон Дмитрий Елдогир! Тэрэ үнөөхи оро үсхэбэрилгын профессорэй хүбүүн. Эсэгыень мэдэнэ бээш?

- Роман Николаевичай гү?

- Харана?! - Валерка Богото Димкые хадхаад абаба. - Шинишые эсэгэ суутай хүн лэ!..

Пронька мүнөөдэр хэниие эльбэхэ, дальбахыбиди гэжэ абаһаар ойлгобо. Димка лаб баян. Гайхалтай, Валерка энэниие хаанаһаа ургалбаб? Тээдыше иимэ ажал тэрээндэш тиимэ ороо юумэн бэшэ, нохойн наадан. Түрэхэ гарахаһаа үхибүүн шэнги хонгор зантай нютагаархинаа, ангуушадые, орошодые убайгүйгөөр гам хайрагүй доло наадагаараа суутай. Тэрэ түрэнэн эсэгээшые, Богото үбгэниие, хайрладаггүй. Интернат Валеркын зүрхэ сэдхэл сооһоо бүхы найхан һанал бодол, нэшхэлые гаргажа хаяа. Эсэгэдэ, ойрохи хамаатадтаа түрэл гаралай ямаршые мэдэрэл үгы.

- Хайшан гэхэбши теэд, түрэлхидэйнгөө амиды байһаар байтар, үншэн хэнзээр өөдөө болоо ха юмбид, - гэжэ хэлэдэг, - би нэгэл юумэ үнэн зүб гэжэ ойлгодогби: наһаараа уужа, тийхын тула мүнгэ оложо шадаха хэрэгтэй.

- Ээ, нүхэр! - гэжэ факториһоо ерэнэн хуниие харажархибал, холоһоо ооглодог. - Ши хаанаһаабши? Муруктаһаа гү? Үгы, би тэндэш ошоо нэмбил, юундэ шамайе һананагүйбиди? Минии фамили Богото, Валерий Богото - дуулаһаншые байжа болоош. Харана бээш? Намайе бүхы эвенкнүүд мэдэхэ. Бидэ булта факторинуудта концертээр ябаалди. Нүхэр, тархимни хахархаа байналди. Хайшан гээд заһажархихамнайб? Юумэ үгыб гэжэ гү? Зай, бэе-нүхэр, бү хөөрэл даа. Эгээн баян совхозой эрхим ангуушан округой центртэ соорхой хармаантай ерээ гэжэ наһан заяандаашые үнэншэхгүйбиди! Зай, бү харамна. Оротон хээзэдэшье нэгэшые сагаан үгэхэгүй харуу хүнүүд бэшэ гэжэ би найн мэдэжэ байнаб. Манай тэндэ, Уаамида һүүлшынгээ самсашые тайлаад үгэжэрхихэл, - тэрэ ангуушанай тохонгоһоо дүнгөөд, мэхэтэй нялуун хоолойгоор үргэлжэлүүлбэ. - Бэе, нэгэ сэндэгэр суухатайхание хоюуландаа абажархия. Намдаш энэ нэгэ хэды зэд байна, тиигээд минингээ ажалай газарта ошоод даражархия. Тэндэш хэншые байхагүй. Нээрээ, ши минии ангуушад тухай шэнэ дууемни шагнаа һэн гүш? Дуратай һааш, шинии захилаар дуулаад үгэһүү. Би шамда шэнэ дуу үритэйб гэлсэе.

Хэнэйшые сэдхэл зүрхэ руу орожо, хэдышые болог мүнгэ гаргуулжал һаладаг. Энэ үшөөл залуухан Димкые үгэдөө оруулхань юуншые бэшэ, дуратайгаар үһанай эрьюулгэ руу хүрэнэн юумэдэл башатай мэхэтэй үгэнүүдтэнь ороо бээе.

- Димын бригада нэгдэхи һуурида гараа, харин өөрыень түлөөһегүй пүтэвкоор амархыень дулаан газар эльгэжэ байна, - гэжэ Валерка орошониие танилсуулба.

- Бай, бай, Богото, - гээд Пронька тэрэниие абяагүй болгобо. - Роман Николаевич ондоогоор хэлэхэ һэн. Тэрэ иигэжэ хэлэхэ байгаа: минии хүбүүн наранай үбэлжэдэг, ходоодо дулаан байдаг газарай нүгөө талада ошохонь.

- Соо хэлэбэш! Үбгэд гээшэш ёһотой поздүүд. Тэдэш гоёор хэлэжэ шададаг, харин бидэ, дальбагар үрмэдэнэд, түрэлхи хэлээ мартажа байнабди, - гэжэ Толя дуугарба.

- Болоо, хэлэ амаа бү дэлгэе. Хэрэгэе бүтээе, хоолоймни хаташаба! - гэжэ Рашид хоолойгоо шангадхаба.

- О-һоо! Иимэл һэнши! - гараа эльбэсэгээн байжа, Афанас энеэсгээбэ. - Би бултанһаатнай аха хадаа хүтэлбэри өөр дээрээ даажа абаһаб. Дима, хэжэрхилши!..

Залуу орошон эдэ үгэнүүдые хүлеэжэ байһандал, түргэхэн "огнетушитель" гартаа абажа, самсаалтай шэл стаканаар халима хэжэрхибэ.

- Прокотий Ильич, шамда ялынхи!

- "Марганцовка" гү?

- Иимэ халуунда "эрэ хүнэй баярһаа" табхай дээрээ тогтохогүйбиди. Уужархи, хамаагүй.

- Холисолдуулаагүй һаа болохо юм һэн. Тугаарай хүртэд гээд ябанаб. Бурханай харалтаар, һүүлшынхи бэшэ боллог!

Пронька амяа тогтоон, хоолой руугаа аягаар дүүрэн архяа урадхуулжал орхибо. Мэнэ иигээд досоонь халуу орёод, байтараа бэень хүндэржэ эхилхэ. Хүхихэ баярлахашые юумэгүй.

- Манайхин лэ бээе, - гэжэ Афанас хүхибэ.

- Зай, хүйхэржөөнүүд, би таанарһаа аминшалхам. Яһан нааданхайнуудаа абаад, хүүхэлдэйнүүдыем үгэгты, - гэбэ Пронька.

- Юун? - гэлдээд бэшэниинь урдаһаань гэтэбэ.

- Эшэхэ нюургүй һуража байхат. Үсэгэлдэр гансаарыем хаяат. Нэгээ ороходоо, тээ тэрэ һубаг соо хэбтээб...

- Зай! Зоготы! - Афанас гараа үргэбэ. - Хэмнай хэнээ хаяаб гэжэ элирүүлэе. Мүнгэ бэдэржэ ошообди, һүүлдэнэ лаабхада ороод ерэхэдэмнай, шинии мур сараашые байгаагүй.

- Бидэш "хулганаашалаабди", - гэжэ Толя гэршэлбэ.

- Унаһан нэгээе хаяагүй гэнэн хэлсэмнай алим!

- Оройдоол табан минута ябажа ерээ һэлди...

- Нүхэд аа, хэлэ амаа хоһоор дэлгэхэ шашахаа болиё. Иимэ намжар гоёхон үдэрэй эхилжэ байн гэнэ нэгэшые тогтоогүй, угаалгаатай аяга шэнги сэбэрхэн юумэд байнабди, - гэжэ Рашид нюдэ амаа жуумалзуулба.

- Хайшань ороноуудаа яаруулхамнайб?

- Наршагануухай үшөө олохо хэрэгтэй!

Залуу орошон энеэбхилэн, арбан түхэригэй саарһа гаргаба.

- Ай даа, энэш ёһотойл манайхар даа, - гэжэ Рашид мөһотаба.

- Хүбүүд аа, Димэдэ самолёдой билет олохо- манай уялга, - гэжэ Валерка дуугарба.

- Зугаа бү гарга. Хабтайлгана ёпошохые болоо һаа, олохобди!

- Аха дүүнэр, - гэжэ Рашид хориголзобо, - шүдэн дээрээ табиха юумэхэн хэрэгтэй, тэрэгүй мэнэ халихабди. Зүгөөр намда, мусульманинда, гахайн мяха шэхэхэн нүгэл, - Димка тээшэ үрөөһэн нюдөөрөө эмнеэд абаба.

- Харыт энэниие, ямар хүрхэй тарин олдошобоб? - гээд Валерка тэрэниие түлхибэ. - Дима, энэниие ехээр бу шагналши, шэхэндэш хэрэгтэ хэрэггүй юумэнүүдые үлгэжэрхихэ.

Рашид милэрэн һууна. Энэ тэрээнэй үнинэй шог байгаа. Татаар гэхэ юумэн тэрээндэ нэрэ фамили хоёрын лэ юм. Эхэнь эндэхи эвенкэ, өөрөө интернадуудтал томо болоо.

- Заа гэж! - Афанас бултанаа тойруулан хараад, хургаараа заан тоолобо:

- Нэг, хоёр, гурба, дүрбэ, таба...

- Шандаган газашаа гүйжэ гараба, - гээд Рашид хүхюүгээр нэмэбэ.

- Табан аман... Заа, заа! Гурбан "суухатайда" хүрэхэ.

- Гүй! - гээд Дима үшөө нэгэ улаагшаниие наршагануулан гаргаба.

- Воо, харгаты, юрын оротоной сэдхэл! - гэжэ байжа Рашид орошониие дэмы талаар хүхээжэ магтан, анигад гээд абаба. - Иимэл найрай болошоһон хойно һүүлшынгээ үгэрсэ хэршэжэ хубаа. Тиимэ гү, Дима?

Залуу орошон аягүйрхэнэдэл абяа гарбагүй. Тэрэ шэнэ танилнуудһаан үшөөл гайхан байбашые, тэдээнэй һанаанда таарама аша туһатайгаа мэдэржэ, баяртай һууба. Факторидоо ошоод, мүнөөдэрэйнгөө ябадал тухай, хайшан гэжэ мүнгөө гам хайрагүй үриһэн тухайгаа хөөрөжэ, атаархуулан гайхуулжа тухай бодоно.

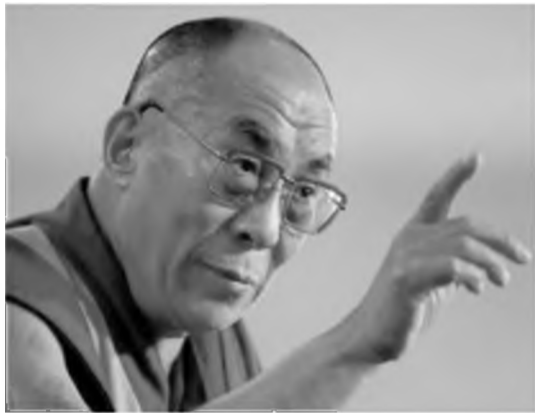
- Валерка, һамганшни шамайгаа ЛТП ябуулхань гэжэ юугээ хэлсэнэб, - гэжэ Пронька һонирхобо. - Тиигэжэ ябанхар, эндэхи наркологиодоо ороболшни дээрэ бэшэ аал?

- Хэн хэлэбэ? Үү, худалшад! Өһөдынь хэлэн гэжэ һалхинда һалбалзажа байһан үмхи бүдэй таһархайнууд шэнги аад, минии һамган бидэ хоёр тухай хэлэ амаа дэлгээжэл ябахат. Хүнды хоолойтон, шархи эжэлээ олохо... үү! Тэнэгүүд! Хэлыт даа, би хүхэ архиншан гүб? Бултанһаа ехээр ууна гүб? Тэнэгүүд! - Валерка сүхалдашаба. - Тон түрүүн наркологиодо намайе юундэ оруулжархеоб гэжэ хөөрэхэм гү? Тон гэнтэл, тон элүүрээр... Бурхан үзэг, толгойгоо һүхэ доро табиха үгэхэб! Гэртэмни милици ерэхэ бодхоо: ябая! Ябабабди. Концерт харуулхандаа үмдэдэг сэб сэбэрхэн костюмтайб, саб сагаан самсатайб, хүзүүндэмни галстук - хуул ёһо гуримараа - иимэ юумэн врачта ороболби даа. "Та хэндэ хэрэгтэйбта?" - гэбэ врач. "Танда, эмшэлүүлхыемни эльгээгээ", - гэнэб. Намайе хаража хаража: "Ёһотой алкоголигые хаража үзэһэн юм гүш? Уһан архиншадые бидэ хашаа харшын хаяа доогуур хэбтэхэдэнэ бодхоожо абадагбиди. Тэдэш шабар шорой болошонхой, хабдашанхай, һүүлшынгээ гутал, хубсаһа хаяжархиһан, поршоонхо шэнги муухай юумэд хэбтэдэг. Ши юун алкоголик гээшэбши? Ши бээе һула табяад, архида орожо ябаһан амитанши. Зүбынь хэлэбэл, - гээд саашань хэлэжэ дүүргэбэ, - бээе һула табихан архи балгаашан гээшэш". Врач бидэ хоёр энеэлдэбэбди. "Мүнөө, - гэбэ наркологиин эмшэн, - гансал телеграфна баһана архи уунагүй, юундэб гэхэдэ, аягануудын уруугаа харашанхай..."

Баяр ГОМБОЕВ
буряадшалба.

ДАЛАЙ ЛАМ ТУВА НАРЫГ АРХИНААС ГАРАХЫГ УРИАЛАВ

Шолбан Кара-оолд XIV Далай ламын илгээлтийг гардуулжээ. Кызыл хот дахь үндэсний музейд болсон уулзалтын үеэр Дээрхийн гэгээний илгээлтийг тэрээр өргөн барьсан байна.

«Согтууруулах ундааны хамаарлаас ангижрахыг хүссэн тува хүмүүс зорилгодоо хүрэх хүч, дэмжлэг олоосой гэж би залбирч байна. Архины золиос болчихоогүй байгаа бага залуу улсыг хайрлан хамгаалаасай» гэж Далай ламын илгээлтэд дурджээ. Женишбек Назаралиев өнгөрсөн 12 дугаар сард томиллоор ажиллаж ирээд Тувагийн ард иргэдэд хандан уриалга гаргаж өгөхийг Далай ламаас тусгайлан хүссэн нь ийнхүү ёсоор болжээ. Киргиз эмч өөрөө мөн буддын шашинтай хүн бөгөөд Тувагийн Засгийн газартай хамтран ажиллах гэрээтэй юм.

24 tsag.mn

“МАНСУУРАЛГҮЙ ОЮУН САНАА” хэмээх бүх дэлхийн нийгэмлэгийн ерөнхийлөгч, анагаах ухааны доктор, Киргизийн харьяат Женишбек Назаралиев Тувагийн тэргүүн

ОЛИМПИЙН АВАРГАД ГАР ХҮРСЭН УЛСЫН НАЧИН Б.ОДХҮҮД 4.6 ЖИЛИЙН ЯЛ ӨГЛӨӨ

ОЛИМПИЙН аваргад гар хүчр, танхайрсан гэх улсын начин Б.Одхүүг Хан-Уул дүүргийн шүүхэд шүүж, ял оноожээ. Түүнд жирийн дэглэмтэй хорих ангид 4.6 жилийн хорих ялыг анхан шаны шүүхээс оноосон байна.

Түүнийг шүүх хурал өнгөрсөн гуравдугаар сарын 27-нд болсон ч тун нууцхан болж өнгөрсөн бололтой.

Тэрээр өнгөрсөн оны арванхоёрдугаар сард Хан-Уул дүүргийн XVII хороонд байрлах “Garden” ресторанаар үйлчлүүлж байхдаа энэ хэргийг үйлдсэн байдаг.

Д.Ундрах /24tsag.mn/

ХӨХ ТОЛБОТОЙ ТӨРӨХИЙН УЧИР

Шинээр төрсөн хүүхдийн биен дээр байх хөх толбыг дэлхийн эрүүл мэндийн шинжлэх ухааны хэлэнд “Mongolian Blue Spot” гэж нэрлэсэн байдаг.

Хүүхэд төрсөн цагаас өгзөг болон биеийн аль нэг хэсэгт хөх өнгийн толбо байдаг бөгөөд энэ толбо нь 3-10 жилийн дотор арилж алга болдог. Үүнийг Монголчууд хөх толбо гэж нэрлэдэг. Энэхүү хөх толбо нь Монгол, Ази гаралтай хүүхдүүдэд элбэг тохиолддог бөгөөд эрдэмтдийн судалгаагаар ОХУ-ын Буриад, Тува, Халимагийн иргэд, Монгол Улсын иргэд, Хятад улс дахь өвөр монгол иргэд, Шинжан, Казакстан дахь Дөрвөн Ойрадын иргэд, Солонгос, Манж нутаг, Афганистан, Унгар зэрэг улсын зарим хүмүүст, Америкийн Индиануудад энэхүү хөх толбо байдаг гэнэ.

Хөх толбыг 3 ангилах ба жирийн хөх толбо нь голдуу өгзөг, нуруун дээр байдаг. Энэ нь ойролцоогоор 10 жилийн дотор арилдаг. Харин гүн хөх толбо нь гар орчим байж, залуу нас хүртэл арилахгүй байж болно. Бага зэргийн толбо нь бусад газар байрладаг бөгөөд хэдхэн жилийн дотор арилдаг байна. Үнэндээ энэхүү хөх толбо нь арилан алга болж байгаа бус бидний цусанд шингэж, бие махбодиор тарж эрч хүч, эр зориг, оюун ухааны эрчим хүч энерги болдог байна.

Барууны орнуудад хүүхэд төрөхөд “Mongolian Blue Spot” буюу хөх толбо бай-

вал төрсний гэрчилгээн дээр заавал тэмдэглүүлдэг гэнэ. Учир нь энэ нь ямарваа нэгэн өвчин, хорт зүйл биш гэдгийг баталж байгаа юм. Зарим хүмүүс мэдлэг дутмагаас болж эдгээр хүүхдүүдийн бие дээрх толбуудыг хүч хэрэглэсний үр дагавар гэж андуурч хуулийн байгууллагуудад шалгуулж байснаас үүдэн ийм арга хэм-

жээ авдаг болжээ. Тиймээс шинээр төрсөн хүүхэд хөх толботой байвал Монгол удмынх байна гэж хэлэх явдал Ази төдийгүй зүүн Европын Унгар, Болгар зэрэг улсуудад элбэг юм.

Европоос гаралтай цагаан арьстнуудын дунд 1-10% тохиолддогийг төв Азийн нүүдэлчдийн байлдан дагуулалттай холбон авч үздэг бөгөөд үүний нотолгоо нь төв Азиас гаралтай Унгарчуудын 22,6%-д хөх толбо байдаг дээр үндэслэгддэг байна. Бүр эртний Монголчуудын нуруу нь нилдээ хөх байсан ба үүнийгээ тэнгэрийн тамга, өөрсдийгөө тэнгэрийн үр сад гэж нэрлэдэг байсан гэдэг. Тэгвэл иогын ухаанд энергийн хүрд болох

7 чакра нь хүний нурууны дагуу байрладаг бөгөөд олон уулзвар буюу аарцагт кундали оршдог. Кундали нь идэвхитэй буюу хүчтэй бол нуруун дагуу аугаа дамжин өгсөж ертөнцийн хүч /дээд тэнгэр, энергийн эх/-тэй холбогддог тухай өгүүлсэн байдаг. Монголчуудын хөх толбо яг хондлой дээр байдаг байсан нь маш их сонирхол татаж байгаа юм. Магадгүй бид үнэхээр тэнгэрийн ард түмэн ч юм билүү. Сүүлийн үед дэлхийг шуугиулаад байгаа индиго хүүхдүүд хөх ауратай байдаг. Их зөнч нар тэнгэрээс Чингисийн хөх цэрэг бууж ирж даян дэлхийг амаржуулна хэмээн өгүүлсэн нь Монголын дахин хүчирхэгжилтийн үе ирэхийг зөгнөсөн байж мэдэх юм.

Монгол эмчийг ЮНЕСКО-д нэр дэвшүүлжээ

ЮНЕСКО болон дэлхийн алдарт “L’Oreal” корпорациас жил бүр шинжлэх ухааны салбарт судалгаа шинжилгээ хийж, амжилт гаргасан тив бүрээс гурав, нийт 15 залуу эрдэмтэн эмэгтэйд шагнал гардуулдаг уламжлалтай. Мөн шагналыг дагалдуулан “ЮНЕСКО-L’Oreal”-ын нэрэмжит 40 мянган ам.долларын тэтгэлэгт олгодог аж.

Энэ жил Монгол Улсаас Эх Хүүхдийн Эрүүл Мэндийн Үндэсний Төвийн судлаач, их эмч Д.Энхмаа “Жирэмсэн үеийн манас таталт” судалгааны ажлаар 2012 оны “ЮНЕСКО-L’Oreal” хэмээх нэр хүндтэй бөгөөд хариуцлагатай шагналын эзэн болжээ.

Уг хөтөлбөрийн шагнал гардуулах ёслол Францын нийслэл Парис хотноо өнгөрсөн гуравдугаар сарын 25-29-ний өдрүүдэд тус улсын түүхт сургу-

улиудын нэг болох Сорбонны их сургуульд зохион байгуулагдсан аж.

Мөн энэ үеэр Хүний их эмч Д.Энхмааг ЮНЕСКО-гийн Монголын Үндэсний Комиссийн зүгээс ЮНЕСКО-д нэр дэвшүүлсэн байна. Тухайн нэр хүндтэй шагналд нэр дэвшиж байгаа хүний талаарх нэр дэвшигчдийн суралцаж байсан үр дүн, хийж буй судалгааны ажлын цар хүрээ, цаашдын ирээдүй, эрдэм шинжилгээний ажлын тодорхойлолт гэх зэрэг олон үзүүлэлтээр олон улсын хэмжээнд шагналын эздийг шалгаруулдаг гэнэ.

Дашрамд дуулгахад, ирэх оны шагналд нэр дэвшүүлэх оролцогчдын материалыг ЮНЕСКО-гийн Монголын Үндэсний Комисс дээр тавдугаар сарын 30-ныг хүртэл хүлээн авах юм байна.

Б.БИЛЭГТ.

ПХЕНЬЯН ЯПОНЫ ХОТУУДАД ДОВТОЛХОД БЭЛЭН

Дайн эхэлбэл БНАСАУ-ын арми Японы том хотуудад цохилт өгнө гэж лхагва гаригт Хойд Солонгосын төв хэвлэл «Нодон синмун» сонин бичсэн байв. «Япон манай нутаг дэвсгэрээс маш ойрхон учир цохиолтоос гадуур байж чадахгүй» гэж тус сонин тэмдэглэжээ. «Нодон синмун» сонинд онцолсноор Хойд Солонгосын цэргийн дээд командлал Токио, Осака, Киото зэрэг томоохон суурин газруудад цуврал цохилт өгөхөд бэлэн байгаа гэнэ. «Дайн болбол Японы бүх нутаг дэвсгэр дайны талбар болно. Хойд Солонгосын арми Япон мөн Ази, Номхон далайн бусад орнууд дахь Америкийн цэргийн баазыг устгах чадвартай» гэж уг сонинд бичжээ.

Бэлтгэсэн Ш.МЯГМАР.

УЛААН БУРГААҺАНДАА СУБАРГА БОДХООЁ!

2013 оной мартын эхинэй үдэрнүүдэй нэгэндэ Сотниково байдга манайда хүлээгдээгүй айлшад бууба. Тэдэ хэд бэ гэбэл, минии бага наһанаймни нүхэр, Арадай Хуралда харюусалгатай ажал хэдэг байһанаа наһанайнгаа амаралтада гараһан Палан Жамсаранович Хоржиров, тэрэнэй нүхэр, багшын ажалай ветеран Светлана Ивановна Хоржирова-Суворова, мүн 79 наһатай Надежда Цыбиковна Лыгденова гэгшэд хэн.

Тэдэ манайда орожо ерэхэдээ, ехэ буянтай, хэрэгтэй ябаһан зон байшаба. Онсолходо, мүнөө үедэ улам дэлгэржэ байһан нютаг нютагай зоной нютагуудан хэргээн бодхоохо талаар ехэ эдэбхи гаргажа байһан - субарга бодхоохо тухай асуудал хэн.

Тиэхэдээ минии нагасатанай бүхы үгай тоонто нютагта - Дунда Худанай сомоной харьяата газар болохо Бургааһан гэжэ бишыхан хүндыдэ дун сагаан субарга бодхоохо наһалтай байгаа.

Бургааһан хадаа Иннокентьевка гэжэ ород дэрээбэнэй болон Үлзытэ тосхоной тэг дунда шахуу оршодог юм. Хэмжээгээрээ балай ехэшье бэшэ, эхин талаараа бургааһан шугыгаар болон үдхэн ойгоор бүрхөөгдэнхэй, адаг тээшээ талалиг болодог гэбэшье, тэг дундуураа нарихан аад, үгаа һүүдэрлиг шугы соогуур урдажа байһанаа Худанай талада хүржэ ерэхэдээ, гэнтэ үгы болошодог, үһаар яһала элбэг горхонтой, зунай сагта элбэгээр пэгшын ургадаг ногоон дэбисхэртэй

болон тойроод ангажа, хатажа байхадань, яһала үһалиг байдаг газартай нютаг юм.

Минии нагасатан тухай богинохоор дурдаха болоо хаа, урдань Иннокентьевкэнээ шанжа хойнонь оршодог Хүнды гэжэ нютагтай байһан юм. Нагаса эжымни тэрэ тоонто нютагаа үгаа гунигтайгаар дурдадаг хэн.

Харин Палантанаар ерэлсэһэн Надежда Цыбиковна хадаа Лыгден амбай гэжэ нютаг соогоо алдаршаһан лама хүнэй үри хадаһан байшаба. Лыгден амбай Бургааһанда ажаһуудаг Дондог үнзадай хүбүүн гэгдэжэ, тэрэнэй нэрэдэ ороһон хүн байшаба.

Иигэжэ эсэгынгээ, баһал ехэ ламын дурасхаалы мүнхэлжэ, нангин гэгээн субарга бодхоохо гэгээн ханаан Надежда Цыбиковна Лыгденовагай ухаанда горитой удхатайгаар ороо юм бээ. Харин Надежда Цыбиковнагай эсэгийн нэгэ хэдыхэн лэ алдартанангин хэрэгүүд тухайн дурдаг.

Онсолходо, Лыгден амбай хадаа 1963 оной мартын найманһаа

1967 оной октябриин гушан нэгэн болотор 108 маани хураһан байна. һүүлдэнь нэмэри маанинууды хуража, бүхы дээрээ 120 маани хураһан хүн болоно гээшэ. Энэмнай ёстой баатаршалга болоно. Тэрэ үедэ энэ хорюултай байгаа бшуу. Тиигэжэ хорюултай байгаашье хаань, таарамжгүй зонһоо ноужа, нөөжэ байгаад, тус хэрэгээ дүүргэжэ шадаһаниинь гансал гайхал түрүүлнэ. Энэ хэрэгтэнь туһалһан, өөрын гэр дотор маани хураһыень зүбшөөһэн Ширабай Цырмаада (Баяр эжы) доро дохихо хэрэгтэй болодоно. Юуб гэхэдэ, энэ хадаа бүхы зоной аша туһада зорюулагдаһан хэрэг болоно бшуу.

Иигээд байхадаа, тус субарга бодхоохын тулада нютагай хүн бүхэнэй оролдолго хэрэгтэй болоно. Тиигэжэ Бургааһан нютагта урданһаа хойшо ажаһууһан зоние тодорүүлжа, тэдэниие нэрлэхэ шухала болоно. Энэ хэрэгтэнь Палан Жамсарановичай 95-тай болоһон эжынь туһалжа аргатай байба. Тиэхэдээ наһатай хүнэй ханаан тодошье хаа, тэдэ зоние ямар хэлбэритэйгээр ухаандаа хадууһанһаань уламжалан, эндэ бэшэхэ баатай болонобди.

Гадна зарим улд тухай огто мартаһаншье байжа болохобди. Тиимэ зоной үри хадаһан бидэньерые хүлисэжэ, энэ гэгээн хэрэгтэ

хам хабаадалсан орохо аабза гэжэ найданабди.

Зай, Палан эжын хэлэхээр, дурдажа захалаа. Дондог үнзад, Еши амбай (Ким болон Роза), Дархан Цыдендоржо (Володя, Сократ, Цыренин), Дугарцыренэй Найданай Долгортон, Будаахантан (галзууд худатан), Балмаев Бардатан (Максар), Жамсаранай Ринчинтэн (Түдэб), Дамдин баабайтан (Шойжинима, Цыбик дунда ахай, Даша, Дагба гэхэ мэтэ), Аюртан, Будын Дашадоржотон, Найданай Дугарцырентэн, Бортоолой нагаса, Шагдар гүбша (Ринчинбал), Даржаа баабайтан (Дашибал), Ёлоосоон бага ахайтан (Базар, Бата).

Эндэ нэмэри болгон, юун гэмээр бэ гэхэдэ, Цыренэй Бодитон гэжэ минии нагасатан энэл хүндыдэ һуугаа юм. Тэдэней үбэлжөөниинь Бургааһанай хүндын талалиг болохо багта, набтаршаг хадын хоймрто, үдхэн ойн нэмэридэ, харин зуһаланиинь Бургааһанай Адагай үдхэн шугын урдахана Худанай гол руу хандан оршодог байгаа юм.

Эндэ гансал минии нагаса баабайтаниие, Дархан Цыдендоржотоние Палан эжы дурдаһан байна. Харин Цыренэй Бодитон үри хадаһан алдартайшье, мэдээжэшье зон. Ганса Чимитдоржо гэжэ ехэ хүбүүнэйн

уринэрые нэрлэхэдэ болоно. Эрдэмэй докторнууд Шираб-Жалсан, Намжал, эрдэмэй кандидат Дугар Чимитдоржиевууд, бусад табан хүүгэдын булта дээдэ һургуулигай юм. Ехэ басаган Дулын хүбүүн -

Дашидондок Ширапов баһал эрдэмэй доктор болоно. Харин саашанхи үеын хадаһанууд соошье олон докторнууд болоно, кандидатууд, мүн мэдээжэ уран зохиолшо бии даа...

Иигээд ябууды харыхада, Бургааһанһаа уг гарбалтай зон ехэ олон байха болоно. Тиимэхэе бага, ехэшье хаань, хандибаа барижа, энэ нангин хэрэгтэ хубитаяа бултадаа оруулаһан гэжэ уряалха шухала. Хандибаа оруулаха талаар иимэ хаягуудаар телефонудай дугаараар хонходожо болоно: 21-12-19, 8 950387978.

Тиигэжэ элинсэг хулинсагуудайнгаа мүнхэ дурасхаал хэргэжэ, тэдэней энэ һайхан дэлхэй дээрэ үйлэдэжэ ябаһан хэрэгүүды мүнхээрүүлхэ хэрэгтэ горитой түлхисэ болохо дун сагаан субарга Улаан Бургааһандаа байгуулаһан, нютагаа хэргээлгын нангин һүлдые газар дээрэнь мүндэлүүлэл!

Цыдып ЦЫРЕНДОРЖИЕВ,
уран зохиолшо,
сурбалжалагша.

ГВАРДЕЕЦ КНЯЖЕВАЙ ДАЙШАЛХЫ ХАРГЫ

Иннокентий Андреевич Княжев Яруунын Харха гэжэ тосхондо 1922 ондо ноябриин 30-да түрэнэн намтартай. Ажалша бэрхэ гэр бүлэдэ түрэнэн Андрей хүбүүн хамтын ажалай охин соо борьбоһоо һалаһаар, ажал хүдэлмэридэ тон эдэбхитэйгээр хабаадажа, залуушуулай дунда түрүүн ябадаг байгаа. 1941 ондо дайнай эхилээд, гурба һара үнгэрөөд байхада, Эсэгэ ороноо хамгаалжа зоригго мэдүүлжэ, нютагайнгаа хүбүүдээр хойно хойноһоо дахалдан, сэрэгтэ татагдаа хэн. Улаан-Үдын Дивизионно станцида сэрэгэй һүргүүли гаража байтарнь, ехэ яаралтайгаар 97-дохи стрелково дивизи байгуулагдаад, түмэр харгыгаар Москва хото эльгээгдэб. Түрэл Буряад оройнгоо хото Улаан-Үдээ хараашьегүй, Эхэ оройнгоо зүрхэн Москва хото харахамнай ха гэжэ нүхэдтээ үгээ андалдаха сагтаа энэ бодолоороо хубаалдажа, хэдэн үдэр, һүнийн хоногто Москва хүржэ ерээбд.

-Үглөөгүүр эртэ Москвагай станцида буулгагдаад, дайнай боложо байһан Москвагай шадар асарагдаа хэмди. Тойроод бомбын тэһэрэндэ газар эндэ тэндэ гүнзэги нүхэн болошонхой, түмэр харгын рельсэнүүд годийшонхой, вагонууд эндэ тэндэ шатажа, дүржэ байгаа. Шархатаһан зоние санитарнууд шэрэнэ. Хаана ерээ гэшэбибди гээд тайлбарилхаданмай, панфиловцевууд эрлэхэ зоригтойгоор баатарай үхлөөр унаһан байлдаанай газар гэжэ политрук ябууд дундаа ойлгуулба. Уданышьегүй бидэнэр дайнай зэрлиг байдалтай танилсажа эхилээ хэмди, - гээд Иннокентий Андреевич хөөрэнэ.

Мартагдашагүй Волоколамска шоссейн дэргэдэхи байлдаан тухай һайса бэшгэдэнэн юм. Харин энэ байлдаанда хабаадаха үйлэтэй байһан ветеран үнихэн дуугай һууһанай һүүлээр һанаагаа алдан, хөөрөөгөө үргэлжлүүлхэдээ, -дайсан дайнда үнинэй бэлдэнэн, һорилго гараһан байһаниинь эли хэн. Алуулһан дайсанай хажуугаарнь гарахадань, автомат буутай, хэдэн гранатай, бэшэ-бэшэ дайшалхы зүйлнүүд. Ябууд дундаа тэдэниинь абаад, хэрэглэдэг сагшые байгаа. Таба һүрэдэг винтовкын жада гаргаад, ехэшье тиимэ һургаал һорилго гараашье үгы хаа, бидэнэр дайнай гал

дүлэн соо урагшаа дабшаабди, эсэргүүл харюу үгөөбди. Энэ тэмсэмээр бэшэ байлдаан соо манай дивизион хатаһаа ехэниинь баатарай үхлөөр унаа. Энэ байлдаан соогуур дайсанай бомбоһоо контузи абаад, госпитальдо ороһон байнаб. Дүрбэ хоноод, үе мусынгөө бүтэн хада дахинаа байлдаанда ороод байгараа, хүлөө шархатуулаад, Владимир хотын госпитальдо хүлөө аргалуулааб. Бага дохолоншье хаа, дахин дайнай харгыда орожо, Белорусска фронтдо эльгээгдэб. Ганса зосооһни түрэнэн бодол юун бэ гэхэдэ, түрэнэн нютагтамнай амгалан байдал, дайн үгы байһаниинь ямар һайн бэ гэжэ досоогоо һанаагаа амаруулаашье хаа, ажал хүдэлмэридэ үлэнэн эхэнэрнүүд, үхибүүд һанагдаха, - гэжэ хөөрэнэ хэн.

Ветеран Иннокентий Андреевичэй дайшалхы харгы Смоленск, Украина, Литва, Польша, Зүүн Пруссия гээд болоно. Украинада Днепр мүрэниие гаталхадаа, дайсанай хүрөөе дарахадаа, эсэргүү дайсанай зэрлиг аашыи нилээд үзэнэн, хараһан байна. Дайнай нэгэ үдэр соо хэдэн хубилалтанууд болоно гээшэб. Урагшаа дабшаа зорилго совет сэрэгшын нангин тангаригын байгаа. Энэ дайшалхы замда фронтвик юу хараа үгыб даа, үдэр бүхэндэ үхэлтэй нюур нюу

ураараа харасалдаха гэшэшни ямар гашуун үйлэ хэрэг гээшэб. Олон нүхэдшни үдэр бүхэндэ хорожол байха.

Курска дүхэриг шадар болоһон аймшагтай тулалдаанай үе дайшалхы түүхэ соо оронхой, алтан үзэгөөр бэшгэдэнхэй. Энэ түүхын хуудаһы манай Яруунын хүбүүн маха бодо бэээрээ бэшэлсэһэн юм. Энээн тухай иигэжэ сэдхэлээ хүдэлгэн, залуушуулда хөөрөгшэ хэн.

...Харанхы, манан юм гү, али һүни юм гү, тойроод хара шорой тоһон. Тэнгэриин дуун юм гү, али газарай хүдэлөөн юм гү, ойлгохын аргагүй. Хэды саг болоһыень ойлгохо арга байхагүй. Нэръеэн, түръеэн, үхэр буугай абяан, танкнуудай хүнхинөөн. Хэдэн үдэр, сүүдхэ үнгэрөө юм, наранай элшэ харагдаагүй. Гэнтэ хон-жэн болоод, номгон абяагүй байдал тогтошобо хэбэртэй. Абяа аниргүй болошоод байхадань, гэнтэ гэдэнэн үлдэнөө мэдүүлбэ. Досоо хоршононо. Ундамнай хүрэнэ, амамнай хатанхай, урал дээрэмнай газарай тоһон тогтошонхой. Бэе һуларшанхай, унтаха дуран хүрэнэ. Хэды саг соо эдэлэнгүй ябаһанаа мэдэхгүй. Хон-жэн болоһондонь гайхалсаһаар байтарнай, наран гараһандал болобо. Энэмнай үглөөнэй наранай элшэ гараа ха юм. Оршон тойроние хаража үзэхэдэмнай, Прохоровко гэгэн тосхонһоо нэгэ гэрэй пеэшэнэй хирпиис хоолой тосхоной дэргэдэ, шатаһан, дүрэнэн гэрэй һуурида ёдойжо байгаа. Холо бэшэ дайсанай танк урбалданхай, гусеницаараа дээшээ харанхай хэбтээ хэн. Тиэхэдэ энэ тэмсэлдэ, байлдаанда дайсанаа дараабди гэжэ мэдэрхэдэ баярлажа, дуугайхан бэе бээдээ нүдөөрөө мийэржэ һуугаа хэмди, - гээд Иннокентий Андреевич хөөрөөд, үнихэн дуугай һуугаа хэн. Иннокентий Андреевич Зүүн Пруссия Илалтын үдэрые угтаа хэн. Дайшалхы харгыниинь эрэлхэг, баатар

зорилгын Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай I, II шатын орденуудаар, Улаан Тугай орденууд, хоёр "Шэн зоригтой түлөө", "За освобождение Белоруссии", "За победу над Германией" гэгэн медальнуудаар шагнагдаа.

Дүрбэн жэл соо хүлээгдэнэн Илалтын үдэр, амгалан байдал ержэ, гвардеец Княжев түрэл нютагаа бусаа хэн. Дайнай һүүлээр Валентина басагантай уулзажа, дуранай ехэ охин соо хуби заяагаа ниилүүлжэ, гурбан үхибүүтэй болоо хэн. Хоёр басагад-Татьяна Надежда хоёр баһал үгаа үһанда хаяагүй, алдар солотойгоор ажалайнгаа амаралтада гаранхай. Иннокентий Андреевич 1964 ондо Улаан-Үдэ Яруунаһаа зөөжэ ерээд, ЛВРЗ-дэ трактористаар хүдэлөө. Амаралтада гараашье хаа, баһал шадахысаа ажаллаа. Дайнай һүүлээр нютагаа бусахадаа, фронтвик Княжев минн һуугаагүй. Ажалда хам оролсожо, Яруунынгаа Нархатын совхоздо хүдэлһэн байна. Шэнэ газар хахалгын үе байгаа. Тракторист Княжевай ажал "За поднятие целинных земель" гэгэн медальар тэмдэглэгдэнэн байна. "Коммунист ажалай ударник" гэгэн үндэр нэрэ зэргэтэй ябаһан байна.

2012 оной намарай һүүлшын һарын ноябриин гушанда дайнай ба ажалай ветеран Иннокентий Андреевич Княжев 90 наһаяа гүйсэһэн. Энэ түрэнэн үдэрын гэр булын баһа ехэ һайндэртэй тохёолдоно. 65 жэлэй саада тээ Валентина Ефимовнагай ханилжа, гэр бүлэ болоһон юм. Гурбан үхибүүдые хүл дээрэн гаргажа хүмүүжүүлһэн, ажал хүдэлмэритэй болгоһон. Дүрбэн аша, долоон гушанарын үбгэн баабайгаа, хүгшэн эжыгээ хаража, һахижа байдаг. Дайнай үедэ шархатаһан нүдэниинь мүнөө харахаа болиһоншье хаа, ухаан һонор, дэлхэйн һони дуулан хэбтэдэг. Валентина Ефимовна дайнай ара талын ветеран, мүн баһа олон медальнуудаар шагнагдаһан. Манай аймагай захиргаанай, мүн баһа дайнай, ажалай ветерануудай Советэй зүгһөө Княжевай гэр бүлэдэ, түрэлхидтэнь дундаршагүй жаргал хүсэнэбди.

Эдуард БУДАЕВ,
районной Ветерануудай
зүблөөнэй түрүүлэгшэ.
Яруунын аймаг.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ В.Е., И.А. Княжевтан.
(Гэр булын архивһаа абтана).

ИВАЛГЫН ДАСАНАЙ ЗУРХАЙ

Гарагай 2, апрелин 22, монгол харын 12.

Энэ үдэр мал гаргахдаа хайн. Гэрлэхэ, шүхала эрилтэ табиха, мори наймаалха, мори урилдаа эмхидхэхэдэ урагшагүй үдэр. Нарай үхибүүе хүлдэ оруулжа болохогүй.

Нохой, Хулгана жэлтэндэ хайн, Морин, Хонин жэлдэ түрэнэн зондо нэргылэмжэтэй ябахад үдэр.

Энэ үдэр үнэ хайшалбал, үйлэ тодхор, ами наһанда харша байха.

Энэ үдэр Ивалгын дасанда нүгшээн зондой хайн түрэлөө олохын түлөө "нуга Намши" хурал үглөөнэй 9 сагнаа уншагдаха.

Болгоомжотой байгты!

Гарагай 3, апрелин 23, монгол харын 13.

Энэ үдэр шажан номын бүтээл, шүтөөнэй ёһолол, мүргэлэй үргэл хэхэ, шэнэ юумэндэ нураха, шэнэ эмхи байгуулха, шэнэ байшан ариудхаха, баяр ёһолол эмхидхэхэ, гэртээ болон газар дээрэ ажал хэхэ, гэрлэхэ, амитадые ондоо хүндэ үгэхэдэ хайн.

Могой, Морин, Хулгана, Гахай жэлтэндэ урагшатай, Бишэн, Тахья жэлтэндэ болгоомжотой байхаар багсаагдана.

Энэ үдэр үнэ абабал, жаргал, туһа ерэхэ, нюурай шарай хайжарха.

Ивалгын дасанда залуу гэр бүлэдэ зориулагдана "Бэринин заһал" гэнэн уншалга үглөөнэй 9 сагнаа хурагдаха. Буянгаа үйлэдэгты!

Гарагай 4, апрелин 24, монгол харын 14.

Энэ үдэр эрид хэрэг эрхилхэдэ, гэр бүлэ бологшодой сүүдээр халахада, зүрилдөөтэ талые нуудхаруулхада, маани уншахада хайн. Гүрэнэй болон олонийтын хэрэг эрхилхэ, шүхала харюусалга дааж абаха, уран урлал эрхилхэ, мори тариха сээрлэгдэнэ.

Хулгана, Гахай, Үхэр, Нохой жэлтэндэ хайн, Могой, Морин жэлтэндэ урагшагүй үдэр.

Энэ үдэр үнэ абабал, энхэ мүнхэ байдал, ажаябуулга хайжарха, зөөри элбэгжэхэ.

Ивалгын дасанда Дуйнхор (Ганжур) хурал үглөөнэй 9 сагнаа уншагдаха. Анхаралтай байгты!

Гарагай 5, апрелин 25, монгол харын 15.

Будда бурханай үдэр. Хайн ба муу үйлэ мянга дахин арьбадхагдаха. ханаһан хэрэг түргэн бүтэсэтэй байха. Шажанай номлол бүтээхэ, буянта хэрэг эрхилхэ, хүндэ туһа хүргэхэ, асуудалнуудые шидхэхэ, айлшадые угтаха, эм дом бүтээхэ, аралжаа наймаа хэхэ, шүхала эрилтэ табиха, ургамал ургуулхада хайн.

Бар, Туулай, Могой, Тахья жэлтэндэ хайн, Үхэр, Луу, Хонин жэлдэ түрэгшэдтэ урагшагүй байхаар багсаамжалагдана.

Энэ үдэр үнэ абахада, хайн үдэр.

Ивалгын дасанда "Дуйнхор" хурал үглөөнэй 9 сагнаа уншагдаха. Энэ үдэр 12-дохи Бандида Хамба-лама Даши-Доржо Этигэловһээ адис үршөөл абахада болоно.

Энэ үдэр үнэ абахада, хайн үдэр.

Ивалгын дасанда "Дуйнхор" хурал үглөөнэй 9 сагнаа уншагдаха.

Энэ үдэр үнэ абахада, хайн үдэр.

Ивалгын дасанда "Дуйнхор" хурал үглөөнэй 9 сагнаа уншагдаха.

Энэ үдэр үнэ абахада, хайн үдэр.

Ивалгын дасанда "Дуйнхор" хурал үглөөнэй 9 сагнаа уншагдаха.

Энэ үдэр үнэ абахада, хайн үдэр.

Ивалгын дасанда "Дуйнхор" хурал үглөөнэй 9 сагнаа уншагдаха.

Энэ үдэр үнэ абахада, хайн үдэр.

Ивалгын дасанда "Дуйнхор" хурал үглөөнэй 9 сагнаа уншагдаха.

Энэ үдэр үнэ абахада, хайн үдэр.

Ивалгын дасанда "Дуйнхор" хурал үглөөнэй 9 сагнаа уншагдаха.

Энэ үдэр үнэ абахада, хайн үдэр.

Ивалгын дасанда "Дуйнхор" хурал үглөөнэй 9 сагнаа уншагдаха.

Энэ үдэр үнэ абахада, хайн үдэр.

Ивалгын дасанда "Дуйнхор" хурал үглөөнэй 9 сагнаа уншагдаха.

Энэ үдэр үнэ абахада, хайн үдэр.

Ивалгын дасанда "Дуйнхор" хурал үглөөнэй 9 сагнаа уншагдаха.

Энэ үдэр үнэ абахада, хайн үдэр.

Ивалгын дасанда "Дуйнхор" хурал үглөөнэй 9 сагнаа уншагдаха.

Энэ үдэр үнэ абахада, хайн үдэр.

Ивалгын дасанда "Дуйнхор" хурал үглөөнэй 9 сагнаа уншагдаха.

Энэ үдэр үнэ абахада, хайн үдэр.

Ивалгын дасанда "Дуйнхор" хурал үглөөнэй 9 сагнаа уншагдаха.

Энэ үдэр үнэ абахада, хайн үдэр.

Ивалгын дасанда "Дуйнхор" хурал үглөөнэй 9 сагнаа уншагдаха.

Энэ үдэр үнэ абахада, хайн үдэр.

Ивалгын дасанда "Дуйнхор" хурал үглөөнэй 9 сагнаа уншагдаха.

Энэ үдэр үнэ абахада, хайн үдэр.

Ивалгын дасанда "Дуйнхор" хурал үглөөнэй 9 сагнаа уншагдаха.

Энэ үдэр үнэ абахада, хайн үдэр.

ИТГЭЛИЙН ХАМБЫН ЗАХЯАНУУД

Апрелин 6
"Час!" гэсэн авьяа со- ностов. Нэг хүн оросо- ор ярина: "Щелчок из «Атласа тибетской ме- дицины». Хамба лама айлдав: "Энэ номдо имагтал сүзэгч, буянта хүн итгэх".

Сүүлчийн 20 жилд орон дотор, тэр тоод Буряад- та, төвд эмнэлгын аргаар хүнүүдийг элүүржүүлэх, сувиллах дуртай үсөөн биш мэргэжилтэд бии боллоо.

Гэв ч хүмүүсийн элдэв өвчөөр өвчлөх учирнуудын олширсон явдал бол заншилт биш (Европын) аргаар эмчлэх онол аргануудын ашаг үрэггүй байснийг гэрчилнэ биш. Харин өвчлөгчдын нүгэл хилэнсний хэр зэрэг түргэн зузаарж, хүч нэмэж байснийг далдаар ч, шууд ч гэрчилнэ. Сүзэг бишрэлгүй аргачин, бүр төвд эмч гэж биеэ нэрлэдэг хүмүүс ч, өвчинтөнд тус хүргэж чадахгүй.

Апрелин 7
Цагаан цамца, гал- стугтай нэгэ ноён хов жив дэвэргэнэ. "Урт хэл нь өөрийгй нь орёох", - гэжэ Итгэлийн Хамба айлдана.

Зорюута хардах, хов жив зөөх, мөн шашаг шальяа үгөөр дашуурах явдал Бурхан шажинд хара нүгэлнүүдийн нэгэн гэж тоологдодог.

Тийм болохоолоороо манай зонхилоч ноёд, аль ч шат зэргийн дарганар энэ нүгэлдэ шуналтай гэжэ энэ өдөр Итгэлийн Хамба харуулав. Юрөөсөө, ховууч эр өөдөгүй ахир! Аль нэг цагта хорото хэл нь могойдол адли өөрийгй нь орёогоод хорлох...

Апрелин 8
Нэг эр энеэж байгаад: "Захиргаанай толгойлогчийг төрсөн нютагтаас нь эшвэртэйгээр намнаж байха нь хэр зохистой юм?" - гэжэ асууна. Хамба лама харюусана: "Цагийн ирхэд тэр дарга ондоо болох".

Ардын сунгамалнуудын өөрийнгөө сунгагчидта, нютагайхидтаа хүндэгүй болсон учирнууд одоо цагта али олон дайралдадаг болсон нь голхоролтой. Сунгалтын өмнө ганса хара амьяа хаража идхалга явуулсний үр хойшлон энэл даа. Мэх хоохор дийлсэн явдалийн үр нэг нэгэт элирэн гарчихдаг. Гэхээс байтугай, өөрийнгөө нютагынхидыг толгойлогч уу, аль депутат мэхэлсэн болоно шуу!

Гэв ч эгц товчлол, цэгнэлт гаргахыгаа бүү яарагтун гэж Хамба лама биднийг гуйна: хүн бүхэн сайн тийшээ хувилах аргатай. Тэр тоод нютагынхидынгаа найдал харюулж чадаагүй, итгэмжээс хальсан ч хүн хэзээ нэгэт засрах. Цаг лэ хэрэгтэй.

Апрелин 12
Нэг лама Итгэлийн Хамбада дүт- лөөд: «Хаан заларжай», - гэжэ хэлэнэ. «Урдны гүн ухаантан», - гэжэ Багша айлдана.

Имагтал айхабтар хүчтэй хүн засгийн дээдийн шатада хүрэдэг. Тийм болохоолоороо засаг баригч хүн имагтал хүчтэй биш, харин үзэгдэлнүүдийг гүн ухаанай үүднээс, философиин олон талаас нь үзэн шүүмжлэх ёстой.

Апрелин 14
Үндэр ширээ дээр су- усан нэг лама: «Аюше- ев Хамба бид хоёр Ган- дан тухай зарим тэдий юм мэдэхэбди», - гэнэ. «Манай Хамба гүн ню- усты олон юумэ дото- роо баряад байдаг», - гэжэ Итгэлийн Хамба айлдана.

Гандан бол Түшитын ариун орон болоно. Мүнөө Номын их энэ орон- до Майдар Бурхан ирээдүй цагта манай юртэмсэд залархахыгаа хүлээн оршо- дог. Манай юртэмсэд бууж ирхээс урид, 2500 жилийн өмнө, Шигмүни Бурхан тэндэ байсан байгаа. Сайн цагийн Мянган Бурхадийн дундахи Бурхан бүхэн мүн лэ Гандан Түшитын орно- ос Газарта заларжа байха юм.

XXIV Бандида Хамба лама Дамба Аюшеев онц Хамба лама гэжэ Итгэлийн Хамба мэдэнэ. Юрөөсөө имагтал энэ Хамбын үндэр ширээдэ сууха цагта Итгэлийн Хамба мандаа дэмий

бусажал залраа биш ха юм. Одоо цагийн олон нийгмийн, илангаяа Буряадта ажасуугчдийн өөсдийнгөө Хамбын ухаан соогоо буилуулан, хийж, үүсхэж байсан олон юумыг нь зөв ойлгож, сэтгэлээрээ дэмжиж чаддаггүй нь харамсалтай. Тиймээс Хамба лама Аюшеев олон нюуса юумнүүдээ дотороо хадагалаад байна гэжэ Дээдийн Багша энэ өдөр хэлэнэ бшуу. Энээгээрээ Итгэлийн Хамба Дамба Аюшеевын юрэ бусын шинж чанарыг, гүн ехэ ухаан билгий нь онцлон харуулна бшуу. P.S. Хэндэ энэ нюусыгаа одоогийн Хамба дамжуулах юм?..

Апрелин 15
Томо зузаан биетий нэгэ эр хүн Хам- ба ламад хэлэнэ: «Холбож цуглуулсан сувраг байн». Итгэлийн Багша: «Янга- ажны сувраг хир байна?», - гэжэ су- раад, өөрөө харюусана: «Дандаа муу! Хара архьяас биш юум тэндэ үгэй».

Сүүлчийн үед сүзэгчид шудхамал сувраг- нуудийг бодхоодог боллоо. Урдны зан гури- мыг юундэ хазагайруулна юм? Мүнгэ зөөри алмаж зорилгоор юм уу, аль урдны гуримаар ихээр оролдож, хүч гаргажа ажиллахыгаа залхуурна юм уу? Ямар ч байг, энэ учир Баг- шын санаа зовооно.

Торол Янгаажны нь дацаны хувь Хамба ламын санаа мөн зовооно. Суури хүртэрөө сандаржа салаад байсний нь Багша мэдэнэ. Тийн төрөл Оронгы нь нютагынхидын дото- роосоо архьяар сөнөн салаж байсний Хамба гэрчилнэ! Урдны цагийнхид адил хүнүүд ами насаа сэгнэхыгээ болёод, итгэлээ алдаад байн шуу.

Тэндэ суудаг хүнүүдийг аврах хэрэгтэй гэжэ Хамба лама эдэ үгнүүдээрээ ойлгуулна! Өөрийг нь хувраг орожо сурсан, ширээт лама байсан, хүгжэлты нь талаар их юм хийсэн Янгаажнынгаа дацангыг сэргээх саг ирлээ гэж Итгэлийн Хамба айлдана! Энэ бол тэрэ цагтаа Орос орны Бурхан шажины тон томо дацангуудын нэгэн байсан шуу.

Николай БАДМАРИНЧИНОВ
хэвлэлдэ бэлдэв.
sangharussia.ru сайтаас.

Буряад үнэн

Учредители:
Глава Республики Бурятия,
Народный Хурал Республики Бурятия,
Правительство Республики Бурятия
Директор-главный редактор - В.В.ХАРТАЕВ
Редактор - Т.В.САМБЯЛОВА

Редакционная коллегия:
И.М.Егоров, П.Л.Носков, М.В.Калашников, И.В.Смоляк (Правительство РБ), А.С.Коренев, Ц.Б.Батуев, В.Р.Булдаев, Ц.Э.Доржиев (Народный Хурал РБ), А.В.Махачкеев - зам.директора, С.Б.Байминова (бильд-редактор), Г.Х. Дашеева, Н.Д.Бадмаринчинов, Л.В.Очирова, Д.Ц.Мархадаева, Б.В.Балданов, В.Д.Дамдинова.

ТЕЛЕФОНЫ:

21-54-54 - приемная
21-35-95 - замдиректора - редактор газеты "Бурятия"
21-68-08 - редактор
21-64-36 - бильд-редактор
21-67-81 - выпускающий отдел
21-63-86 - отдел экономических проблем, отдел фотоиллюстраций
21-63-86 - отдел социально-политических проблем
21-64-36 - отдел гуманитарных проблем, отдел бурятского языка и перевода, редакция журнала "Одон"
21-06-25 - редакция журнала «Байгал»
21-60-21 - редакция журнала «Морин Хуур», отдел книгоиздания
21-62-62 - реклама
21-50-52 - отдел распространения

Редакция принимает печатные рукописи. Рукописи и фото не рецензируются и не возвращаются. Автор несет ответственность за представленные материалы. За содержание объявлений редакция ответственности не несет. Все справки у рекламодателя.

АДРЕС РЕДАКЦИИ И ИЗДАТЕЛЬСТВА:
670000,
г. Улан-Удэ,
ул. Каландаришвили, 23.
ГАУ РБ «Издательский дом «Буряад үнэн».

Подписной индекс 50901
Газета зарегистрирована Региональным управлением регистрации и контроля за соблюдением Законодательства Российской Федерации о средствах массовой информации в Республике Бурятия Свидетельство № Б-0079 от 2 ноября 1994 г. www.burunen.ru e-mail: unen@mail.ru

Газета набрана и сверстана в компьютерном центре Издательского дома «Буряад үнэн». Отпечатано с готовых диапозитивов в ОАО «Республиканская типография». Адрес типографии: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Борсоева, 13. Подписана в печать 17.04.2013 в 16.00 - по графику; 17.04.2013 г. в 16.00 - фактически. Объем 6 п.л. Заказ №1513. Тираж - 4200 экз.

Цена свободная.

* Материалы на платной основе. ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ - каб. 1, 13 (I этаж), Тел.: 21-62-62, 21-60-91 тел./факс: 21-54-54

УЧИМ БУРЯТСКИЙ ЯЗЫК

Үргэлжлэл. Эхининь мартын 21-нэй, апрелин 11-нэй дугаарнуудта.

СЕДЬМОЙ ЦИКЛ

ДОЛООДОХИ ХӨӨРЭЛДӨӨН

Голова
Волосы
Помыть голову.
Расчёска
Надо расчесать волосы.
Расчёска
Где расчёска?
Палец
Пальцы
Пять пальцев руки.
Ногти выросли.
Остригите мне ногти.

Толгой (тархи)
Үһэн
Толгойгоо угааха.
Үһэээ һамнаха хэрэгтэй.
Һам
Һам хаанаб?
Хурган
Хургад
Гарай табан хурган.
Хюмһан ургаа.
Хюмһыемни абагты.

ВОСЬМОЙ ЦИКЛ

НАЙМАДАХИ ХӨӨРЭЛДӨӨН

Глаз (глаза)
Ухо
Закрой глаза.
Туяна обмотала шею платком.
У Лины тонкие руки.
У лошади длинные уши.
Брови
Ресницы
Колено
Локоть
Ладонь
Я держу мяч на ладони.

Нюдэн (нюэдэ)
Шэхэн
Нюдөө ани.
Туяана хүзүүгээ пулаадаар орёобо.
Лина нариихан гартай.
Морин ута шэхэтэй.
Нидхэ
һорьмоһон
Үбдэг
Тохоног
Альган
Би альган дээрээ бүмбэгэ баряад байнаб.
Баярмаа эжынгээ үбдэг дээрэ һууна.
Тохоног дүтэшье һаа, хазахын аргагүй.

ДЕВЯТЫЙ ЦИКЛ

ЮНЭДЭХИ ХӨӨРЭЛДӨӨН

Кушать
Завтрак
Сесть за стол.
Мы все сели за стол.
Я хочу кушать.
Я буду кушать кашу.
Дайте мне варёное яйцо.
Я люблю чай с молоком.
Хлеб с маслом.
Сметана
Хлеб со сметаной
Я сыт.
Спасибо.
Благодарю.
Я покушал и встал из-за стола.
Стакан (чашка)
Чашка

Эдеэлхэ, хоол бариха, сайлаха.
Үглөөнэй хоол, сай уулган.
Столдо һууха.
Бидэ бултадаа столдоо һуунабди.
Эдеэлхэ дурамни хүрөөд байна.
Би каша эдихэми.
Намда шанаһан үндэгэ үгэгты.
Би һүтэй сайда дуратайб.
Тохотой хилээмэ.
Зөөхэй
Зөөхэйтэй хилээмэ.
Би садааб.
Һайн даа. Ехэ баярлааб.
Баяр хүргэнэб.
Би эдеэлээд, столһоо бодобоб.
Аяга
Тагша

ХЭН ХЭДЫҢЭЙБ? (Кому сколько лет?)

Выучим стихотворение (Шүлэг сээжэлдэе)

Нелли нэгэтэй,
Хорло хоёртой,
Гунгар гурбатай,
Дуся дүрбэтэй,
Таня табатай,
Зуртаан зургаатай,
Дондоб долоотой,
Найдан найматай,
Юра юнэтэй,
Агваан арбатай.

Энэ хуудана Дулма Гуродармаева бэлдэбэ.

Н.Дамдиновой «Русско-бурятский разговорник» гэхэн номһоо абтаба.

Я стану «моделью» или писательницей

Янжине Ламажаповой 10 лет. Она закончила с отличием детское дошкольное образовательное учреждение Российской академии наук – детский сад «Кристаллик».

Сейчас учится в четвёртом классе Российской гимназии № 59 и во втором классе музыкальной школы при Музыкально-гуманитарном лицее им. Д. Д. Аюшеева (отделение «фортепиано»). Победительница конкурса «Юный пианист» (2013 г.). Лауреат городского конкурса по русскому языку «Грамматик» (2012 г.).

Кроме того, занимается плаванием и танцами. Участница образцового хореографического ансамбля «Жемчужина Бурятии», руководителем которого является заслуженный работник культуры Республики Бурятия Л.Н.Борисова.

Хотела бы ещё записаться в художественную школу, но времени, к сожалению, на это уже нет...

О своём будущем стала задумываться с трёх лет. Выбор был тогда у Янжины между профессиями «модель» и «писательница». Публикуемые ниже сказки написаны именно во время этих раздумий...

Учится хорошо по всем школьным предметам. Любит общаться с подругами, петь, танцевать, рисовать, разгадывать кроссворды, собирать пазлы, кататься на велосипеде. Иногда сочиняет музыкальные произведения.

В Монголии со своим хореографическим ансамблем она уже была, поэтому сейчас её мечта – посетить Италию, Испанию, Южную Корею...

СКАЗКА О ГЛУПОМ МАЛЬЧИКЕ

Жил-был мальчик по имени Стефан. Был этот мальчик очень глупый. Как-то раз его друг (тоже очень глупый) и Стефан пошли играть на улице. А на улице играли девочки в классики. Мальчики сначала поиграли в свои машинки, а потом, когда девочки ушли, они попробовали играть в классики. Попробовал Стефан, ничего не понял, и сказал: «А зачем в игре 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10?» А его друг тоже не понял и сказал: «Не знаю». И весь день они разбирались, пока не позвали их домой.

Не будьте, как они, читайте книги!

Белка, которая забыла собрать запасы на зиму

Жила была белка Кира. Как-то раз наступала зима, а белка кружилась и вертелась, а все остальные белки собирали запасы на зиму. Наступила зима. Начали все справлять Новый год. А белке Кире хотелось и есть, и пить, но никто ей не помог. Так и осталась белка голодной.

Янжина Ламажапова, ученица 3-го класса гимназии №59 г. Улан-Удэ.

Эксклюзивный концерт в Улан-Удэ,
получивший благословение ХХIV Пандито Хамбо ламы

Дамбы Аюшеева

ТООНТО: энергия долголетия

23, 24 апреля

РУССКИЙ ДРАМТЕАТР

Чингис Аюшеев

Бадма-Ханда Аюшеева

Елена Аюшеева

23-50-10 ☎ 66-22-03

BMG **ТИВИКОМ** **Семь Семёнов**

HOSTEL **RELAX**

Буряад хүгжэмшэдэй дуунуу: УГАЙМНАЙ ТООНТО-УТА НАНАНАЙ ЭЛШЭ ХҮСЭН

Апрелин 23-24 үдэрнүүдтэ Москва хотһоо оперно дуушад Чингис, Елена Аюшеевтэн болон Буряадай аалтан хоолой-то сууга дуушан Бадма-Ханда Аюшеева гэгшэд «Тоонто: энергия долголетия» гэхэн танилсуугын проектээр Улаан-Удэ ерэхэнь. Аюшеевтэнэй гэр бүлэ Буряад орондоо айлталха үедөө нутагайхидайнгаа дуураар ганса буряад дуу гүйсэдхэһэн байна. Тиигэжэ энэ проектые бии болгодоо. Энэ тухай проект Бандида Хамба лама Дамба Аюшеев үршөөн адислаа. Гурбан дуушад Аюшеев гэжэ обогтой. Аюуша бурхан хадаа ута наһанай Будда бурхан ха юм. Тиимэхээ артистнар харагшадтаа ута наһа хүсэжэ, энэ наадага дэлгэхэнь. Энэ хадаа А.Андреевэй, Б.Цырендашиевэй, Ю. Ирдыевэй хүгжэмтэ зохёолнууд Д.Жаалсаравай Г.Чимитовэй, Г.Дашабылавай, Г.Раднаевагай, Д.Дамбаевай, А.Бадаевай, М.Чойбоновой болон бусад поэдүүдэй уран шүдэг дээрэ бэшэгдэһэн прагуу хайхан дуунууд юм. Монгол ороной Дархан хотын арадай хүгжэмтэ оркестр энэ концертые гоё хайхан хүгжэмөөр шэмэглэхэ юм.